B. Simon

(1)

כאנין מ"ב סדר השתית ד' כוסות ואור מצות

דיפלי פוטירין. כוסות כפולות אחר המרתן שנכנס בכל הגוף כך הכוסות אלו יכנסו בגופות הרשעים לעתיד: והדין טם ישועות. והלל קרא טם ישועות משמע תרי דה"ל למכתב כוס ישועה אלא חד לימות המשיח וחד לימות גוג: תמן תניקן. בשבת פ' המוליא יין: כמה הוא שיעורן של כוסות. כוס הנזכר במתניתין כמה שיעורו: יסקן רביעית של יין האיטלקי. דלכל כוס פני ברובע רביעית יין כדי שימזגו ויעמיד על רביעית דכל אחרת אלא דרי על אלא מיא לאו אחרת ה"ה טם דמתניתין בכוס של רובע רביעית חייבי: תמן תניקן. בפ' מפנין: כמה הוא שיעורו של קופה. כמה מידות תהא מכילה הקופה: דתניקן. בשקלים פרק ג': של ג' סאין היו תורמין. ה"ה קופות דמפנין בקופות של ג' סאין חייבי: ר"י היא. הא דתני במתני' כדי מזונא הכוס אחיא כר"י: הכי גרסינן רבי יודה אומר כדי מזונא הכוס הדא אמרה מזון כדי מזונא הכוס וכ"ה בשקלים. וה"פ שמע מינה כדרך שבני אדם למזוג: מזוג בכמה. מי בעינן רביעית שלם או סני בפחות מזה: ר"י אומר כדי מזונא הכוס. והיינו ג' חלקי רביעית: כמה הוא שיעורן של כוסות. אנו אמרין יודע לנו שיעורו של רביעית האיטלקי כמה נשער כוס של פסח: מיטרטרן ורביע. מדה שמה מיטרטון כולה ועוד רביעית המדה הזאת מוסיף עליה ומגלא רביעית של חול' שלם: מהו לשתותן. כל הד' כוסות בכרך אי בזה אחר זה בלי הפסק בגמיס: בהלל. של ליל פסחים אם שמעה בבה"כ שכך היה מנהגם לומר הלל בליל פסחים זכר למקדש שאמרו הלל בליל עשיית הפסח וקאר"י אם כיון לבו לצאת בקריאה זו יצא וא"ל לאומרו עוד בביתו: הדא אמרה. זאת אומרת שאם שתאן בבית אחת יצא שהרי אין דבר מפסיק בין שליבי לרביעי: מהו לשתותן מפוסקין. פי' מהו שיהא מותר להפסיק בשתיה כוס אחד כמה פעמים: אם שתה הוא מפוסקין אינו משתכר. אבל אם שתה בפעם אחת דוקא הוא משתכר דיין מגרמו שבע: מהו לצאת בין של שביעית. כיון דלא קרינן ביה לכם וקס"ל דד' כוסות בעינן לכם כמו מצה וכי היכא דאין יוצאין במצה כך אין יוצאין בד' כוסות או לא: בקונדיטין. יין שיש בו בשמים: מהו לצאת מזונין. יותר מג' חלקים: והוא שיהא בהן טעם יין. משמע דאפילו עד ששה חלקים מים יוצאין בו: מבושל כדי תבל. צריך שיהא מבושל שיתן בו הכישול טעם כתבלין אבל מבושל יותר מדאי לא: וחזיק רישיה. וכאיב ליה ראשו עד עצרת לכך הכשיר במבושל שאינו מזיק כל כך: תמתיה וכו'. ראתה אותו אחת אחת משני אדמיים. שפגיו מאירין: חדא מן תלת וכו'. א' מג' דברים אלו בך: או מלוה בריבית. שאין לו דאגת פרנסתו: או מגדל חזירין. שמרויח הרבה: אלא אולפני שביה לי. תלמודי מלוי ביתי ל"א שמלוי לו לאדם דברים בתורה והן מאירין פניו: ממוני. ראו אותו: אשכח רבי אבהו. מליאה לכך פניו מהודין: תוספתא עתיקתא. תוספתא ישנה אלא ראה אותה מימיו מלא ורואה בה דברים חדשים ושמח בה: לוג דאורייתא. לוג הכתוב בתורה: חומצתא וכו'. מדה היינו' שמודדין בה המוריים בליפרי: חכים אבא לה. מכיר אני המדה הזאת ודבית רבי יגאל מודדין בה דבש: אלי שמיני. מדת מדבריה היינה רביעית של תורה: הדא דיין הוות. מדה שהיתה לנו מקדמית: ולמה לא קרי לה עתיקא. שהרי בזמן הזה לא היתה המדה ההיא וכבר עברה והא"ל הדא עתיקתא כדאמר ר"ח דאף ר"י היה במקומו של רבי חנינה: ומשמי בגין דהוות ביומוי. אף על גב דכבר עברה מכל מקום אין לקרותה ישנה כיון שהיתה בימיו: אית דאמרין. בא לתרץ ולמה אמר ר"א עתיקתא לכך קאמר דהוות

ר"י כר"ב בשם ר"י דר' יהודה הוא דתני מים כדי נמיאה כו' יין כדי נמיאה ר"י אומר כדי מזונא הכוס אלמא דמתניתין דידן ר"י הוא וכ"ז גרסי' בתוס' שבת שהר המוליא יין וקאי על מתניתין דשם:

מזון כמה פי' דעד כאן לא ידעינן דבעי רביעית אלא נבי יין מי צריך שיעורא דרוכא רביעית כדי שיתזגנו ויתמדנו על רביעית אבל אם הוא בכר מאא יש לומר דלא בעי רביעית ומבי בפחות כמו בפלמא קדם דרעיהו וכבתר דזרעיהו וכן בסתמנים ברוין דאיתא בתוס' שבת דף ע"ט ע"ל לפי שאין אדם עורם לשרות סתמנין לאכול בהם דזגמא לאידא פיי"ם אתיאתא ה"ל בפ"מ כין

קודם מזונא לאחר מזונא דלאחר מזונא צריך שיעור פחות מן קודם מזונא וקאי על הוצאות שבת [וכן גרסינן שם בתוס' שבת אחי סוגיא] ע"ז קאמר בסתמיה מן הדא יין כדי נמיאה ר"י אומר כדי מזונא הכוס הדא אמרה מזון כדי מזונא הכוס וכן הבי' בתוס' שקלים וה"פ כיון דתני ת"ק כדי נמיאה ע"כ דראוי לנמיאה וקתני סיפא ר"י אומר כדי מזונא הכוס אלמא דאפילו במזון צריך נמי רביעית: מהו לשתותן מפוסקין כלום אמרי אלא שיעתה לא שיתכר כן בי' הגר"א ז"ל בתוס' שקלים:

ר

פסחים השי"ם

עין משפט נר מצוה

יג
ל מיי' פ"ט מ"ה פסחים הל' ב

יד
כ מיי' פ"ו מהו"מ הל' ט סהש"ע שם סי' תפב ס"ט

טו
ג מיי' שם פ"ח הלכה י סהש"ע שם סי' תפ ס"ח בהגה"ס

טז
ד טוש"ע שם סי' תפב ס"ב

יז
ס טוש"ע שם סעיף יא

גליון הש"ס

גפי' תוספתא ברכות דף יד ע"א ל"ב ומי' :

דפיין ע"ב כתה דו"ז הגאון מהרי"ל בשו"ת שבות יעקב ח"ד אות"ח סי' כב :

הפיין שו"ת הרשב"א ח"ל סימן כד ושו"ת ריב"ש סימן י' ותשב"ץ ח"ב סי' שפ וח"ב סי' קסח. ופי' תוס' כ"ב ד' לו ע"א ד"ה תלמוד וכשו"ת הרשב"ל ח"ל סי' כד וסי' תשסו :

ופי' שו"ת רשב"א ח"ל סי' תלא :

דיפלי פוטירין כדיפלי פוטירין אחר המרחץ וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ארבעה כוסות של נחמות °ה' מנת חלקי וכוסי °דשנת בשמן ראשי כוסי רויה והדין °כוס ישועות אשא תריין. *תמן תנינן ° המוציא יין כדי מזונא הכוס. ר' זעירא שאל לרבי יושיה כמה הוא שיעורן של כוסות א"ל נלמוד סתום מן המפורש דתני ר' חייה ° ד' כוסות שאמרו ישנן רביעית יין באיטלקי. *תמן תנינן מפנין אפילו ד' וחמש קופות. רבי זעירא שאל לרבי יושיה כמה היא שיעורה של קופה אמר ליה נלמוד סתום מן המפורש דתנינן תמן בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלישכה. רבי יוסי בי רבי בון בשם ר"י דר' יודה היא דתני מים כדי נמייה ר' יודה אומר כדי מזונא המוזג. מזון בכמה נישמעינה מן הדא מים כדי נמייה רבי יודה אומר כדי מזונא הכוס יין כדי נמייה רבי יודה אומר כדי מזונא הכוס. כמה הוא שיעורן של כוסות רבי מנא אמר מיטרטרטין ורביע. מהו לשתותן בכרך אחד מן מה דאמר רבי יוחנן °הלל ° אם שמעו בבית הכנסת יצא הדא אמרה אפילו שתיין בכרך אחד יצא. מהו לשתותן °מפוסקין כלום אמרו שישתה לא שישתכר. אם שותה הוא מפוסקין אינו מישתכר. מהו לצאת ביין של שביעית תני רב הושעיה יוצאין ביין של שביעית מהו לצאת בקונדיטון מן מה דתני בר קפרא °קונדיטון כיין הדא אמרה ° יוצאין בקונדיטון. מהו לצאת בהן מזונין מן מה דתני רבי חייה ארבע כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חיין בין מזונין והוא שיהא בהן טעם ומראה יין. אמר רבי ירמיה מצוה לצאת ביין ° אדום שנאמר °אל תרא יין כי יתאדם. תני מבושל כדי תבל מהו לצאת ביין מבושל רבי יונה אמר יוצאין ביין מבושל רבי יונה כדעתיה דרבי יונה שתי ארבעתי כסוי דלילי פסחא °וחזיק רישיה עד עצרתה רבי יודה בי רבי אלעי שתי ארבעתי כסוי דלילי פיסחא וחזיק רישיה עד חנא חמתי' חדא מטרונה אפוי נהירין אמר' לי' סבא סבא חדא מן תלת מילין אית בך או שתיי חמר את או מלוה בריבית או את מגדל חזירים את אמר לה תיפח רוחה דהיא איתתא הדא מן אילין תלתי מיליא לית בי אלא אולפני שביה לי דכתיב °חכמת אדם תאיר פניו. רבי אבהו אתא למיבריא חמוניה תלמידוי דרבי יוחנן אפוי נהירין אמרון קומי רבי יוחנן אשכח רבי אבהו סימא. אמר לון למה אמר לון אפוי נהירין אמר לון דילמא אורייתא חדתא שמע. סליק לנביה א"ל מה אורייתא חדתא שמעת א"ל תוספתא עתיקתא וקרא עלוי חכמת אדם תאיר פניו. אמר רבי חנינה לונא דאורייתא תומנתא עתיקתא דמורייסא דציפורין. אמר רבי יונה חכים אנא לה דבית רבי יגאי מכילין בה דבש תני חצי שמינית טיברנית ישנה. אמר רבי יוחנן הדא דידן הוות ולמה לא אמר עסיקתא בגין דהוות ביומיה. ואית דאמרין דהוות

ר"ח אמר לון אמר לון לא אמר לון אמר לון אמר לון

५ मिसिल को मिसलबन्द गर्ने तरिका

१. मिसिल बनाउँदा पहिले माथि राख्ने कागजलाई राम्रो गरी तह लगाउनु पर्छ। त्यसपछि त्यसमा मिसिल नम्बर, मिति र विषय लेख्नु पर्छ। यो काम सानो देखिए पनि मिसिलको पहिचान यही हो।

२. मिसिलमा कागज राख्दा मिति अनुसार पुरानो माथि र नयाँ तल राख्नु पर्छ। कागजको किनारा नमिलेमा मिसिल बिग्रिन्छ र पढ्न गाह्रो हुन्छ।

३. मिसिलमा राख्ने हरेक कागजमा पृष्ठ नम्बर लेख्नु पर्छ। पृष्ठ नम्बर नभएमा कुन कागज हरायो भन्ने थाहा पाउन कठिन हुन्छ।

४. मिसिलमा राख्ने कागज सकेसम्म एउटै आकारको हुनु राम्रो हो। ठूलो कागज तह लगाएर राख्दा मिसिल बाङ्गिन सक्छ र भण्डारण गर्न गाह्रो पर्छ।

५. मिसिलमा राख्ने कागजमा मसी फैलिने गरी लेख्नु हुँदैन। मसी फैलिएमा पढ्न गाह्रो हुन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६. मिसिलमा राख्ने कागजमा पिन, क्लिप र धागो राम्रो गरी लगाउनु पर्छ। ढिलो लगाएमा कागज हराउन सक्छ र मिसिल अपूरो देखिन्छ।

७. मिसिलमा राख्ने कागजमा मिति, नाम र विषय स्पष्ट लेख्नु पर्छ। अस्पष्ट लेखाइ भएमा पछि कुन कागज कसको हो भन्ने थाहा पाउन कठिन हुन्छ।

८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

२९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

३९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

४९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

५९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

६९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

७९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

८९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

९९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१००. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१०९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१११. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

११९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२३. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२४. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२५. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२६. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२७. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२८. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१२९. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१३०. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१३१. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन। यस्तो कागज राख्दा मिसिल अपूरो देखिन्छ र कार्यालयको छवि पनि राम्रो देखिँदैन।

१३२. मिसिलमा राख्ने कागजमा कुनै पनि किसिमको दाग, धब्बा वा च्यातिएको भाग हुनु हुँदैन।

לא ידעתי אנה כתב רש"י ז"ל, ואני תמה אם אמרה הרב ז"ל. ואם אמרה אחר משמו אומר אני שתלה בוקי סריקי ברבנו ז"ל. דכל שמנה מבעוד יום לא עשה ולא כלום, אלא הרי הוא עומד ביום ראשון ומונה יום שני, ואדדבה כמעיד מה שאינו. ואם שמא יצא בספירה ויסמוך בספירה זו כמו בקרית שמע של ערב, אם כן כבר יצא ידי ספירה וכשחוזר ומברך בלילה נמצאת ברכה לבטלה. סוף דבר לא ידעתי לזה ענין ואין הרב ז"ל חתום עליו.

רלו

ולהתפלל תפלת השחר קודם קרית שמע אם מצא צבור מתפללין כדי שיתפלל עם הצבור, כמו שאמר רבינו האיי גאון ז"ל בתפלת הערב, ונסתפקת בדבר זה.

אומר אני שלא אמר הגאון אלא בתפלת הערב הואיל ותפלת ערבית רשות. ואפילו לדעת הגאונים ז"ל שאמרו שכל שהרגיל להתפלל קבעה על עצמו חובה, אפילו הכי אינה חובה כתפלת השחר שהיא חובה גמורה אפילו לא קבלה. ולפיכך מסמך גאולה לתפלה בשחר טפי עדיף, וכן נהגו בכל ישראל.

רלז

ומה ששאלת במי ששכח ולא אכל אפיקומן וברך ברכת המזון על כוס שלישי, כיצד יעשה.

תשובה יש בזה ענינים רבים לראשונים ז"ל. יש מי שאומר שחוזר ומברך על מצה שמורה המוציא ואחר כך מברך ברכת המזון בכוס, שלא אמרו [פסחים קיז, ב] בין שלישי לרביעי לא ישתה אלא כדי שלא יפיג טעם המצה בשתית כוסות שלאחריה. ויש מי שאומר שעושה ברכה בלא כוס. ולזה דעתי נוטה משום דקיימא לן [ראה פסחים קה, ב] ברכה אינה טעונה כוס. ועוד היכא דלא אפשר לא אפשר.

רלח

שאלת עוד, מי שאינו שותה יין כל השנה מפני שמזיקו או שנאו, מהו שיעשה כל הסדר על הפת כמי שאין לו יין שעושה הסדר על הפת כמו שכתב הרב בהלכות.

תשובה מסתברא שכל שיש לו יין צריך לדחוק את עצמו ולשתות. וכדעבד רבי יהודה בר אלעאי דלא הוה שתי חמרא ושתי ארבע כסי. ואמד צידעאי מפסחא ועד עצרתא. וכרבי יונה דגרסינן בירושלמי [פסחים פ"י ה"א] רבי יונה שתי ארבעה כסי דלילי פסחא וחזיק רישיה עד עצרתא דבי יודה בר אלעאי שתי ארבעה כסי דלילי פסחא וחזיק רישיה עד חגא. והא דרבי יהודה בר אלעאי אית נמי בנדרים [מט, ב]. ואף על פי שמי שאין לו יין עושה סדרו על הפת אין דנין אפשר משאי אפשר. ועוד הא אפשר לו בקונדיטון וביין מבושל כדאיתא בירושלמי פרק ערבי פסחים [שם].

רלט

שאלת עוד קטן שהגיע לחנוך מהו שיצטרף לתפילה.

תשובה יש מי שאומר שמצטרף כל מי שהוא פורח, כדרך שמצטרף לעשרה בברכת המזון. ומביאין ראיה מההיא דמגילה [כד, א] שאמרו קטן קורא בתורה ומתרגם וכו'. ויש אומרין שאינו מצטרף לתפילה עד שיהא גדול ממש. ולזה דעתי נוטה וכן כתב הראב"ד ז"ל, וזה לשונו בעיא גדול ממש. והכי איתא בבראשית רבה פרשת וירא יעקב כי יש שבר במצרים [צא, ג]. וכן כתב גאון ז"ל. ויש אומרין שאף לתפילה ומביא ראיה ממה ששנו חכמים במגלה [שם] קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה. ומדאמרינן שאינו מוציא אחרים מכלל דאיצטרופי מצטרף. ולא היא דאיצטרופי נמי לא מצטרף דבעיא תוך בני ישראל [ויקרא כב, לג] דומיא דבני יעקב, אבל להוציא כיון דברכות ותפלות דרבנן, וקטן שהגיע לחנוך דרבנן, סברי מימר אתי דרבנן ומפיק דרבנן דהא איכא עשר דחזו לקדושה, קא משמע לן משום כבוד צבור לא עביד גנאי הוא לצבור שהקטן מוציאן. ובירושלמי [שם פ"ד ה"ו] מוקי לה אפילו בקטן שהביא שתי שערות. ואתיא כי ההיא דגרסינן בחולין [כד, ב] נתמלא זקנו ראוי למנותו שליח צבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו. ותו לא מידי. עד כאן לשון הרב ז"ל ודבריו נכונים וכנים הם.

ח על הסדר. פירוש, שיאמר ההגדה בנתיים: ט שותין ממנו. משמע דלכתחלה מותרין הרבה לגמע בכוס אחד, ועיין סעיף ט"ו [ומ"ש ס"ק יח]: י ויש אומרים שצריך וכו'. ולכן יקח כוס קטן ושתה רובו: יא שלא בהפסק גדול. דהיינו שלא ישהה מתחלה ועד סופו יותר משתית רביעית, כמו שכתוב סימן תרי"ג [סעיף י]. יב ונראה לי דאם (שתה) [שהה] יותר מאכילת פרס אפילו בדיעבד לא יצא, וכן משמע סימן תע"ה סעיף ו', וצריך לחזור ולשתות אפילו בכוסות אחרונות. ואם שהה כדי שתית רביעית א"כ הוי הפסקא, בשני כוסות ראשונות יחזור ושתה, ועל פי מה שכתוב סעיף ז' בהג"ה [וס"ק ז], ולכתחלה ישתה רוב רביעית בגת אחת, עיין סימן תע"ה [שם]: יב מפני שמזיקו. נראה לי דרשתים למזגו היטב כל זמן שראוי לקידוש, כמו שכתוב סימן ער"ג [סעיף ה]: יג אדום. זכר לדם, עיין סימן (קע"ד) [קעה] [ס"ק ג]: יד אפילו עני כו'. נראה לי דמי שאין לו אלא ארבע כוסות מצומצמות אחר מזיגה, צריך להפיג בכל הסעודה, וכאן אמרינן דדוקא לכתחלה יפג בכל הסעודה. ובמג"ס פרק ז' [ממתן ומצה הלכה ח] כתב וז"ל, אימתי צריך היפגה, בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ד' כוסות האלו, ואחר אכילתו ושתייתו אם היפג הרי זה משובח, וקשה מאי חילוק יש בין שתה לאחר לפי זה. ואין לומר דשתה אין צריך לקיים המצוה מן המובחר, דא"כ לא הוי ליה למימר בשתה שיצא אלא הוי ליה למימר אין צריך אלא לכזית. וי"ל דאין חילוק בין שתה לאחר בזה, ולא נקט אם שתה אלא להודיענו שאף השתה חייב בהיפגה, וכדי שלא תקשה היאך אפשר לו בהיפגה כיון שצריך ליכל מצה ומרור, לזה תירץ דהא עיקר המיוב לכל אדם אינו אלא בכזית מצה, וזה יוכל השתה שפיר לקיימו. ומהר"ל מפרלג [גבורות ה' פרק מא] כתב לחלק בין שתה לאחר, ולא נתישב לי אלא בדרך שכתבתי: (ז) על הסדר. פירוש, כפי שקדמו חכמים, אבל אם שתאן זה אחר זה כלא הסדר שבנתיים לא יצא: (ח) כולו או רובו. פירש מו"ר ז"ל [נ"ח ד"ה ומ"ש ומ"ל] כולו לכתחלה או רובו בדיעבד. ובמדינות שהיין ביוקר אפילו לכתחלה פגי ברובו, ועיין סימן ק"ן סעיף ג' [ס"ק ג] מה שכתבתי מזה, ועיין עוד מה שכתבתי בסימן תפ"ו: (ט) אחר יין אדום. דכתיב [משלי כב, לא] אל תרא יין כי יתאדם, שמע מינה שהאדומים הוא מעלה. והקפיד הטור כאן בד' כוסות בזה ולא בקידוש בסימן ער"ב, דיש עוד רמז לאדום זכר לדם שהיה פרעה שוחט בני ישראל [שמות רבה פרשה ה, מא]. והאידנא נמנעו מליקח יין אדום מפני עלילות שקרים בעוומיהו הרגיש: (י) אפילו עני כו'. במדינות שהיין

ח [סז] צריך לשתות ארבע כוסות (ז) ח על הסדר ואם שתאן [יז] זה אחר זה שלא [יז] כסדר לא יצא:

ט [יח] שיעור הכוס [יח] רביעית [יט] [יח] לאחר שימזגנו [יט]: [הגה] [יט] אם רוצה למזגו: [כ] [כ] וישתה (ח) כולו או [יא] רובו [כא] ואם יש בו הרבה רביעיות ט שותין ממנו כל כך בני אדם כמנין רביעיות שבו [כב] ויש אומרים שצריך לשתות רוב הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות: הגה [כג] [כב] ולריך לשתות השיעור יא [כא] שלא [יב] בהפסק גדול נתמיים:

י [כב] [כד] מי שאינו שותה יין יב מפני שמזיקו או שונאו צריך [כג] [יג] לדחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ארבעה כוסות:

יא [כה] מצוה לחזור (מ) אחר [כד] יין יג [יד] אדום: הגה [כה] [ט] אם אין הלבן משובח ממנו:

יב [כה] [טו] [כז] יוצאין ביין מבושל ובקונדיטון (פירוש [כב] יין שיש בו דבש ופלפלין, ערוך ערך קנדיטון):

יג [כז] (י) יד [כו] אפילו [טו] עני המתפרנס מן הצדקה

לכתחלה לו רובו בדיעבד. ובמדינות שהיין ביוקר אפילו לכתחלה פגי ברובו, ועיין סימן ק"ן סעיף ג' [ס"ק ג] מה שכתבתי מזה, ועיין עוד מה שכתבתי בסימן תפ"ו: (מ) אחר יין אדום. דכתיב [משלי כב, לא] אל תרא יין כי יתאדם, שמע מינה שהאדומים הוא מעלה. והקפיד הטור כאן בד' כוסות בזה ולא בקידוש בסימן ער"ב, דיש עוד רמז לאדום זכר לדם שהיה פרעה שוחט בני ישראל [שמות רבה פרשה ה, מא]. והאידנא נמנעו מליקח יין אדום מפני עלילות שקרים בעוומיהו הרגיש: (י) אפילו עני כו'. במדינות שהיין

באר היטב

(י) כפדר. שלא אמר הגדה בנתיים, [מ"א ס"ק מ]: (יא) רובו. פירש הב"ח כולו לכתחלה לו רובו בדיעבד. ובמדינות שהיין ביוקר יחבר כל אדם ליקח כוס מרביעית ושתה כולו לו רובו בדיעבד, [ט"ז ס"ק מ], ועיין מק יעקב [ס"ק כ], ועיין ט"ז סימן ק"ל ס"ק ג' וסימן תפ"ו ס"ק ל'. ב' כוסות הראשונים ישתה הרבה כדי שיגרור, ויין בתוך סעודה אינו משכר, מה שאין כן כוסות האחרונים, עטרת זקנים [סימן תצא]: (יב) בהפסק. דהיינו שלא ישהה מתחלה ועד סופו יותר משתית רביעית, כמו שכתוב סימן תרי"ב, וכתב המ"א [ס"ק יא] ונראה לי דאם שהה יותר מאכילת פרס אפילו בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולשתות, ואפילו בכוסות אחרונות, ואם שהה כדי שתית רביעית הוי הפסקא, ובשני כוסות ראשונות יחזור ושתה, ועיין לעיל ס"ק ז' מה שכתבתי שם. ולכתחלה ישתה רוב רביעית בגת אחת, עיין סימן תע"ה, [מ"א שם]. ובאר היטב אמר לפני [ס"ק ט] מערבא הדברים כאן, ע"ש:

ביאור הגר"א

[סז] [סעיף ח] צריך לשתות. שם [קח, ב] שתאן בבת אחת כו', ועיין רשב"ם ד"ה בבת אחת, ונראה לי כו'. ועיין רא"ש שם [סימן כא]: [יז] [סעיף ט] שיעור כו'. שם [קח, ב] ארבעה כוסות הללו כו': [יח] לאחר שימזגנו. עיין תוספות שם ד"ה (ואחי) [ואת], לכך נראה כו': [יט] [הגה] אם רוצה. דבלאו הכי צריך רביעית יין חי, כמו שכתוב שם. ועיין רשב"ם שם ד"ה אחד חי: [כ] [שרש] וישתה כו'. עיין ט"ז [ס"ק ח], וכן כתבו תוספות שם ד"ה רובא כו', וכן משמע בגמרא [שם] דקאמר יצא, משמע דיעבד: [כא] ואם יש כו'. שמפרש השקה מהן כו' והוא כו' כמו שכתב הר"ן שם [כב, א ד"ה השקה] שכל אחד שתה רוב רביעיות, שהרי כולן חייבין בארבעה כוסות כמו שכתוב שם תנו רבנן הכל חייבין כו': [כב] ויש אומרים. שמפרשים על בעל הבית לבד, וכמו שכתבו תוספות צ"ט ב' ד"ה לא [יפחתו (השני)], ועוד דאמר בגמרא כו', אי נמי בבניו כו', ומדקאמר רובא דכסא ולא קאמר מלא לוגמיו כמו שכתוב שם ק"ו א', שמע מינה דוקא רוב כוס: [כג] [הגה] וצריך. תוספתא [הובא ברוקח סימן רפג] שתאן כפוסק לא יצא. ר"ל, בהפסק, כמו שכתוב בפרק קמא דבבא בתרא [ג, א] כפיסק ארחי, וכמו שכתוב [פסחים קיד, ב] גבי מרור אכלן לחצאין יצא ובלבד כו', וכן כאן בכהאי גוונא. ועיין סימן תרי"ב סעיף י': [כד] [סעיף יז] מי שאינו. ירושלמי שם בפרק ערבי פסחים [הלכה א] ובפרק ח' דשבת [הלכה א] ובפרק ג' דשקלים [הלכה ב] ר' יונה שתי ארבעה כסי דלילי פסחא וחזיק רישיה עד עצרת, ר' יהודה בר אלעאי שתי ארבעה כסי דלילא פסחא וחזיק רישא עד חנא כו', ועיין באר הגולה [אות ו]: [כה] [סעיף יא] מצוה. ירושלמי שם רשם רשם, אמר רבי [ירמיה] מצוה לצאת ביין אדום שנאמר [משלי כג, לא] אל תרא יין כי יתאדם: [כו] [הגה] אם אין. דטעמא מכל מקום בעי, דאף ר' יהודא דבעי אדום אמר צריך שיהא בו טעם ומראה כו', ועיין רשב"ם [קח, ב] ד"ה אל כו': [כז] [סעיף יב] יוצאין. [ירושלמי] שם רשם רשם:

מחצית השקל

(פ"ק ט) שותין כו'. ועיין סעיף ט"ו. דמה שכתוב שם שתינוקות שהגיעו לחינוך צריך ליתן לכל אחד כוסו לפניו על כרחך הוא לאו דוקא, דלא יהיו קטנים שהגיעו לחינוך עדיפי מגדולים: (פ"ק י) ויש אומרים כו'. ושתה רובו. והב"ח [ד"ה ומ"ש וא"צ] וט"ז [ס"ק ח] כתבו דמהאי טעמא כתבו הטור ושו"ע כולו או רובו, דלכתחלה בעינן כולו: (פ"ק יא) שלא כו'. כמו שכתוב סימן תרי"ב. דיש מחלוקת לענין צירוף השתיה, ויש אומרים אם שהה יותר מכדי שתיית רביעית אין מצטרף, ויש אומרים דשיעורו כמו באכילה דהיינו כדי אכילת פרס, לכן לכתחלה לא ישהה יותר מכדי שתיית רביעית לצאת לכולי עלמא: אפילו בכוסות אחרונות. דנראה כמוסיף על הכוסות. דניהו דאם אכל בלי הסיבה כתב לעיל [ס"ק ז] דבכוסות אחרונות לא יחזור ושתה משום דנראה כמוסיף, היינו מטעם שכתב רמ"א שם [סעיף ז] דכהאי גוונא סמכינן על ראבי"ה דסבירא ליה בזמן הזה אין צריך הסיבה, אבל בשהה יותר מכדי אכילת פרס דלכולי עלמא אינו מצטרף, וליכא מאן דיש לסמוך עליו, לכן לא חיישינן במה שנראה כמוסיף: ועל פי מה שכתוב סעיף ד' בהג"ה. ולדידן בכוס ראשון דוקא שהיה דעתו תחלה לשתות כ"ן הכוסות, וכמו שכתב מ"א ס"ק ד': ישתה רוב רביעית. ולהב"ח הנ"ל [ס"ק ז] ישתה לכתחלה הרביעית בבת אחת: (פ"ק יב) מפני כו'. דרשאים למזגו היטב כל זמן שראוי כו'. והנה מדברי רמ"א בסימן ר"ד סעיף ה' משמע קצת אם אין ששה חלקים מים מברכים עליו בורא פרי הגפן, אבל בספר אליה רבה [שם ס"ק ז] הביא בשם עולת תמיד [שם ס"ק ז] דביינות שלנו החלושים אם יש בו מים הרבה, אפילו היין הוא הרוב מכל מקום צ"ע אם יברך עליו בורא פרי הגפן: (פ"ק יג) אדום. זכר כו'. וכתב הט"ז [ס"ק

ס. שם בגמרא דף ק"מ [ע"ב]:
ע. כן פירש הרא"ש [שם סימן כא] ומאר פוסקים [רין שם כב, ג ד"ה שאמר; מרדכי שם ג, ד]:
פ. שם בגמרא:
צ. כל בו [סימן נ יא, ב] ומורמות חיים [הלכות ליל פסח סימן ו]:
ק. [מרדכי חיים שם, בשם הרמב"ן ומהר"ר שם טוב בן]:
ר. הרשב"א בתשובה [ס"א סימן רלח] מהא דנדרים דף מ"ט [ע"ב] ומהירושלמי [פסחים פ"י הלכה ג]; שקלים פ"ג הלכה ב]:
ש. טור בשם הירושלמי פרק ג' דשקלים [שם ופסחים שם; רוקח רים סימן רפג; ב"י ד"ה ומימה, בדעת הרי"ף כרמב"ם והרא"ש]:
ת. שם בשם הירושלמי [שם; ב"י ד"ה ויין, בשם רוב הפוסקים]:
א. תשבץ פסחים דף נ"ט [ע"ב] בגבלי:

ציונים לרמ"א

מ) ב"י [ד"ה כתב] בשם רוקח [סימן רפג]:
נ) טור [רוקח רים סימן רפג]:

עטרת זקנים

ב) שיעור הכוס רביעית. ומידת רביעית אצבעים על אצבעים ובובהו כרוחב ב' גחלים וחצי גדל חומש גחל הזו רביעית (עיין פפסים פרק י' קט, ב-ג). וכוס קטן שאינו מחזיק רביעית משקה לבניו ולבני ביתו הקטנים (ב"י ד"ה ומ"ש ומ"ל בשם ארחות חיים הלכות ליל פסח סימן ו):
ב*) וישתה כולו או רובו. היינו ג' כוסות הראשונות, אבל כוס ד' צריך לשתות כל הכלי המחזיק רביעית משום ברכה אחרונה [ד]:

חכמת שלמה

(סעיף ח) צריך לשתות ארבע כוסות. נ"ב, הנה מה שקשה על דברי הר"ן בפסחים [בב, ב ד"ה והשתא] גבי ד' כוסות דגני סלם הקיבה מכח דמתמי מהדדי, עיין במיגוי מדי זרחין בפלג ג' בהשמטות עתדו כמ"א, בשבועה בל"ק ילמדי בתדיעת פולין, בהיפר

הגהות הסמ"ע

סעיף ט ורשתה כולו או רובו. ומ"ו מהרש"ל [בביאורו לטור] ז"ל כתב אם אין בכוס אלא רביעית די בשתיית רובו ואם הכוס גדול שמחזיק יותר מרביעית צריך לשתות רביעית שלם:
סעיף יב יוצאין ביין מבושל ובקונדיטון. ומברכין עליו בורא פרי הגפן [מהרש"ל בביאורו לטור]:

תשובה לענין מיתה לא תיבעי לך דהא קי"ל שאם לא הפקיר עצמו למיתה לא קטלינן ליה וכן כתב הרב בהדיא פי"ב מהלכות סנהדרין וז"ל ואפילו אמר יודע אני פטור עד שיתיר עצמו למיתה ויאמר ע"מ כן אני עושה ואח"כ יהרג עכ"ל. **הילכך בנ"ד** שהוא אומר בשעת התראה לאוכל אני צריך אותו ודאי לא קטלינן ליה שהרי לא התיר עצמו למיתה כי תבעי לך אם יש בעבירה איסור תורה ולקרבן או דילמא פטור אבל אסור ואסורו מדרבנן. ומדברי רש"י ז"ל נראה שאין כאן חיוב קרבן אם הוא שוגג שכן כתב בהדיא דסוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה של תבשיל לתקנו דמוכחא מילתא דלאו למשקה בעי ליה אלא לאוכל ואין זה דרך פריקתו והוי כמפריד אוכל מאוכל אבל לתוך הקערה דזמנין דלמשקה קאי ואע"ג דבקערה לא שתי אינש לא מוכחא מילתא ואיכא איסור ע"כ הא קמן דאפילו מן הסתם ליכא אלא איסורא וכ"ש היכא דאמר בהדיא דלא בעי ליה אלא לאוכל דפשיטא דאין בו חיוב חטאת ואפילו אם תרצה לפרש דהאי דכתב רש"י ואיכא איסורא לאו דוקא אלא דאיכא חיוב חטאת הנ"מ מן הסתם [אבל] כשמפרש דבעי ליה לאוכל ליכא חיוב קרבן דהא אין חיוב קרבן אלא לשוגג גמור וזה אומר דלאוכל קא סחיט אין כאן שגגה. **הילכך** מה שכתב הרב פ"ח מהלכות שבת וז"ל אבל אם סחט לכלי שאין בו אוכל הרי זה דורך וחייב איירי כגון שסחט לתוך הכוס ורגלים לדבר דלשתות קא בעי ליה ואפילו יאמר אח"כ לא היתה כוונתי אלא לאוכל לאו כל כמיניה דמעשיו מוכיחין עליו א"נ כגון שסחט לתוך הקערה בסתם אבל אם פירש לאוכל קא בעינא ליה כיון דליכא הוכחה פטור אבל אסור וכן דעתי נוטה. נמצאו ג' דינין לתוך האוכל, מותר לכתחלה, לתוך המשקה או לתוך הכוס חייב חטאת, או לתוך הקערה סתם אבל פירש דלאוכל קא בעי ליה פטור אבל אסור, ודע שאין קרבן למזיד:

סימן תרפז

שאלת ממני על מה שנהגו להסתפר בראש חודש אייר אם הוא מנהג הגון או לא:

תשובה אנא עבידנא עובדא בנפשאי ואני מסתפר כל חודש ניסן ור"ח אייר וכן נהגו רוב העולם והטעם כיון שהם אסורים בהספד ובתענית אין אבילות זה שהוא תלוי במנהג נוהג בהם וכן כתבו בשם התוספות ומה שכתוב בבית יוסף שמנהג זה הוא בטעות אינו נכון כלל דאפילו לדידן שאין אנו נוהגין איסור התספורת אלא עד ל"ג לעומר מ"מ ר"ח אינו בכלל האיסור כיון שהוא אסור בהספד ובתענית שהרי עיקר איסור התספורת אינו מן הדין אלא ממנהג ואתי מנהג ומבטל מנהג בטעמא כל דהו. תו איכא טעמא דאיכא צער בגידול השיער למי שרגיל להסתפר ולא עדיף האי מנהגא ממצות עשה של סוכה דקי"ל מצטער פטור ובל"ג יום רבי טפי והאדם מצטער. ובר מן דין אני ראיתי כמה קהלות שלא נהגו מנהג זה כלל ומסתפרים בכל שבוע כפי מנהגם לכבוד השבת וכיון שאין זה קבוע בכל ישראל אע"פ שאותו מנהג שנהגו להסתפר בר"ח אייר לא יהיה מנהג כלל נקיטינן כוותיה דהוי מנהג ממוצע ומינה לא תזוז. וכן מה שנהגו שלא לישא נשים עד ל"ג לעומר בזמן שיש שם סבה וטעם לא חיישינן למנהגא כיון שלא קיים מצות פריה ורביה או שאין לו מי שישמשנו וכיוצא בו ובתנאי שלא ירבה בשמחה שטעם המנהג הוא מפני השמחה דלא עדיף האי מנהגא מאבילות של ל' יום. **וברור הוא:**

סימן תרפח

שאלת ממני אודיעך דעתי עלה דהא דגרסינן פ"ק דנזיר ור' שמעון נמי הא כתיב מיין ושכר יזיר ההוא מבעי ליה לאסור יין מצוה כיין הרשות מאי היא קדושא ואבדלתא הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני אלא כי הא דאמר רבא שבועה שלא אשתה וכו' וקשיא לך דנהי דקדושא ואבדלתא מן התורה דכתיב זכור את יום השבת לקדשו אבל על היין לא הוי אלא מדרבנן ואסמכוה אקרא זכרהו על היין ומאי קושיא ואמאי דחקינן לאוקומי כי הא דרבא:

תשובה כבר קדמוך בעלי התוספות ומתוך קושיא זו מחק ר"ת הגירסא וגריס בתמיה וכי

מושבע מהר סיני כלומר למה לי קרא מיותר לאסור יין מצוה וכי מושבע הוא וכו' והלשון אינו מתיישב לפי גרסא זו וכי מושבע ועומד הכי הוה ליה למימר וכי מראורייתא היא ולפיכך נ"ל דהכא לר' שמעון קיימינן דאמר אינו חייב עד שידור מכלן, ואין לא קי"ל הכי אלא כסתם מתנינן דתנן הריני נזיר מן החרצנים או מן הזגים וכו' הרי זה נזיר וכל דקדוקי נזירות עליו וכיון דקושיין לר"ש לא חוש תלמודא לאורוכי ואפשר דקים ליה לתלמודא לר' שמעון ס"ל דקדושא ואבדלתא על היין מן התורה ופריך ומשני אליביה אבל אנן לא קיי"ל כר' א"נ המקשה הוה ס"ל דעל היין מן התורה ממתרץ לפי סברתו ואנן לא קי"ל הכי אלא על היין מדרבנן היא זו הסכמת המפרשים:

סימן תרפט

שאלה מעשה היה שנמלח הכבד עם הבני מעים ובא מעשה לפני חכמים והתירו אדרבית לדעת דעתי לפי שנהגו העולם איסור בכבד שנמלח עם הבשר:

תשובה כן נראה דעת רוב הפוסקים אשר אנו רגילין לסמוך עליהם להתיר. אבל נתחדש לי טעם בנ"ד אשר בשבילו ראו לחוש לדברי המחמירים וזה דכבד עם בני מעים איכא תרתי לריעותא חדא דכבד מרובה בדמים ואיכא פלוגתא איכא דנמלת עם בשר איכא מאן דשרי אפילו לכתחלה ואיכא מאן דאסר אפילו בדיעבד ואיכא מאן דאסר לכתחלה ובדיעבד שרי וזהו הסברא המנכונה דמנקט מילתא מציעתא שפיר דמי. ולענין מליחת בני מעים עם בשר איכא פלוגתא כי הך דלעיל ואית לן למנקט מילתא מציעתא ולכתחלה אסור ובדיעבד מותר אבל כבד עם בני מעים דאיכא תרתי לריעותא חדא דכבד מרובה בדמים ותו דאין מחזיקין דם בבני מעים לא דברו בו הראשונים נ"נ אבל מהטעמים שכתבו נראה דלא שני להו בין אם נמלחו עם הבשר בין אם נמלחו עם הכבר הכל מותר בדיעבד שהרי התוספות והאשרי והמרדכי ואחרים נתנו טעם משום דדם משרק שריק והרשב"א ז"ל נתן טעם דאע"ג דאין דם בבני מעים מ"מ פולטים ציר וכיון דטריד למפלט לא בלע אבל עדיין יש לחוש לדברי המחמירים דדילמא דם של בשר הוא דמשרק שריק אבל דם הכבד עב הוא ולא שריק כולי האי ולטעמו של הרשב"א איכא למיחש דילמא כיון שהכבד הוא מרובה בדמים נגמרה פליטת הציר ועדיין הכבד פולט דם שהרי כל מה שפולט דם הוא וחוזרין הבני מעים ובולעים ולפיכך בכי האי יש לחוש לדברי המחמירין וכ"ש בהצטרפות המנהג אשר אמרת, **והמחמיר תבא עליו הברכה:**

סימן תרצ

שאלת הרוצה להגיה ספר אם מותר לקרות בו בשבת כדי שיכיר מקום הצריך הגהה לתקן אותו למחר:

תשובה דבר זה אסור ולאו משום דחיישינן דילמא אתי לכתוב בשבת דבשלמא להטות הנר דבר קל הוא לעשות ולפיכך גזרו אבל להביא הקולמוס והדיו לא חיישינן דאתי לאדכורי ובשלמא כשהוא מתכוין לקרות ומצא טעות בספר התירו הפוסקים לרשום הטעות בצפורן כדי לתקנו למחר אבל לקרות לכתחלה להגיה אסור ודמיא להא דאמרינן אסור לאדם לפקוד שדותיו כדי לראות מה הם צריכין וכן אסור לאדם להלך בשבת עד סוף התחום כדי שיהא קרוב לעשות חפציו [במוצאי שבת] ועל כיוצא בזה נאמר ממצוא חפצך וגו' הכא נמי כיון שהוא מכוין להגיה ודאי אסור אבל אם הוא מכוין לקרות ולהגיה מסתברא שהוא מותר כיון שאין כאן מלאכה גמורה:

סימן תרצא

שאלת ממני אודיעך דעתי אם מותר ליכנס לעליות הבנויות סביב לבית המקדש שהן בולטות לתוך המקדש על גבי זיזין וגיזוזטראות לפי שראית שנהגו בזה היתר ואין מוחה בידם:

תשובה דע שלא כל העליות שוות ולא כל הרוחות שוות וצריך אומר יפה לראות אי זו מותרות ואי זו אסורה וזה כי הדבר ברור שתחת

הבטחת הכנסה לנכים

הגדרת נכות

(א) [illegible]

(ב) [illegible]

(ג) [illegible]

(ד) [illegible]

(ה) [illegible]

(ו) [illegible]

(ז) [illegible]

(ח) [illegible]

(ט) [illegible]

(י) [illegible]

(יא) [illegible]

(יב) [illegible]

(יג) [illegible]

(יד) [illegible]

(טו) [illegible]

(טז) [illegible]

(יז) [illegible]

(יח) [illegible]

(יט) [illegible]

(כ) [illegible]

(כא) [illegible]

(כב) [illegible]

(כג) [illegible]

(כד) [illegible]

(כה) [illegible]

(כו) [illegible]

(כז) [illegible]

(כח) [illegible]

(כט) [illegible]

(ל) [illegible]

(לא) [illegible]

(לב) [illegible]

(לג) [illegible]

(לד) [illegible]

(לה) [illegible]

(לו) [illegible]

(לז) [illegible]

(לח) [illegible]

(לט) [illegible]

(מ) [illegible]

(מא) [illegible]

(מב) [illegible]

(מג) [illegible]

(מד) [illegible]

(מה) [illegible]

(מו) [illegible]

(מז) [illegible]

(מח) [illegible]

(מט) [illegible]

(נ) [illegible]

(נא) [illegible]

(נב) [illegible]

(נג) [illegible]

(נד) [illegible]

(נה) [illegible]

(נו) [illegible]

(נז) [illegible]

(נח) [illegible]

(נט) [illegible]

(ס) [illegible]

(סא) [illegible]

(סב) [illegible]

(סג) [illegible]

(סד) [illegible]

(סה) [illegible]

(סו) [illegible]

(סז) [illegible]

(סח) [illegible]

(סט) [illegible]

(ע) [illegible]

(עא) [illegible]

(עב) [illegible]

(עג) [illegible]

(עד) [illegible]

(עה) [illegible]

(עו) [illegible]

(עז) [illegible]

(עח) [illegible]

(עט) [illegible]

(פ) [illegible]

(פא) [illegible]

(פב) [illegible]

(פג) [illegible]

(פד) [illegible]

(פה) [illegible]

(פו) [illegible]

(פז) [illegible]

(פח) [illegible]

(פט) [illegible]

(צ) [illegible]

(צא) [illegible]

(צב) [illegible]

(צג) [illegible]

(צד) [illegible]

(צה) [illegible]

(צו) [illegible]

(צז) [illegible]

(צח) [illegible]

(צט) [illegible]

(ק) [illegible]

(קא) [illegible]

(קב) [illegible]

(קג) [illegible]

(קד) [illegible]

(קה) [illegible]

(קו) [illegible]

(קז) [illegible]

(קח) [illegible]

(קט) [illegible]

(ר) [illegible]

(רא) [illegible]

(רב) [illegible]

(רג) [illegible]

(רד) [illegible]

(רה) [illegible]

(רו) [illegible]

(רז) [illegible]

(רח) [illegible]

(רט) [illegible]

(ש) [illegible]

(שא) [illegible]

(שב) [illegible]

(שג) [illegible]

(שד) [illegible]

(שה) [illegible]

(שו) [illegible]

(שז) [illegible]

(שח) [illegible]

(שט) [illegible]

(ת) [illegible]

(תא) [illegible]

(תב) [illegible]

(תג) [illegible]

(תד) [illegible]

(תה) [illegible]

(תו) [illegible]

(תז) [illegible]

(תח) [illegible]

(תט) [illegible]

(תי) [illegible]

(תיא) [illegible]

(תיב) [illegible]

(תיג) [illegible]

(תיד) [illegible]

(תיה) [illegible]

(תיו) [illegible]

(תיז) [illegible]

(תיח) [illegible]

(תיט) [illegible]

(תכ) [illegible]

(תכא) [illegible]

(תכב) [illegible]

(תכג) [illegible]

(תכד) [illegible]

(תכה) [illegible]

(תכו) [illegible]

(תכז) [illegible]

(תכח) [illegible]

(תכט) [illegible]

(תל) [illegible]

(תלא) [illegible]

(תלב) [illegible]

(תלג) [illegible]

(תלד) [illegible]

(תלה) [illegible]

(תלו) [illegible]

(תלז) [illegible]

(תלח) [illegible]

(תלט) [illegible]

(תמ) [illegible]

(תמא) [illegible]

(תמב) [illegible]

(תמג) [illegible]

(תמד) [illegible]

(תמה) [illegible]

(תמו) [illegible]

(תמז) [illegible]

(תמח) [illegible]

(תמט) [illegible]

(תנ) [illegible]

(תנא) [illegible]

(תנב) [illegible]

(תנג) [illegible]

(תנד) [illegible]

(תנה) [illegible]

(תנו) [illegible]

(תנז) [illegible]

(תנח) [illegible]

(תנט) [illegible]

(תס) [illegible]

(תסא) [illegible]

(תסב) [illegible]

(תסג) [illegible]

(תסד) [illegible]

(תסה) [illegible]

(תסו) [illegible]

(תסז) [illegible]

(תסח) [illegible]

(תסט) [illegible]

(תע) [illegible]

(תעא) [illegible]

(תעב) [illegible]

(תעג) [illegible]

(תעד) [illegible]

(תעה) [illegible]

(תעו) [illegible]

(תעז) [illegible]

(תעח) [illegible]

(תעט) [illegible]

(תפ) [illegible]

(תפא) [illegible]

(תפב) [illegible]

(תפג) [illegible]

(תפד) [illegible]

(תפה) [illegible]

(תפו) [illegible]

(תפז) [illegible]

(תפח) [illegible]

(תפט) [illegible]

(תצ) [illegible]

(תצא) [illegible]

(תצב) [illegible]

(תצג) [illegible]

(תצד) [illegible]

(תצה) [illegible]

(תצו) [illegible]

(תצז) [illegible]

(תצח) [illegible]

(תצט) [illegible]

(תק) [illegible]

(תקא) [illegible]

(תקב) [illegible]

(תקג) [illegible]

(תקד) [illegible]

(תקה) [illegible]

(תקו) [illegible]

(תקז) [illegible]

(תקח) [illegible]

(תקט) [illegible]

(תר) [illegible]

(תרא) [illegible]

(תרב) [illegible]

(תרג) [illegible]

(תרד) [illegible]

(תרה) [illegible]

(תרו) [illegible]

(תרז) [illegible]

(תרח) [illegible]

(תרט) [illegible]

(תש) [illegible]

(תשא) [illegible]

(תשב) [illegible]

(תשג) [illegible]

(תשד) [illegible]

(תשה) [illegible]

(תשו) [illegible]

(תשז) [illegible]

(תשח) [illegible]

(תשט) [illegible]

(תת) [illegible]

(תתא) [illegible]

(תתב) [illegible]

(תתג) [illegible]

(תתד) [illegible]

(תתה) [illegible]

(תתו) [illegible]

(תתז) [illegible]

(תתח) [illegible]

(תתט) [illegible]

(תתי) [illegible]

(תתיא) [illegible]

(תתיב) [illegible]

(תתיג) [illegible]

(תתיד) [illegible]

(תתיה) [illegible]

(תתיו) [illegible]

(תתיז) [illegible]

(תתיח) [illegible]

(תתיט) [illegible]

(תתכ) [illegible]

(תתכא) [illegible]

(תתכב) [illegible]

(תתכג) [illegible]

(תתכד) [illegible]

(תתכה) [illegible]

(תתכו) [illegible]

(תתכז) [illegible]

(תתכח) [illegible]

(תתכט) [illegible]

(תתל) [illegible]

(תתלא) [illegible]

(תתלב) [illegible]

(תתלג) [illegible]

(תתלד) [illegible]

(תתלה) [illegible]

(תתלו) [illegible]

(תתלז) [illegible]

(תתלח) [illegible]

(תתלט) [illegible]

(תתמ) [illegible]

(תתמא) [illegible]

(תתמב) [illegible]

(תתמג) [illegible]

(תתמד) [illegible]

(תתמה) [illegible]

(תתמו) [illegible]

(תתמז) [illegible]

(תתמח) [illegible]

(תתמט) [illegible]

(תתנ) [illegible]

(תתנא) [illegible]

(תתנב) [illegible]

(תתנג) [illegible]

(תתנד) [illegible]

(תתנה) [illegible]

(תתנו) [illegible]

(תתנז) [illegible]

(תתנח) [illegible]

(תתנט) [illegible]

(תתס) [illegible]

(תתסא) [illegible]

(תתסב) [illegible]

(תתסג) [illegible]

(תתסד) [illegible]

(תתסה) [illegible]

(תתסו) [illegible]

(תתסז) [illegible]

(תתסח) [illegible]

(תתסט) [illegible]

(תתע) [illegible]

(תתעא) [illegible]

(תתעב) [illegible]

(תתעג) [illegible]

(תתעד) [illegible]

(תתעה) [illegible]

(תתעו) [illegible]

(תתעז) [illegible]

(תתעח) [illegible]

(תתעט) [illegible]

(תתפ) [illegible]

(תתפא) [illegible]

(תתפב) [illegible]

(תתפג) [illegible]

(תתפד) [illegible]

(תתפה) [illegible]

(תתפו) [illegible]

(תתפז) [illegible]

(תתפח) [illegible]

(תתפט) [illegible]

(תתצ) [illegible]

(תתצא) [illegible]

(תתצב) [illegible]

(תתצג) [illegible]

(תתצד) [illegible]

(תתצה) [illegible]

(תתצו) [illegible]

(תתצז) [illegible]

(תתצח) [illegible]

(תתצט) [illegible]

(תתק) [illegible]

(תתקא) [illegible]

(תתקב) [illegible]

(תתקג) [illegible]

(תתקד) [illegible]

(תתקה) [illegible]

(תתקו) [illegible]

(תתקז) [illegible]

(תתקח) [illegible]

(תתקט) [illegible]

(תתר) [illegible]

(תתרא) [illegible]

(תתרב) [illegible]

(תתרג) [illegible]

(תתרד) [illegible]

(תתרה) [illegible]

(תתרו) [illegible]

(תתרז) [illegible]

(תתרח) [illegible]

(תתרט) [illegible]

(תתש) [illegible]

(תתשא) [illegible]

(תתשב) [illegible]

(תתשג) [illegible]

(תתשד) [illegible]

(תתשה) [illegible]

(תתשו) [illegible]

(תתשז) [illegible]

(תתשח) [illegible]

(תתשט) [illegible]

(תתת) [illegible]

(תתתא) [illegible]

(תתתב) [illegible]

(תתתג) [illegible]

(תתתד) [illegible]

(תתתה) [illegible]

(תתתו) [illegible]

(תתתז) [illegible]

(תתתח) [illegible]

(תתתט) [illegible]

(תתתי) [illegible]

(תתתיא) [illegible]

(תתתיב) [illegible]

(תתתיג) [illegible]

(תתתיד) [illegible]

(תתתיה) [illegible]

(תתתיו) [illegible]

(תתתיז) [illegible]

(תתתיח) [illegible]

(תתתיט) [illegible]

(תתתכ) [illegible]

(תתתכא) [illegible]

(תתתכב) [illegible]

(תתתכג) [illegible]

(תתתכד) [illegible]

(תתתכה) [illegible]

(תתתכו) [illegible]

(תתתכז) [illegible]

(תתתכח) [illegible]

(תתתכט) [illegible]

(תתתל) [illegible]

(תתתלא) [illegible]

(תתתלב) [illegible]

(תתתלג) [illegible]

(תתתלד) [illegible]

(תתתלה) [illegible]

(תתתלו) [illegible]

(תתתלז) [illegible]

(תתתלח) [illegible]

(תתתלט) [illegible]

(תתתמ) [illegible]

(תתתמא) [illegible]

(תתתמב) [illegible]

(תתתמג) [illegible]

(תתתמד) [illegible]

(תתתמה) [illegible]

(תתתמו) [illegible]

(תתתמז) [illegible]

(תתתמח) [illegible]

(תתתמט) [illegible]

(תתתנ) [illegible]

(תתתנא) [illegible]

(תתתנב) [illegible]

(תתתנג) [illegible]

(תתתנד) [illegible]

(תתתנה) [illegible]

(תתתנו) [illegible]

(תתתנז) [illegible]

(תתתנח) [illegible]

(תתתנט) [illegible]

(תתתס) [illegible]

(תתתסא) [illegible]

(תתתסב) [illegible]

(תתתסג) [illegible]

(תתתסד) [illegible]

(תתתסה) [illegible]

(תתתסו) [illegible]

(תתתסז) [illegible]

(תתתסח) [illegible]

(תתתסט) [illegible]

(תתתע) [illegible]

(תתתעא) [illegible]

(תתתעב) [illegible]

(תתתעג) [illegible]

(תתתעד) [illegible]

(תתתעה) [illegible]

(תתתעו) [illegible]

(תתתעז) [illegible]

(תתתעח) [illegible]

(תתתעט) [illegible]

(תתתפ) [illegible]

(תתתפא) [illegible]

(תתתפב) [illegible]

(תתתפג) [illegible]

(תתתפד) [illegible]

(תתתפה) [illegible]

(תתתפו) [illegible]

(תתתפז) [illegible]

(תתתפח) [illegible]

(תתתפט) [illegible]

(תתתצ) [illegible]

(תתתצא) [illegible]

(תתתצב) [illegible]

(תתתצג) [illegible]

(תתתצד) [illegible]

(תתתצה) [illegible]

(תתתצו) [illegible]

(תתתצז) [illegible]

(תתתצח) [illegible]

(תתתצט) [illegible]

(תתתק) [illegible]

(תתתקא) [illegible]

(תתתקב) [illegible]

(תתתקג) [illegible]

(תתתקד) [illegible]

(תתתקה) [illegible]

(תתתקו) [illegible]

(תתתקז) [illegible]

(תתתקח) [illegible]

(תתתקט) [illegible]

(תתתר) [illegible]

(תתתרא) [illegible]

(תתתרב) [illegible]

(תתתרג) [illegible]

(תתתרד) [illegible]

(תתתרה) [illegible]

(תתתרו) [illegible]

(תתתרז) [illegible]

(תתתרח) [illegible]

(תתתרט) [illegible]

(תתתש) [illegible]

(תתתשא) [illegible]

(תתתשב) [illegible]

(תתתשג) [illegible]

(תתתשד) [illegible]

(תתתשה) [illegible]

(תתתשו) [illegible]

(תתתשז) [illegible]

(תתתשח) [illegible]

(תתתשט) [illegible]

(תתתת) [illegible]

(תתתתא) [illegible]

(תתתתב) [illegible]

(תתתתג) [illegible]

(תתתתד) [illegible]

(תתתתה) [illegible]

(תתתתו) [illegible]

(תתתתז) [illegible]

(תתתתח) [illegible]

(תתתתט) [illegible]

(תתתתי) [illegible]

(תתתתיא) [illegible]

(תתתתיב) [illegible]

(תתתתיג) [illegible]

(תתתתיד) [illegible]

(תתתתיה) [illegible]

(תתתתיו) [illegible]

(תתתתיז) [illegible]

(תתתתיח) [illegible]

(תתתתיט) [illegible]

(תתתתכ) [illegible]

(תתתתכא) [illegible]

(תתתתכב) [illegible]

(תתתתכג) [illegible]

(תתתתכד) [illegible]

(תתתתכה) [illegible]

(תתתתכו) [illegible]

(תתתתכז) [illegible]

(תתתתכח) [illegible]

(תתתתכט) [illegible]

(תתתתל) [illegible]

(תתתתלא) [illegible]

(תתתתלב) [illegible]

(תתתתלג) [illegible]

(תתתתלד) [illegible]

(תתתתלה) [illegible]

(תתתתלו) [illegible]

(תתתתלז) [illegible]

(תתתתלח) [illegible]

(תתתתלט) [illegible]

(תתתתמ) [illegible]

(תתתתמא) [illegible]

(תתתתמב) [illegible]

(תתתתמג) [illegible]

(תתתתמד) [illegible]

(תתתתמה) [illegible]

(תתתתמו) [illegible]

(תתתתמז) [illegible]

(תתתתמח) [illegible]

(תתתתמט) [illegible]

(תתתתנ) [illegible]

(תתתתנא) [illegible]

(תתתתנב) [illegible]

(תתתתנג) [illegible]

(תתתתנד) [illegible]

(תתתתנה) [illegible]

(תתתתנו) [illegible]

(תתתתנז) [illegible]

(תתתתנח) [illegible]

(תתתתנט) [illegible]

(תתתתס) [illegible]

(תתתתסא) [illegible]

(תתתתסב) [illegible]

(תתתתסג) [illegible]

(תתתתסד) [illegible]

(תתתתסה) [illegible]

(תתתתסו) [illegible]

(תתתתסז) [illegible]

(תתתתסח) [illegible]

(תתתתסט) [illegible]

(תתתתע) [illegible]

(תתתתעא) [illegible]

(תתתתעב) [illegible]

(תתתתעג) [illegible]

(תתתתעד) [illegible]

(תתתתעה) [illegible]

(תתתתעו) [illegible]

(תתתתעז) [illegible]

(תתתתעח) [illegible]

(תתתתעט) [illegible]

(תתתתפ) [illegible]

(תתתתפא) [illegible]

(תתתתפב) [illegible]

(תתתתפג) [illegible]

(תתתתפד) [illegible]

(תתתתפה) [illegible]

(תתתתפו) [illegible]

(תתתתפז) [illegible]

(תתתתפח) [illegible]

(תתתתפט) [illegible]

(תתתתצ) [illegible]

(תתתתצא) [illegible]

(תתתתצב) [illegible]

(תתתתצג) [illegible]

(תתתתצד) [illegible]

(תתתתצה) [illegible]

(תתתתצו) [illegible]

(תתתתצז) [illegible]

(תתתתצח) [illegible]

(תתתתצט) [illegible]

(תתתתק) [illegible]

(תתתתקא) [illegible]

(תתתתקב) [illegible]

(תתתתקג) [illegible]

(תתתתקד) [illegible]

(תתתתקה) [illegible]

(תתתתקו) [illegible]

(תתתתקז) [illegible]

(תתתתקח) [illegible]

(תתתתקט) [illegible]

(תתתתר) [illegible]

(תתתתרא) [illegible]

(תתתתרב) [illegible]

(תתתתרג) [illegible]

(תתתתרד) [illegible]

(תתתתרה) [illegible]

(תתתתרו) [illegible]

(תתתתרז) [illegible]

(תתתתרח) [illegible]

(תתתתרט) [illegible]

(תתתתש) [illegible]

(תתתתשא) [illegible]

(תתתתשב) [illegible]

(תתתתשג) [illegible]

(תתתתשד) [illegible]

(תתתתשה) [illegible]

(תתתתשו) [illegible]

(תתתתשז) [illegible]

(תתתתשח) [illegible]

(תתתתשט) [illegible]

(תתתתת) [illegible]

(תתתתתא) [illegible]

(תתתתתב) [illegible]

(תתתתתג) [illegible]

(תתתתתד) [illegible]

(תתתתתה) [illegible]

(תתתתתו) [illegible]

(תתתתתז) [illegible]

(תתתתתח) [illegible]

(תתתתתט) [illegible]

(תתתתתי) [illegible]

(תתתתתיא) [illegible]

(תתתתתיב) [illegible]

(תתתתתיג) [illegible]

(תתתתתיד) [illegible]

(תתתתתיה) [illegible]

(תתתתתיו) [illegible]

(תתתתתיז) [illegible]

(תתתתתיח) [illegible]

(תתתתתיט) [illegible]

(תתתתתכ) [illegible]

(תתתתתכא) [illegible]

(תתתתתכב) [illegible]

(תתתתתכג) [illegible]

(תתתתתכד) [illegible]

(תתתתתכה) [illegible]

(תתתתתכו) [illegible]

(תתתתתכז) [illegible]

(תתתתתכח) [illegible]

(תתתתתכט) [illegible]

(תתתתתל) [illegible]

(תתתתתלא) [illegible]

(תתתתתלב) [illegible]

(תתתתתלג) [illegible]

(תתתתתלד) [illegible]

(תתתתתלה) [illegible]

(תתתתתלו) [illegible]

(תתתתתלז) [illegible]

(תתתתתלח) [illegible]

(תתתתתלט) [illegible]

(תתתתתמ) [illegible]

(תתתתתמא) [illegible]

(תתתתתמב) [illegible]

(תתתתתמג) [illegible]

(תתתתתמד) [illegible]

(תתתתתמה) [illegible]

(תתתתתמו) [illegible]

(תתתתתמז) [illegible]

(תתתתתמח) [illegible]

(תתתתתמט) [illegible]

(תתתתתנ) [illegible]

(תתתתתנא) [illegible]

(תתתתתנב) [illegible]

(תתתתתנג) [illegible]

(תתתתתנד) [illegible]

(תתתתתנה) [illegible]

(תתתתתנו) [illegible]

(תתתתתנז) [illegible]

(תתתתתנח) [illegible]

(תתתתתנט) [illegible]

(תתתתתס) [illegible]

(תתתתתסא) [illegible]

(תתתתתסב) [illegible]

(תתתתתסג) [illegible]

(תתתתתסד) [illegible]

(תתתתתסה) [illegible]

(תתתתתסו) [illegible]

(תתתתתסז) [illegible]

(תתתתתסח) [illegible]

(תתתתתסט) [illegible]

(תתתתתע) [illegible]

(תתתתתעא) [illegible]

(תתתתתעב) [illegible]

(תתתתתעג) [illegible]

(תתתתתעד) [illegible]

(תתתתתעה) [illegible]

(תתתתתעו) [illegible]

(תתתתתעז) [illegible]

(תתתתתעח) [illegible]

(תתתתתעט) [illegible]

(תתתתתפ) [illegible]

(תתתתתפא) [illegible]

(תתתתתפב) [illegible]

(תתתתתפג) [illegible]

(תתתתתפד) [illegible]

(תתתתתפה) [illegible]

(תתתתתפו) [illegible]

(תתתתתפז) [illegible]

(תתתתתפח) [illegible]

(תתתתתפט) [illegible]

(תתתתתצ) [illegible]

(תתתתתצא) [illegible]

(תתתתתצב) [illegible]

(תתתתתצג) [illegible]

(תתתתתצד) [illegible]

(תתתתתצה) [illegible]

(תתתתתצו) [illegible]

(תתתתתצז) [illegible]

(תתתתתצח) [illegible]

(תתתתתצט) [illegible]

(תתתתתק) [illegible]

(תתתתתקא) [illegible]

(תתתתתקב) [illegible]

(תתתתתקג) [illegible]

(תתתתתקד) [illegible]

(תתתתתקה) [illegible]

(תתתתתקו) [illegible]

(תתתתתקז) [illegible]

(תתתתתקח) [illegible]

(תתתתתקט) [illegible]

(תתתתתר) [illegible]

(תתתתתרא) [illegible]

(תתתתתרב) [illegible]

(תתתתתרג) [illegible]

(תתתתתרד) [illegible]

(תתתתתרה) [illegible]

(תתתתתרו) [illegible]

(תתתתתרז) [illegible]

(תתתתתרח) [illegible]

(תתתתתרט) [illegible]

(תתתתתש) [illegible]

(תתתתתשא) [illegible]

(תתתתתשב) [illegible]

(תתתתתשג) [illegible]

(תתתתתשד) [illegible]

(תתתתתשה) [illegible]

(תתתתתשו) [illegible]

(תתתתתשז) [illegible]

(תתתתתשח) [illegible]

(תתתתתשט) [illegible]

(תתתתתת) [illegible]

(תתתתתתא) [illegible]

(תתתתתתב) [illegible]

(תתתתתתג) [illegible]

(תתתתתתד) [illegible]

(תתתתתתה) [illegible]

(תתתתתתו) [illegible]

(תתתתתתז) [illegible]

(תתתתתתח) [illegible]

(תתתתתתט) [illegible]

(תתתתתתי) [illegible]

(תתתתתתיא) [illegible]

(תתתתתתיב) [illegible]

(תתתתתתיג) [illegible]

(תתתתתתיד) [illegible]

(תתתתתתיה) [illegible]

(תתתתתתיו) [illegible]

(תתתתתתיז) [illegible]

(תתתתתתיח) [illegible]

(תתתתתתיט) [illegible]

(תתתתתתכ) [illegible]

(תתתתתתכא) [illegible]

(תתתתתתכב) [illegible]

(תתתתתתכג) [illegible]

(תתתתתתכד) [illegible]

(תתתתתתכה) [illegible]

(תתתתתתכו) [illegible]

(תתתתתתכז) [illegible]

(תתתתתתכח) [illegible]

(תתתתתתכט) [illegible]

(תתתתתתל) [illegible]

(תתתתתתלא) [illegible]

(תתתתתתלב) [illegible]

(תתתתתתלג) [illegible]

(תתתתתתלד) [illegible]

(תתתתתתלה) [illegible]

(תתתתתתלו) [illegible]

(תתתתתתלז) [illegible]

(תתתתתתלח) [illegible]

(תתתתתתלט) [illegible]

(תתתתתתמ) [illegible]

(תתתתתתמא) [illegible]

(תתתתתתמב) [illegible]

(תתתתתתמג) [illegible]

(תתתתתתמד) [illegible]

(תתתתתתמה) [illegible]

(תתתתתתמו) [illegible]

(תתתתתתמז) [illegible]

(תתתתתתמח) [illegible]

(תתתתתתמט) [illegible]

(תתתתתתנ) [illegible]

(תתתתתתנא) [illegible]

(תתתתתתנב) [illegible]

(תתתתתתנג) [illegible]

(תתתתתתנד) [illegible]

(תתתתתתנה) [illegible]

(תתתתתתנו) [illegible]

(תתתתתתנז) [illegible]

(תתתתתתנח) [illegible]

(תתתתתתנט) [illegible]

(תתתתתתס) [illegible]

(תתתתתתסא) [illegible]

(תתתתתתסב) [illegible]

(תתתתתתסג) [illegible]

(תתתתתתסד) [illegible]

(תתתתתתסה) [illegible]

(תתתתתתסו) [illegible]

(תתתתתתסז) [illegible]

(תתתתתתסח) [illegible]

(תתתתתתסט) [illegible]

(תתתתתתע) [illegible]

(תתתתתתעא) [illegible]

(תתתתתתעב) [illegible]

(תתתתתתעג) [illegible]

(תתתתתתעד) [illegible]

(תתתתתתעה) [illegible]

(תתתתתתעו) [illegible]

(תתתתתתעז) [illegible]

(תתתתתתעח) [illegible]

(תתתתתתעט) [illegible]

(תתתתתתפ) [illegible]

(תתתתתתפא) [illegible]

(תתתתתתפב) [illegible]

(תתתתתתפג) [illegible]

(תתתתתתפד) [illegible]

(תתתתתתפה) [illegible]

(תתתתתתפו) [illegible]

(תתתתתתפז) [illegible]

(תתתתתתפח) [illegible]

(תתתתתתפט) [illegible]

(תתתתתתצ) [illegible]

(תתתתתתצא) [illegible]

(תתתתתתצב) [illegible]

(תתתתתתצג) [illegible]

(תתתתתתצד) [illegible]

(תתתתתתצה) [illegible]

(תתתתתתצו) [illegible]

(תתתתתתצז) [illegible]

(תתתתתתצח) [illegible]

(תתתתתתצט) [illegible]

(תתתתתתק) [illegible]

(תתתתתתקא) [illegible]

(תתתתתתקב) [illegible]

(תתתתתתקג) [illegible]

(תתתתתתקד) [illegible]

(תתתתתתקה) [illegible]

(תתתתתתקו) [illegible]

(תתתתתתקז) [illegible]

(תתתתתתקח) [illegible]

(תתתתתתקט) [illegible]

(תתתתתתר) [illegible]

(תתתתתתרא) [illegible]

(תתתתתתרב) [illegible]

(תתתתתתרג) [illegible]

(תתתתתתרד) [illegible]

(תתתתתתרה) [illegible]

(תתתתתתרו) [illegible]

(תתתתתתרז) [illegible]

(תתתתתתרח) [illegible]

(תתתתתתרט) [illegible]

(תתתתתתש) [illegible]

(תתתתתתשא) [illegible]

(תתתתתתשב) [illegible]

(תתתתתתשג) [illegible]

(תתתתתתשד) [illegible]

(תתתתתתשה) [illegible]

(תתתתתתשו) [illegible]

(תתתתתתשז) [illegible]

(תתתתתתשח) [illegible]

(תתתתתתשט) [illegible]

(תתתתתתת) [illegible]

(תתתתתתתא) [illegible]

(תתתתתתתב) [illegible]

(תתתתתתתג) [illegible]

(תתתתתתתד) [illegible]

(תתתתתתתה) [illegible]

(תתתתתתתו) [illegible]

(תתתתתתתז) [illegible]

(תתתתתתתח) [illegible]

(תתתתתתתט) [illegible]

(תתתתתתתי) [illegible]

(תתתתתתתיא) [illegible]

(תתתתתתתיב) [illegible]

(תתתתתתתיג) [illegible]

(תתתתתתתיד) [illegible]

(תתתתתתתיה) [illegible]

(תתתתתתתיו) [illegible]

(תתתתתתתיז) [illegible]

(תתתתתתתיח) [illegible]

(תתתתתתתיט) [illegible]

(תתתתתתתכ) [illegible]

(תתתתתתתכא) [illegible]

(תתתתתתתכב) [illegible]

(תתתתתתתכג) [illegible]

(תתתתתתתכד) [illegible]

(תתתתתתתכה) [illegible]

(תתתתתתתכו) [illegible]

(תתתתתתתכז) [illegible]

(תתתתתתתכח) [illegible]

(תתתתתתתכט) [illegible]

(תתתתתתתל) [illegible]

(תתתתתתתלא) [illegible]

(תתתתתתתלב) [illegible]

(תתתתתתתלג) [illegible]

(תתתתתתתלד) [illegible]

(תתתתתתתלה) [illegible]

(תתתתתתתלו) [illegible]

(תתתתתתתלז) [illegible]

(תתתתתתתלח) [illegible]

(תתתתתתתלט) [illegible]

(תתתתתתתמ) [illegible]

(תתתתתתתמא) [illegible]

(תתתתתתתמב) [illegible]

(תתתתתתתמג) [illegible]

(תתתתתתתמד) [illegible]

(תתתתתתתמה) [illegible]

(תתתתתתתמו) [illegible]

(תתתתתתתמז) [illegible]

(תתתתתתתמח) [illegible]

(תתתתתתתמט) [illegible]

(תתתתתתתנ) [illegible]

(תתתתתתתנא) [illegible]

(תתתתתתתנב) [illegible]

(תתתתתתתנג) [illegible]

(תתתתתתתנד) [illegible]

(תתתתתתתנה) [illegible]

(תתתתתתתנו) [illegible]

(תתתתתתתנז) [illegible]

(תתתתתתתנח) [illegible]

(תתתתתתתנט) [illegible]

(תתתתתתתס) [illegible]

(תתתתתתתסא) [illegible]

(תתתתתתתסב) [illegible]

(תתתתתתתסג) [illegible]

(תתתתתתתסד) [illegible]

(תתתתתתתסה) [illegible]

(תתתתתתתסו) [illegible]

(תתתתתתתסז) [illegible]

(תתתתתתתסח) [illegible]

(תתתתתתתסט) [illegible]

(תתתתתתתע) [illegible]

(תתתתתתתעא) [illegible]

(תתתתתתתעב) [illegible]

(תתתתתתתעג) [illegible]

(תתתתתתתעד) [illegible]

(תתתתתתתעה) [illegible]

(תתתתתתתעו) [illegible]

(תתתתתתתעז) [illegible]

(תתתתתתתעח) [illegible]

(תתתתתתתעט) [illegible]

(תתתתתתתפ) [illegible]

(תתתתתתתפא) [illegible]

(תתתתתתתפב) [illegible]

(תתתתתתתפג) [illegible]

(תתתתתתתפד) [illegible]

(תתתתתתתפה) [illegible]

(תתתתתתתפו) [illegible]

(תתתתתתתפז) [illegible]

(תתתתתתתפח) [illegible]

(תתתתתתתפט) [illegible]

(תתתתתתתצ) [illegible]

(תתתתתתתצא) [illegible]

(תתתתתתתצב) [illegible]

(תתתתתתתצג) [illegible]

(תתתתתתתצד) [illegible]

(תתתתתתתצה) [illegible]

(תתתתתתתצו) [illegible]

(תתתתתתתצז) [illegible]

(תתתתתתתצח) [illegible]

(תתתתתתתצט) [illegible]

(תתתתתתתק) [illegible]

(תתתתתתתקא) [illegible]

(תתתתתתתקב) [illegible]

(תתתתתתתקג) [illegible]

(תתתתתתתקד) [illegible]

(תתתתתתתקה) [illegible]

(תתתתתתתקו) [illegible]

(תתתתתתתקז) [illegible]

(תתתתתתתקח) [illegible]

(תתתתתתתקט) [illegible]

(תתתתתתתר) [illegible]

(תתתתתתתרא) [illegible]

(תתתתתתתרב) [illegible]

(תתתתתתתרג) [illegible]

(תתתתתתתרד) [illegible]

(תתתתתתתרה) [illegible]

(תתתתתתתרו) [illegible]

(תתתתתתתרז) [illegible]

(תתתתתתתרח) [illegible]

(תתתתתתתרט) [illegible]

(תתתתתתתש) [illegible]

(תתתתתתתשא) [illegible]

(תתתתתתתשב) [illegible]

(תתתתתתתשג) [illegible]

(תתתתתתתשד) [illegible]

(תתתתתתתשה) [illegible]

(תתתתתתתשו) [illegible]

(תתתתתתתשז) [illegible]

(תתתתתתתשח) [illegible]

(תתתתתתתשט) [illegible]

(תתתתתתתת) [illegible]

(תתתתתתתתא) [illegible]

(תתתתתתתתב) [illegible]

(תתתתתתתתג) [illegible]

(תתתתתתתתד) [illegible]

(תתתתתתתתה) [illegible]

(תתתתתתתתו) [illegible]

(תתתתתתתתז) [illegible]

(תתתתתתתתח) [illegible]

(תתתתתתתתט) [illegible]

(תתתתתתתתי) [illegible]

(תתתתתתתתיא) [illegible]

(תתתתתתתתיב) [illegible]

(תתתתתתתתיג) [illegible]

(תתתתתתתתיד) [illegible]

(תתתתתתתתיה) [illegible]

(תתתתתתתתיו) [illegible]

(תתתתתתתתיז) [illegible]

(תתתתתתתתיח) [illegible]

(תתתתתתתתיט) [illegible]

(תתתתתתתתכ) [illegible]

(תתתתתתתתכא) [illegible]

(תתתתתתתתכב) [illegible]

(תתתתתתתתכג) [illegible]

(תתתתתתתתכד) [illegible]

(תתתתתתתתכה) [illegible]

(תתתתתתתתכו) [illegible]

(תתתתתתתתכז) [illegible]

(תתתתתתתתכח) [illegible]

(תתתתתתתתכט) [illegible]

(תתתתתתתתל) [illegible]

(תתתתתתתתלא) [illegible]

(תתתתתתתתלב) [illegible]

(תתתתתתתתלג) [illegible]

(תתתתתתתתלד) [illegible]

(תתתתתתתתלה) [illegible]

(תתתתתתתתלו) [illegible]

(תתתתתתתתלז) [illegible]

(תתתתתתתתלח) [illegible]

(תתתתתתתתלט) [illegible]

(תתתתתתתתמ) [illegible]

(תתתתתתתתמא) [illegible]

(תתתתתתתתמב) [illegible]

(תתתתתתתתמג) [illegible]

(תתתתתתתתמד) [illegible]

(תתתתתתתתמה) [illegible]

(תתתתתתתתמו) [illegible]

(תתתתתתתתמז) [illegible]

(תתתתתתתתמח) [illegible]

(תתתתתתתתמט) [illegible]

(תתתתתתתתנ) [illegible]

(תתתתתתתתנא) [illegible]

(תתתתתתתתנב) [illegible]

(תתתתתתתתנג) [illegible]

(תתתתתתתתנד) [illegible]

(תתתתתתתתנה) [illegible]

(תתתתתתתתנו) [illegible]

(תתתתתתתתנז) [illegible]

(תתתתתתתתנח) [illegible]

(תתתתתתתתנט) [illegible]

(תתתתתתתתס) [illegible]

(תתתתתתתתסא) [illegible]

(תתתתתתתתסב) [illegible]

(תתתתתתתתסג) [illegible]

(תתתתתתתתסד) [illegible]

(תתתתתתתתסה) [illegible]

(תתתתתתתתסו) [illegible]

(תתתתתתתתסז) [illegible]

(תתתתתתתתסח) [illegible]

(תתתתתתתתסט) [illegible]

(תתתתתתתתע) [illegible]

(תתתתתתתתעא) [illegible]

(תתתתתתתתעב) [illegible]

(תתתתתתתתעג) [illegible]

(תתתתתתתתעד) [illegible]

(תתתתתתתתעה) [illegible]

(תתתתתתתתעו) [illegible]

(תתתתתתתתעז) [illegible]

(תתתתתתתתעח) [illegible]

(תתתתתתתתעט) [illegible]

(תתתתתתתתפ) [illegible]

(תתתתתתתתפא) [illegible]

(תתתתתתתתפב) [illegible]

(תתתתתתתתפג) [illegible]

(תתתתתתתתפד) [illegible]

(תתתתתתתתפה) [illegible]

(תתתתתתתתפו) [illegible]

(תתתתתתתתפז) [illegible]

(תתתתתתתתפח) [illegible]

(תתתתתתתתפט) [illegible]

(תתתתתתתתצ) [illegible]

(תתתתתתתתצא) [illegible]

(תתתתתתתתצב) [illegible]

(תתתתתתתתצג) [illegible]

(תתתתתתתתצד) [illegible]

(תתתתתתתתצה) [illegible]

(תתתתתתתתצו) [illegible]

(תתתתתתתתצז) [illegible]

(תתתתתתתתצח) [illegible]

(תתתתתתתתצט) [illegible]

(תתתתתתתתק) [illegible]

(תתתתתתתתקא) [illegible]

(תתתתתתתתקב) [illegible]

(תתתתתתתתקג) [illegible]

(תתתתתתתתקד) [illegible]

(תתתתתתתתקה) [illegible]

(תתתתתתתתקו) [illegible]

(תתתתתתתתקז) [illegible]

(תתתתתתתתקח) [illegible]

(תתתתתתתתקט) [illegible]

(תתתתתתתתר) [illegible]

(תתתתתתתתרא) [illegible]

(תתתתתתתתרב) [illegible]

(תתתתתתתתרג) [illegible]

(תתתתתתתתרד) [illegible]

(תתתתתתתתרה) [illegible]

קמי[9] וכי קמני מזידין משמה מחיצה קמי ולזרוק כרב נחמן ע״כ רש״י.
הרי למדנו דהיכא שנעשה מחיצה באונס
או בשוגג או במוטעה דמחיצה גמורה היא ואסור לזרוק מתוכה לרשות הרבים ומותר לטלטל בה והיכא שנעשה מחיצה במזיד אסור לזרוק בתוכה דמחיצה גמורה היא ואסור לטלטל בה דהואיל ועבד במזיד קנסוהו רבנן:

(ו) [א] **פרק** מי שהוציאוהו בעירובין (מא, ב) תנן[1] **מעשה שבאו מפלנדיסיה והפליגה ספינתם בים רבן גמליאל ור׳ אלעזר בן עזריה הלכו את כולה ור׳ יהושע ור׳ עקיבה לא זזו מארבע אמות שרצו להחמיר על עצמם. פעם אחת לא נכנסו לנמל עד חשיכה אמרו לו[2] לרבן גמליאל מה אנו לירד אמר להם מותר שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד לא[א] חשיכה.**
ופירש רש״י **לא נכנסו לנמל פירט״ו[3] שעה הספינות יוצאות מן היס אל שפתו מה אנו לירד מן הספינה לתוך העיר כלוס[ב] נמו מחוץ לתחום משחשיכה** ע״כ רש״י.
הרי למדנו משם שמי שבא בספינה בשבת מחוץ לתחום שאסור לו לצאת ולירד בתוך העיר[ג], מיהו לצאת ממנה בתוך ארבע אמות נראה דשרי מדלא

תקשרו בשונג[ט] או באונס או במוטעה[10] חזרו להיתירן הראשון ולא במזיד דמחיצה הנעשית במזיד בשבת אסור לטלטל בה והזורק לתוכה חייב.

שאלו ממנו אלא אם מותרים לירד לתוך העיר כדפירש רש״י שמע מינה שבתוך ארבע אמות שרי. מיהו איני יודע, הואיל שכל הספינה שוויה רבנן כארבע אמות[ד] אם כן כשיוצא ממנה הרי יוצא חוץ לד׳ אמות, ואיני יכול לעמוד על האמת אם מותר לצאת מן הספינה ליבשה בתוך ארבע אמות אם לאו דשמא כל הספינה כמקום ששבת בו דמי דיש לו ארבע אמות לכל צדדין[ה] הכי נמי שמא יש לו ארבע אמות לכל צידי הספינה.
ולקמן (עירובין מא, ב) דאמר אי פקח הוא עייל לתחומא פירש רש״י אי פקח הוא המי דנצרך לנקביו הואיל ויהבו ליה רבנן רשותא למיפק חוץ לד׳ אמותיו וכו׳ משמע דלא בעי היתרא אלא חוץ לד׳ אמות אבל בתוך ד׳ אמות משמע פשיטא דשרי.
מיהו הא ודאי שמעינן ממתני׳ הואיל ובא מחוץ לתחום ולאחר חשיכה שאסור לירד מן הספינה לתוך העיר.
מיהו אם נצרך לנקביו שרי כדבעו מיניה מרבא[ו] (שם) הוצרך לנקביו מהו אמר להם גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. אמרי נהרדעי אי פקח הוא[ז] עייל לתחומא וכיון דעל על[ח].
ופירש רש״י את לא תעשה שבתורה לאו דלא תסור ותחומין נמי דרבנן נינהו[5] המי דנצרך לנקביו אם פקח הוא הואיל ויהבו ליה רבנן רשותא למיפק חוץ לד׳ אמותיו עייל לתחומא[6] וכיון דעל על ומותר כמילו לא

9. קאי: **א** חסר **ד** מוסגר 10. או במוטעה: **ט נ ב** חסר
1. תנן: **פ** חסר 2. לו: **ד** חסר 3. פירט״ו: **ד** פורט״ו
4. הוא: **א ד** חסר 5. נינהו: **ד** נינהו [אי פקח הוא]
6. עייל לתחומא: **ד** מוסגר

טעות סופר ממקומות נוספים ע״ש.
ט מדברי פסקי או״ז כאן נראה לכאורה שפוסק כרמב״ם שהובא לעיל בהערה ה, הסובר שאם נקשרו הספינות במזיד אינן חוזרות להיתרן הראשון. וצ״ב שהרי רבינו לעיל לא פסק כך. ואולי יש כאן חסרון בדברי פסקי או״ז, ונתערבו כאן דין ספינות ודין מחיצה וצ״ב.
א צ״ל ״שלא״, כן הוא בגמרא וכן ברבינו לקמן בסימן קנ.
ב כך הוא גם לקמן ברבינו בסימן קנ. וברש״י לפנינו ״כלומר״ וכ״ה ברש״י על הרי״ף.
ג לכאורה לפי פסק רבינו לקמן בסימן קמז שאין תחומין מעל י׳ טפחים צ״ל שהספינה הילכה במים שאין בהם גובה י׳ טפחים (עיין בגמרא ערובין מג, א שהעמידה שהספינה הילכה ברקק), או שהספינה הפליגה בשבת כך שקנו שביתה במקום אחר, ברם עיין בשו״ת משכנות יעקב סימן קכו שחידש שגם למ״ד שאין תחומין למעלה מעשרה בספינה יהיה דין תחומין גם אם גבוהה עשרה כמ״ד מיא ארעא סמיכתא.
ד כך עולה מהגמרא (עירובין מב, ב) כוליה בית כד׳ אמות, ומהגמרא (עירובין מז, ב) כוליה מברכתא כד׳ אמות דמיא.
ה נראה שרבינו יפרש שמה שהספינה שוויה כד׳ אמות פירושו כדין ד׳ אמות שיש לאדם מלבד מקום שביתתו, והספינה כולה נחשבת כמקום שביתה. ול״מ חבר לרבינו בסברא זאת, ואף רבינו לקמן בסימן קמו לא העלה אפשרות זאת.
ו בגמרא לפנינו ״מרבה״.
ז מדברי רבינו כאן עולה שאמרינן כיון דעל על והוי כמי שלא יצא, אף כשנכנס למקום שלא שבת שם, וכ״כ לקמן בשם רבינו אפרים, וכן מבואר ברבינו לקמן בסימן קמא ע״ש שהביא רבינו מי שחולק בדבר, וע״ש בהערה.

ילמ דהמ[7] נרשות על ולמ גרע מהמזירוהו ע״כ רש״י וקיימא לן כנהרדעי דליכא מאן דפליג.

ונראה בעיני[ח] דהוא הדין אם הגשמים יורדים עליו ומצטער או שזרחה עליו חמה ושורפתו כגון בתקופת תמוז שמותר לו לצאת מן הספינה לתוך העיר.

מי שבא בספינה מחוץ[8] לתחום אסור לו[9] לצאת ולירד לתוך[10] העיר אלא אם כן הוצרך לנקביו או היו גשמים יורדים עליו או חמה זורחת עליו ושורפתו.

וקל וחומר מסוכה שחייב לאכול בה אף על פי כן תנן סוף פרק הישן (סוכה כח, ב) **ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה ולמאן דאנינא דעתיה שרי לפנות אפילו קודם שתסרח המקפה כדאמר ליה רב יוסף לאביי** (שם כט, א) **אנא[11] כיון דאנינא דעתאי כמי שתסרח המקפה דמיא[12].**

ואמרינן עלה בירושלמי (סוכה פ״ב ה״י) וגם בתוספתא[ט] **תני כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ומפני היתושין.**

ועוד מצינו שכבוד הבריות דוחה כלאים דרבנן[י] דאיתא בירושלמי דכלאים פרק אין אסור (פ״ט ה״א) **הרי שהיה מהלך בשוק ונמצא לבוש כלאים תרין אמוראין חד אמר אסור וחד אמר מותר מאן דאוסר דבר תורה ומאן דמתיר כדאמר ר׳ זירא גדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה בלא תעשה שעה אחת. תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים בבית המדרש ר׳ יוסי הוה יתיב מתני הוה תמן מיתא מאן דנפק[13] לא אמר ליה ולא כלום[14] ומאן דיתיב לא אמר לו ולא כלום[15] ר׳ אמי הוה יתיב מתני[16] אמר חד לחבריה את לבוש כלאים אמר ליה ר׳ אמי שלח מאניך ויהב ליה[יא]:**

[ב] פירש ה״ר יואל[יב] זצ״ל, מצאתי בספר האלפסי (עירובין יא, ב ברי״ף) שפסק כרב בדיר וסהר וספינה הואיל וכן לפי ראות עיני ספינה הבאה מחוץ לתחום בשבת לעיר מותר לצאת בשבת דהעיר כולה כד׳ אמות דמי כדאמרינן (עירובין מז, ב) **גבי הנהו דיכרי דאתו למברכתא** מחוץ לתחום ושרינן להו בכל העיר משום דכארבע אמות דמיא אף על גב **דחפצי נכרי[17] קונין שביתה** מדר׳ יוחנן.

והכי נמי היכא שהספינה כד׳ אמות דמיא[יג] ובאה לתוך העיר שחשובה כד׳ אמות וכדאיתא (עירוכין מג, ב) **גבי [18]נחמיה בריה דרב חנילאי דבדמלו[18] גברי אף על פי שיצא חוץ לתחום שרי כרבן גמליאל.**

ועוד מירושלמי ראיה (עירובין פ״ד ה״ב) **מצופות[יד] היו[19] לו לרבן גמליאל והיה משער בעיניו[טו] ואמר כבר היינו בתוך התחום עד שלא חשיכה[טז]. ופריך התם אפי׳ משחשיכה ולא רבן גמליאל הוא.** ופירש ר״ח (עירובין מג, ב עה״ג) ואפילו משחשיכה באו לנמל הוי כדיר וסהר. ומשני **תפתר שהיה**

7. דהא: פ ד והא 8. מחוץ: ב חוץ 9. לו: ו חסר 10. לתוך: נ תוך ב בתוך 11. אנא: פ חסר 12. דמיא: ד דמיא לי 13. דנפק: פ דנפק ומאן דיתיב א דנפק ליה 14. ולא כלום: ד מוסגר 15. ומאן דיתיב לא אמר לו ולא כלום: א חסר ד מוסגר 16. יתיב מתני: פ יושב ותני 17. נכרי: א הפקר 18. נחמיה... דבדמלו: א חסר ד מוסגר 19. היו: א פ היתה

ח דברי רבינו הובאו בד״מ הארוך (סימן תד) וברמ״א (תד, א). וע״ש שכתבו שכיון שעל על (עיין לעיל בהערה ז).

ט בתוספתא לפנינו ליתא.

י צ״ב לשם מה מביא רבינו את הירושלמי, שהרי אין ממנו ראיה לדבריו הקודמים בענין הגשמים והחמה. ואולי חוזר על עיקר הענין שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן וצ״ב.

יא עיין בפני משה שם פירוש לזה.

יב מחלוקת ר׳ יואל ור׳ אפרים מובאת בשינוים קלים גם בראבי״ה (סימן שפו). ותורף מחלוקתם הוא האם על מנת שמקום יחשב כד׳ אמות לענין תחומין המקום צריך להיות רשות היחיד גמורה שמותר לטלטל בכולה. לר׳ יואל אין תלות בין הדברים ומספיק מקום המוקף מחיצות ומוקף לדירה (ומסתפק להתיר אף ללא מחיצות), ולר׳ אפרים אין דין מקום כד׳ אמות אלא ברה״י גמורה שמותר לטלטל בכולה.

יג לא ברור לשם מה נזקק ר׳ יואל לכך שהספינה נחשבת כד׳ אמות.

יד בירושלמי לפנינו ״מצודות״. ובר״ח הגירסא ״מצופית״ (ועיין בראבי״ה הערה 14). ועיין בירושלמי (פ״ה ה״ג) שם איתא בענין דומה ״מצופות״.

טו בירושלמי לפנינו נוסף ״במישר״. ובר״ח ״למישור אלפים אמה והיה משער בה בים״.

טז ״ואמר ... חשיכה״ ליתא בירושלמי לפנינו.

לדברי הרבנים המחברים וים לדחות דהתו' הקטן לשמעון הנעמוני הדיים כל אמיס שנתורה ונסבע תוך לת ה' אלהיך תירא לאמר לת ופסיק פרדס מירלה וחברו עליו תלמידיו וכתבו חדעותם לאמי"ם דדבש לאמר פירש לוקמא נמהלא אב ואם ולא"ת יעלה מן האדמה כיון דהכא מיהא בלי דאמנא להבטות מורתו לאמו אב ואם ולא לפרוש ומכלא מקיים כל הדבטות שבתב. ואיתא דלא ניחא לאתקומיה נעשה יפירלא וחס היה דעתו של שמעון הנעמוני שפירש. ומיהו הנחתא דדבש ליה ר"ע לאמרא דבו. ועיינינו הרחבות דמה שהקטן מורא לת אב ואם אינו אלא דאמיק ליה קרא נסבנן אמר ואנו מורא תכמים מרבה ליה נמר קרא אמילא ידעי' דלא דאי זה כדאי זה והקטן אב ואם בלוי מילתא נעלמא והקטן מורא דנו הטוראה נמורה גם לדעת הגאון' וכדברי הפרישה:

ומלבד דברי הגאון' דקמא יש לסתכיאם כדברי ה"ג פרישה כדאמרן. הכמי יוסף דמפלת' קדאי שמיע לי בהרב פרישה ולת רע"ב. זה יגלא דאטונה מדברי הגאון' פ"ק דנבורות דף ו' שנתנו פירש ולא"ת לוקמא נמורא לת אב ואם ולעבור עליו בשני עשה י"ל דמשמע ליה דומיא דמורא של מקום והה אי אפשר וא"ב מרבה ת"ה דמיא מורא דבר כמורא שמים עכ"ל ואחזה אמכי להרב נאן קדשים שנתב על דבריהם ח"ל מירוש דלא עשמע ליה אלא שיבא דומה לאורא של מקום אבל לעבור בעשה יפירא ויבא יותר ממורא של מקום זה אי אפשר אבל ת"ה מרבה ר"ע רק דומיא שיבא מורא דבר כמורא שמים דבת"ה ליבא עשה עכ"ל ואין דברי הגאון' נוחים לפי פירושו ואין דבריו מחוורים. ותו אמי קאמר אי הוה מוקי ליה כמורא לת אב ואם ועשה יפירה הוא יותר ממורא שמים וכו' דמשמע דכמורא שמים ליבא אלא מד עשה ולא יתכן דבאב ואם ליהוו מרי וכמורא שמים אחר ואין שני הה אינו דכמורא שמים הכבאל עשה זה על שלשים ועל דגיעים ויותר מהשה בני זיל קרי בי רב:

אבל בוכת הגאון' בעומלת בדברי הרב פרישה דאמ' ה' אלהיך תיראו משמע דומיא דמורא של מקום דהוא הטוראה לאורא כב יהול הה אי אפשר דאמי דהוקש מורא לת אב ואם לאו הקשה הוא אלא בילוי מילתא ולאו דכתיב אחריתא בחלא מחתא עד שבא ר"ע ולימד לדבות ת"ח ומורא דבר כמורא שמים דהיינו הטוראה לאורא לת אב ואם דהגאון' כתבו אמש כדברי הרב פרישה:

גם לת הבני הוא הרא"ש בתוספתיו לקמא אחיו אמר טוראה מקוצלת תירא לקוטית הגאון' דאלא ניחא לי' לדברי אמא הסמוך לה' אלא כבר ידאת ה' עכ"ל. ומוכח דכונתו כבל הלאור דהקש מורא לת אב ואם לאורא שמים אינו הקש כבל הקש דעלמא דהה בשיעוריהן דק הוא כעין בלוי מילתא ותו לא ואמנם הכי הוה אמאמי לאוקומי לאורא לת אב ואם

ושלישי נקדש דיינו ישעיה הלאשון אמרלמי סוגאו דבריו שם בתקונלת שכתב דהטוה הכתוב מורא לת לאורא שמים לא הטוה אמש קאמר דאינם סמוכים זה לזה אבל אי הוה דרים לת ה' הוה עשמע דעשהו לאורא של מקום עכ"ל ומן הן דברי הרב פרישה:

כמדומה אני שזה כונת אבלאיר דיינו אין שבתוב שם בשמו וז"ל לא הו"ל לאמרש לאמרוי לת אב ואם דלא אשמע ליה לדעת אמת הסמוך לה' אלא בעין ידאת ה' ולכך דרש אבא לדעת ה"ח וכו' אבל אורא ל"ות לא דבאי דהוקש כבודה ב"מ אורא לא אתקש עכ"ל הבנים ככתבן אינם מוכנים דמהי דבמאמא דף ל"ג לא אמרו אלא הקש כבודה וכו' אבל פ"ק דקדושין דף ל' אמרינן הטוה הכתוב אורא לת אב ואם לאורא אמקום וכו' והכי אמאמר פ"ק דקדושין בילוזלמי הקש אורא לו"ל לאורא של מקום והוא בדאתא דאסמרא מ' קדושים ולדדיה הקש כבודה הקש בעבר אורא כמי דכתיב:

לכן כ"ל דא"ם הוא ואסוף הלשון נ"ל לגמרי לא אתקש הבינו כדברי דיינו ישעיה הבלא"ם הכו' והכי דאיש כוליה ליאמיה כמנולא וסליק ביקן האגון' ודיינו ישעיה הבלא"ם ותלמיד דיינו אין כלהו דבוולאתא כתבו כדברי הרב פרישה הלא בסדר ע"ז וסדר יד אהרן:

ומצא אני שבבר זה תלמוד ערוך בילוזלמי דבדרים ריש פרק פותחין

תתן אתם ר' אליעזר אומר פותחין בכבוד אביו ואמו וחכמים אומרין ואמפר עלה בילוזלמי דבן אמרי חזקה שאין אדם מעמיד בכבוד אב ואם ר' אליעזר אומר מעמיד ומעמיד ומעמיד שאין מעמיד וכו' בכל מדרים בכבוד דבו שאינו מעמיד דאינון מורא דבר כמורא שמים ובגאוהו הרמב"ן בהלכותיו כ"י והרא"ש בפסקיו והר"ן בסילוסיו אבי לאב לר"ל פותחין בכבוד אב ואם ומעמיד ופעמים אין מעמיד אותה בכבוד דבו שאינו מעמיד ואין פותחין אמום דכבוד דבן מעמיד דמורא דבר כמורא שמים אשמע דאמרינן אמר אמר דבו אין לה יחס עם הטואת מורא לת אב ואם ומצאתי בגלה דשמעתא כבל אחר דברנו וכדברי הרב פרישה אלא אמור מעתה שבבדעת הרב יד אהרן בזין זה אינה הבנעה הנבה עורא ביניהו דמורא לת אב לאורא הרב כמו שנאמר וזיק:

ו ומ"ח מוקבא בזורו אעפ"י שלא לבר אמנו כלום חטוא כדבו וכו' שנקט הרב ת"הר סימן חכ"ק ומייתי לה דחטא כדבו מוקבא מבדרי הגאון' פ' אין עומדין ח"ב מרן מוקבא בזורו בלומר שהוא בגול הדור וכן כתב חטוא כדבו שהם מי' כדבו מוקבא. ואתה תחזה לבור"ם בלי' מבא בדין זה שעם היות שמניא אל הדוב לשון מרן בב"י הכא דקדק וכתב בריטב מוקבא בחכמה ולא כתב מוקבא בזורו כמ"ב מרן

בב"י ושוב הוסיף מוב"ם וכתב וכ"ם בגול הדור שבם דברי הר"ר בקילור:

ומרן בש"ע י"ד סי' רפ"ד דין יו"ד כתב מי שהוא מוקבא בחכמה שאילו אינו דבו דינו כדבו מוקבא וכתב מור"ם בהגהה מי שהוא בגול הדור ומפרשים בדברו בך נקרא מוקבא בחכמה ואינו פירוש דברי מרן דאע"ג דמוקבא בחכמה ובגול הדור נראה מדברי הרב ת"הר דאדי נינהו ע"מ מדבק' מרן דאינו בדבו מוקבא מוכח דהוא ז"ל קרי לבגול הדור מוקבא בחכמה דהרי מקור הדין דמשיב בדבו מוקבא הוא מהרב ת"הר ומולאו מהגאון' דמ' אין עומדין ואינו אלא בבגול הדור ולכן ניחא לאור"ם לפרש דברי מרן דבש הוא כונתו על בגול הדור וכן יראה מדברי הרב פר"ח בדין זה דאייתי עלה מה שהביא הת"הר לק"מ מהאר'. ואפי' דקמותיב הפר"ח על הת"הר לק"מ ולא לדיבא לע"ב הרב מקדמי קדש. אמנם כשתדקדק בסוף דברי הפר"ח עיניך תחזינה דיש דילוב לשון וכן בפקלמי קדש יש ע"ש. ואנחנו לא נדע שלדברי דברי הפר"ח לבא ענ תכונתו:

ולפום הא דאמרן ק"ק על מרן דאמאי לא הבאינו הכא דמוקבא בחכמה אמי' אינו בגול הדור ל"ל הסבה כמ"ש הר"ר מפליה והבינו הא"ה דמוקבא בחכמה אינו כדבו אעפ"ש הר"ר מהאר' מוקבא בגול הדור ל"ל הסבה כמ"ש הר"ר מפליה וא

דלית לן פטורא מקרא כי סוכה דכתיב תשבו חייב המלטער וכל דתקון דבנן כגון דאורייתא תקון והכי משמע מ"ש הרמב"ם פ"ד דתפילין דין י"ב מלטער ומי שאין דעתו כונה ומיושבת עליו פטור מן התפילין שבמצוה תפילין אסור לו להסיח דעתו מהן וכתב מדן בכ"מ מש כ"ד מנוח וז"ל אע"ג דבשאר מצות אמרינן מלטער אינני ליה ליתובי דעתיה הכא שאני משום הסח הדעת עכ"ל אלמא מלטער בשאר מצות חייב אבל דתפילין שאני לאסור להסיח דעתו וכמ"ש הרמב"ם והכי אמרינן פ"ק דכתובות אבל מעתה נשנה ספינתו בים הכי נמי דפטור אלמא מ"ד אבל בר זבדא אבל חייב בכל המצות ואף לדעת אביי התם דבעדה פליגי מ"מ מודה אביי דאינה הלכה ובעדה דרשות חייב. ואף דהתם איירינן בעדה מבחוץ ולא שמלטער מלד המצוה מ"מ נראה דבמילי דלא נעי יצוג הדעת אף מלטער מלד המצוה חייב וכן משמע קצת מש"ס עוד מדן בכ"מ שם וז"ל וכתב עוד מדאמרינן במדרש שהיה חושש בראשו לא היה מניח תפילין של ראש משמע דמלטער פטור מתפילין ואף שיש להשיב על דאיה זו דשאני התם דהלער היה בא לו מלד הנחת תפילין מ"מ קצת סמך הוא עכ"ל הר"י דה"מ מנוח הוכיח דין הרמב"ם דמלטער פטור מתפילין מהא דאתמר בי מדרשא שהלער בא לו מלד המצוה שהיא הנחת תפילין ואיהו שעמא הרמב"ם לפיטורא מפני שאסור להסיח דעתו מהן אלמא גם במלטער מלד המצוה אי לא נעי יצוג הדעת חייב. ונשנה יש לדחות כן כ"ל עיקר: ל

יא מי שאינו יכול לשתות יין משום אופן יונא בשריית מי לטוקיס הנקרא שירני"ט. ניח דוד סימן רכ"א ועמ"ש הרב כב"הב בריש תשובותיו הנדפסות. ונב' אדחות חייס דף ע"מ. וה"ר מנוח פ"ז מש רב נטרונאי בשון אם אינו מוגא יין וכו' ישרה לטוקיס במים וכו' ע"ש וכן כתב בס' שבלי הלקט דף ל"א ע"ב מש הגאונים:

יב דין י"ד. גם הנשים חייבות בד' כוסות וכו' כתב הרב מג"א מש התוס' שהן היו עיקר הנס וכו' וכבר הושב מהרב קדגן נתבאר דזהו פירוש רש"י ורשב"ם והתוס' דחאורהו ופירשו פי' אחר ע"ש. ומיהו רש"י מחלפא שיטתיה ועיין בס' יד אהרן סי' תרפ"ו הנהב"י ובס' בית ועד בביאורו לחנוכה דף י"ז ע"ב ודוק ומהר"ם ן' חביב בכפות תמרים דף ל"ב כתב דרש"י סבר ג' הפירושים עש"ב שיש לדקדק בדבריו:

סימן תעג

א דין א'. ומבדך שהחייבו וכו' ובזה נפטר שאין מברכין שהחייבו אמנה. הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו בתשו' כ"י:

ב הא דלא מברך בגבל הטוב והמטיב ה"ש שאין טובה זו משותפת עם חבירו ומי לידרו בשמים ואין לו שום בשותפות דקי"ל סי' רכ"א דאינו מברך. הרב החסיד מהר"י מולכו בתשובותיו כ"י סימן ק"א ועמ"ש הלק"ט ח"א סימן כ"ח:

ג ואם חל בשבת וכו' ויכול לומר ההבדה בספר כמש"ל סי' רע"ה ועמ"ש שם בס"ד ועמ"ש הרב חק יוסף ובספר אדחות חייס דף פ' ע"ש:

ד דין ד'. עלי על הנחליס וכו' ואם שכח לעלותו עולה אותו בעלה דיכול לאוכלה בי"ש בשחרית. מבן אברהם והרב מהר"י עמיאש בש"ות בית יהודה ח"א א"ח סי' כ"א כתב דמאן דלא אכל עלי אף ביום אסור לעלותו בעיל י"ש עש"ב:

ה כתב בארחות חיים דף ע"ש עמוד ד' שולין אותו על הנחליס אשם יחזור אחר שפוך דמון יהיה טורח בגדול וכ"כ בכלבו והביאו הפר"ח ועמ"ש הרב מהר"ר בנימין הלוי הביאו בס' מלכבת המשבה פ"ח דחמן ופלה:

ו הגהה. וה"ה לגרה וכו' וכתב הרב פר"ח שנהג לעשות שנים מלוין ואף כשחל י"ד בשבת שאין חבינה דוחה שבת וכמ"ד פ"ק דחבינה דאין חבינת י"ד לאוריתא וכדב אבי אחמר פ' אלו דברים ש"מ חבינת י"ד לאו מוגא היא וכן פסק הרמב"ם אעפ"כ וכו' ועש"ב ותהי עלה הרב מהר"ב הלוי הביאו בס' מלכבת המשבה דאיך כתב הרב פר"ח וכן פסק הרמב"ם דהרי הרמב"ם פסק דחבינת י"ד דאוריתא והאריך בזה ע"ש ולי הבדיוק כוונת הפר"ח דפסק הרמב"ם הרב אבי אחמר רשות וא"כ אינה דוחה את השבת כמבואר בדבריו סוף הל' קדגן פסח וא"ש הרב פר"ח וכרב אבי וכו' וכן פסק הרמב"ם וכו' ולא קאי השתא הפר"ח ליתובי דעת הרמב"ן ולכוין פסקיו אהדדי ודוק:

ז דין ה'. שנעלין אין יונאין אא"כ הם לחין וכו'. ואם הם כמושים כתב רי"אז מש מה"ם דיונאין בהם וכתב עלה. ול"נ שהעלין לריכין שיהיו לחים ולא כמושים והקלחים אפי' כמושים. והרב כב"הב שרח וכתב והאריך לומר דכמושים אינם יונשים ומה שהיים רי"אז והקלחים אפילו כמושים אינו מדוקדק זהו תורף דבריו ומתוך דברי הרב נראה דלא זכר מסוגיית הש"ס דקתני בברייתא דחכמים אסרי בינשים והתירו בכמושים. והיינו שהיים רי"אז והקלחי אפילו כמושים כונתו רבי אמרו דיונאין בכמושים היינו בקלחים לא בעלין:

והרב פר"ח הבריע כסברת מר זקנו הרב רבי יעקב הרלשטן דקי"ל כר' אליעזר בר לדוק דיונאין בכמושין ע"ש באורך והרב מופת הדור בספר מקראי קדש והרב חק יוסף המה ראו כן תמהו ודחו דבריו דהסיא בריתא דעלה סמיך דשרן שיונאין בכמושין אוקמוה בקלחין וא"כ לא קי"ל כר' אליעזר בר לדוק וכו' עכ"ב:

ואנא זעירא אמינא דנהי דהרבנים הסבירו פנים לשיטת ר"י אז מ"מ גם שיטת רבי יעקב הרלשטן זקנו הסכים בה הפר"ח אינה תמוהה ויש לה מקום ופנים הנראים בסוגיא והראיה ידאה דהפר"ח בסוף דבריו מאי דמייתי ראיה מהברייתא דקתני ושרן שיונאין בכמושין היינו דכמושין דין לחים יש להן ומסברת דבנן בקלחים דסברי דכמושי היינו לחי' אמנם נקח לדידן דבעלין דינשין אין יונאין בהם יונאין בכמושים דהמו לחים וכסברת ר' אליעזר בר לדוק. הן אמת דיש לדחות דבי מסברי דבנן כמושים דוקא בקלחים לא בעלין. מיהו יש קצת ראיה מהתקנן דפריך מהא בריתא דסבר דאיירי בעלין ואפ"ה שרן בכמושים אלמא פשיטא ליה דכמושים כמו לחים. וכי משמי תרגמה אקלח אם איתא דבעלין כמושין אין יונאין בהן וסבר' ר"א בר לדוק יחידאה היא הל"ל הכי נמי מסתברא דבקלח איירי דאי בעלין האיך מכשרי בעלין כמושי' ודמי דבנן אדבנן ומדקמשני לה בסנגון זה תרגמא אקלח משמע דהוי בדרך אוקמתא ואין הכרע מנוח הבריתא מהא דכמושים. ומלאתי לראב"ן דף ע"ג שכתב הבעלין לחין בעינן ולא יונשין אבל כמושין יונאים בהן עכ"ל הרי דדעת ראב"ן כדבינו. יעויש והפר"ח:

ומה שהביא ראיה רי"אז מהירושלמי הראה ידאה דירושלמי בריש נמסכתנו יונאין יהן בין לחים בין כמושים ואתמר עלה אית תנוי תנוי אבל לא כמושים אמר רב חסדא מ"ד כמושין בקלח מ"ד בתניתין כמושין בעלין. ול"ק מהא דירושלמי על ראב"ן ודבי' יעויש דכיון דבתלמודין בדים בתניתין ובימרת רב חסדא יבשין בתקום כמושים דבדים בירושלמי הכי נקיטין דדוקא עלים יבשים אימעיטו אבל לא כמושים בגמרא דילן. ואפשר לומר דגם בירושלמי לריך לגריום יבשין בתקום כמושים והיו לאחדים הבני תלמודים:

שוב גם לדי ס' אליה דגם ושם לאיתי קצת בתמ"ש ע"ש ובתוספות שיירי קדגן על הירושלמי ובס' חק יעקב:

ח אבל לא כבושים וכו' פירש"י בחומש וכ"כ בארחות חיים והרב מגן מגן אברהם כתב דלדידן הכם בתים מיקרי כבוש ה"נ אין לשרותו בתים מע"ל והרב חק יעקב הסביים דהכא לכ"ע הוי כבוש בחומן והניא דאיה מתשבתנו ומדברי התוס' דאם הוא בחומן הוי בדרך לא זו אף זו ועמ"ש בעיותינו בספרי הקטן שער יוסף דף ט' ע"ב. ועתה ראיתי מ"ש הרב מהר"ם ילחקי בס' אור יקרות דף ס"ב ע"ד שדחה דברי הרב חק יעקב גם ראיתי בס' חק יוסף מ"ש לענין דינא לדחות דברי הרב חק יעקב ובעיני אין דבריהם מחוורין כמו שיראה הרואה:

ט גם למ"ד הכבוש בתים מע"ל אין יונאים בו מ"מ בתמא שהוא קרי"ן אף אם שרוי בתים מע"ל יונאין בו הרב פנים מאירות בתשובה ח"ב סי' ק"י:

י ועיקר מנוה בחזרת וכו' הרמב"ם השמיטו הא המנוה בחזרת וכתב מדן בב"י שהוא מעבר מנוה כמי בחזרת אף שהיא מתוקה ואין בה מרירות וכן מתבאר מדבריו ירוחם שכתב מנוה בחזרת וא"ל לחזר אחר המרות יותר והרב בר"ח כתב דלא משמע הכי בגמרא דר"א הוה מהדר אמרירותא וא"ל דבינא חזרת תבן וחבא דבי שמואל חזרת ואר"א מנוה בחזרת ומהא דבינא נתעלם להבריח דחזרת קדמה לכולהו ע"ש.

ואפשר לבאר דהקדימו חזרת דאף דלא מריר שקיל כהנך וא"ל לחזר אף אם שרוי בתים מע"ל יונאין בו הרב פנים מאירות בתשובה ח"ב סי' ק"י:

ועיקר מנוה בחזרת וכו' הרמב"ם השמיטו הא המנוה בחזרת וכתב בארחותיו על כל פנים ואה"ב דלכתחילה מצי לתנקט חד מהנך המרירי וכ"כ הרב מקראי קדש והא דפריך דחזרת תבן שפיר קמותיב דמדאקדמיה תבא שמעינן דא ל לחזר בתר אבי דמריר ואייתי מזמיתא דבי שמואל דאף דלא קפיד לשבות בסדר התנא הא מיהא קפיד לתנקט חזרת בריש לאשמועינן דאף דמתיקא שקילא כאיך וא"ל לחדר בתר הנהו המרירי ומייתי תו מדר' אושעיא דמפרש מנוה בחזרת כלומר דמנוה כתקנה היא בחזרת כאיך:

וזה חזיתי בס' יד אהרן שתמה על מרן מדבינא בהרב פר"ח והוסיף לתמוה בא"ש מרן שב"כ דבינו ירוחם דדברי הבס"ם וזה מוכרח דלא היה לו לשתוס נגד הרא"ש דבו עכ"ל ודברי מרן נדוחים דכפי דברי הטור דחזרת קדמה ואתיא ועיקר המנוה בה ולא מינעיא לאין לחזר בתר דמריר אלא לאינני ליה לאחדר אחרת שכן ראוי להיות מנוה בחזר' וא"ל לחזר אחר המרות דמשמע דאם לפניו לו היה כן חזרת ואיכך דמרירי ליה לחזרת קדמה בשפי מר"ה ואדרבא מר"ה קמא מינעי ליה לבנקט או הרשות בינו ואיזה שירצה יקח הול"ל מנוה בחזרת אף אם יש לפניו איכך דמרירי אלא מוכח דכונת דבינו ירוחם כמ"ש מרן. ומ"ש דלא הי"ל לשתוס נגד הרא"ש דבו לא ידענא מאי קאמר דהרא"ש לא ביאר טוס דבר אלא הביא הבס"ם כצורתם:

יא הנהה. וחרוסת יעשה עם זכר לטיט וכו' תבן פ' ע"פ שאין חרוסת מנוה ר' אליעזר בר לדוק אומר מנוה ואמרינן עלה ואי לא מנוה מטום מאי מייתי לה מטום קפא ור"א בר לדוק דקסבר מנוה ר' לוי אמר זכר לתפוח ור' אמר זכר לטיט אמר אביי הילכך לקהויי ולריך לסמוכי:

וראיתי להרמב"ם בפירוש המשנה שכתב והחרוסת הוא תערובת שיש בו קיהוי ודומיא תבן הם זכר לטיט וכו' ור' לדוק אומר חרוסת מנוה לדעתו שחייב אדם לבדך וכו' ואינה הלכה עכ"ל ויש להעיר דמאחר דכתב דדברי ר' לדוק דסבר חרוסת מנוה אינם הלכה אין בתפילה פירש דחרוסת הוא זכר לטיט ויש בו תבן וכו' הרי מבואר בש"ס דלא"ק דסבר שאין חרוסת מנוה אינו אלא מטום קפא דדוקא אליבא דר' אליעזר בר לדוק דסבר מנוה אמרו שהוא זכר לטיט ולריך לקהויי ולסמוכי.

ונראה שסבר הרמב"ם דודאי נקיטינן כסברת ר"א בר לדוק שזהו זכר לטיט ולריך לקהוי ולסמוכי ובזה אין הלכ' כת"ק דחזינן דאמורא

סוף סוף הכי אמר נמרא דאפיק לי' מלו ולא לבע"ק, וא"כ מוכר כלמו דאין מעניקין מני', ולפי מה שאמרתי לעיל דלפי סברת או' דנאומדן דעתא אליא מלתא, יכולני לפרש גמרא, כדעת הרמב"ם ז"ל ספיר והכי אשמעי' קרא דאין האחר משתעבד, ומתוך שלא אמרה לתתו לאחר, אלא תן לזה. הרי יש כאן אומדן דעת, אפשר דגם דעת הרמב"ם ז"ל דלעולם מאי דאומרי' כלל ולא לבעל חובו אינו אלא אי איתא לדר' נתן בעלמא, ואיהו סבר דבעלמא ליתא דבר תורה, וא"כ כי חייני' רחמנא במצוות בתינה לזה, הוא ממדת הצדקה והטוב שמיעיב עמו, וע"כ שלא ישלם, כי מיתי לן לזה בתשלום החוב של זה. ועוד כי יהיב לי' אומד הדעת הוא דאדעתי' קיהיב, ודו"ק. וא"כ הוא הדין לכל מילי דצדקה, ומ"ע שאני:

כל זה כתבתי ולא הי' לפני ספר משנה למלך. ועתה בהגיעו לידי, ראיתי שעמד על זה דהרמב"ם סוטר מכל ונסס מהריש, ועוד הוסיף ראי' מפירוש המשניות לרמב"ם ועיי"ש בכל דבריו בהלכה הנ"ל ובהלכה ע"ו, ומ"מ הנחתי דברי אלה כי אין בהמ"ד בלא חדוש, ומכאן נגוה לדברי רבינו, דבהך דקושטא פורש גם הוא, כדעת הרמב"ם ז"ל. ולכאו' עליו יותר קשה הך לישנא דגמרא מדר' נתן עי' בתוך דברינו וע"ע:

עוד תראה מדברי רבינו פה, שהוא נוטה לדעת רבינו שמחה, דבניתן מתנה על מנת שאין לבע"ח רשות לא מהני, ונתשו' הנדפסות כלל ע"ד סי' ב' מבואר בפשיט' דמהני והובאת תשובה זו בח"מ ק"ל (ומן הרבי' אין ראי' דאיהו סבר כדע' הרי"ף והרמב"ם בח"ע פ"ה ודו"ק), ושמא דעת רבינו כאן רק להבית כל הפקפוקים בעני', ואני נגוה עוד, נאומר על מנת שלא יהי' לו שבוד, אם אין עכ"פ מצוה עליו לפרו' חובו ודוק, ואין להאריך:

ולענין דינא בעני שקבן, הנה דעת רבינו פה לחלק, כין עני לעשיר, הן בלוה הן במלוה, וכן נרא' דעת הא"ו בלשונו שציינתי לך, וכש"ע ואחרוני' לא הי' להם הספר הזה ולא נסתכלו אלא בקיצור דברי הגהת מרדכי, ולפיכך סתמו דבריהם, וכדומה דאף א"ו לא פשיט לי' למעשה אלא בים לו אשה ובני' ולע"ע:

בשמים ראש צד

וששאלתני! אפשר אינה יכולה לסבול המרור החד שהוא התמצא, כי לא נמצאי' בעירך החזרת ועולשין וכשתאכל כזית ממנו, תחלה אם יום או יומים, ותפול למשכב, ויהפוך חנך לנער ושאלת שאתן לך בזה עצה:

תשובה לא מצינו מרור דלא תנרירא הלכתא, כדברי מי? אי נמים בראשון חובה או רשות, ונמצא לע"ד רשות, וודאי דלא מחיי' למיענד זכר למקדש לרשות שלהם, אלא אפילו מצה לא"ד מצה בזמן הזה דאוריי' פטור! דאמרי' בסוכה חולין ומשמשי' פטורי' מן הסוכה, ולא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו אין בו סכנה, ולאו דוקא סוכה שאפי' מצטער בעלמא פטור, דתשבו כעין תדורו כתי'ב, אבל לבני נקיא חולה שאין בו סכנה, למילף מני' בעלמא, דהתורה לחיים ניתנה, ואין זה דרכי נועם, ועוד דהאי נמי מצוה גדולה להנרות נופו מכל חולי ועוסק במצוה הוא ופטור משאר מצוות עשה, ולא נאמרה סכנה אלא לענין על איסור דאורייתא, שכל זמן שלא הגיע עד שערי מות, אין זה מן העשה הדוחה לאו, הא למה זה דומה, לכותבי ספרים תפילין ומזוזות שפטורי' מכל המצות ומצוה גדולה בידם וזכות הרבים תלוי' בם, ואין דוחה שום לאו, ואפילו שבות דרבנן, אינן יכולין לעבור, וכן תמצא שנשעת השמד הי' צריכין לאסור נפש אפילו בדבר קל בקום עשה, וכל מצוות עשה פטורים מן הדין, ואי אפשר לדין קלי' וחמורי' ע"י דמוי מלתא למלתא בעני' אלה, אלא למשכיל, ואי אפשר לבאר ענין כל דבר, וצריך להיות חכם ומבין מדעתי', וודאי ישראל קדושי' הן, ואינן מתרפין מן המצוות, כל שאפשר להן מעע מעמידין עצמן בכח ומרכיני' רחמן, אבל בחולה הנופל למשכב, אין מחייבין אותו בדבר הקשה לו, וכה"ג אינו צריך הנהיה להבית עצמו לידי מדה זו, ואסורא נמי איכא לחבול בעצמו, והיינו דר' יוחנן בירושלמי דהוי חויק ריטא מדבחא ונבר עצרתא, אי נעיים אימא דווקא ד' כוסות דחבינא להו, ואותו לבד קרא פרשומי ניסא, אמ"נ דאכיל מצה ומרור ואמר הנדה, ואף גם לערא בעלמא, ואינעיים אימא רבי יוחנן מדת חסידות הוא דבניד, וכן ראוי' לחופסי הקורה וראשים העומדים על העם לחוק עצמן בעניני מצוות, ולהאמיר על עצמן, ואף גזו לא כל המקומות והעניני' אוי', ופעמים נהפוך הוא, שהחכם צריך להקל על עצמו יותר, כדי שיהא שכלו ברור ושלם יותר, ואי אפשר לבאר כל זה, והחכם עיניו בראשו, ויש על כל מה שאמרתי עוד ראיות, ולמחוי בה הוייתי עובדא, אלא שאין רצוני שתאמר כמה ארכן, ירחמך האל אשר נסנה שכן, (אמר יד"מ! תשובה זו מצאתי כתוב בנייר בנוי של הרב הגדול מהו' יצחק בן לב ז"ל כדהוינא מתאכסן בביתו, והיא ראיה וחדוכה כי כפלים לחוזיה, מן הכתוב כאן בראיות גדולות, ותירוצים על מקומות בתלמוד, הנראים כסותרי' ואני איני זוכר הדברים כעת, רק סוף הסתימה הוא בזכרוני וכך פיומה: ויסמרך מהיות רב ומסכן, ויזכך באורך ימים וכני דסמכן, כחפץ נאמנך מסתנא בך נגד כל בתי ספרי, ישעי' נרבי אנא מארי, וקיצר המעתיק הכרך הזה בדרך שעשו, בכל התשובות לראשונים ז"ל כמשוב' מהר"ם ג"ר נדרך ופרשב"ם ז"ל, ועוד אחרי'):

כסא דהרסנא צד

עי' לקמן סי' ר"פ ובהגהותינו, ועי' בב"י א"ח סי' תרכ"ו בכל דברי רבינו הרשב"א ובמחלוקת הרשב"א ובעל החרומה היטיב, ועי' בע"ז ו"ב בערא וודאי עדיף מפסידא ודו"ק:

בשמים ראש צה

אשר שאלתי! ראוכן שנשא חבית קטן של שמן משמטון שוללים בתי', לקח את החבית וזרקו מעליו, ורן על נפשו, ואמרת כיון שהשוללים לא הי' מעפלי' עצמן לקחת את החבית שמן ולשאתו, אלא שהי' גוזלי' ממונו, ואפילו הי' אפשר לגוזל לעשקי נפשות, הוי' לי' מציל עצמו בממון חבירו וחייב לשלם:

תשובה עצית בדמיונך שהי' הה לריך לברוח ולרון על נפשו דאב"ב דלבטי' אממונא קאתי', סוף נא לידי נפשות, ואף כי פעמי' הרבה, כל הון לא יועיל, וממיתין אותו כדי שלא יגלה, וכל זמן שהחבית עליו אינו יכול לברוח, הוי לי' הא' חבית רודף ופטור מלשלם כדאמר (כאן נשטעא הכתב, בכמו ד' שורות. ועי' היטב בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ח מהל' חובל ומזיק דין ט"ו, ובדברי המגיד משנה לשם, ובפ' הגזול בתרא יד"מ):

כסא דהרסנא צה

עי' הגהת רמ"א ז"ל ח"מ סי' ש"פ, ובדברי הסמ"ע והנ"ח ז"ל והש"ך כתב בס"ק ה' דהכל פודים בדין זה, ודבריו צריכין פירוש דהרי הב"י כתב בסס לשון הרמב"ם ובדבריו יש לפרש כמה פירושים עי' ס"מע, ועוד אפשר. דסובר דיש חילוק בין לכתחלה לדיעבד, דלכתחלה כיון דכולהו רדפי אפדדי, מחשבי' למשוי, ובדיעבד כל הקודם להגיל זכה, ותשובה גדולה עשה, ואפשר נמי לחלק בין זמנו בהול, לזמן זמנו בהול, דבזמנו בהול כל היורד להגיל אין מדקדקין עמו. ואף דבנרדף שייבר כלים שלאחר חייב, דלא שייך בני מפני התקנה, אפשר דהיינו דווקא שם, אבל כאן כיון שגם זה רודף שאני, אינמי כיון דלעולם הגיל גם אחרי' עמו דייני' לי' בהאי תקנה:

ועל עיקר דברי רמ"א ז"ל ע"ע דברתה מדבריו דהמרדכי והגמיי' מסכימין לדברי הה"מ, ולפוס רהיטא נהפוך הוא, דהרי הה"מ מוקי, לההוא דספינה דה"ל נזולה, בשלא שינו ואח"כ בא עליהם אונס, ואי מחשבי' לפי המשוי מכלל דמאן דלית לי' משוי לא דרי בהדי, וא"כ בההוא חמרא אפילו לא שינה כיון דמדדי' אקי למה לא יסיר זה את המזיק, ומהר"ר חזקי' דסבר דחייב לשלם, ע"כ דמוקי ההיא דספינה דאין מחשבי' לפי הממון! בששינו, אבל כל שלא שינו, ואח"כ הגיע אונס, הרי

לומר במילה, שדרכה של אשה זו, לו משפחה זו, להוליד בניס חלושים אשר לא יוכלו לסבול המילה, ממה שנאמר שיש לאותה אשר ארס המתדבק במשמש עמה ומחללו. ולדעתי רב אשי לעשוי אתי וגודאי שהדעת נוטה לחוש אף למעוי, והיינו דלא אמר נמי להיפך. איכא ביני פילגש, והיינו נמי דרבא פסיעת לי' שיש ללמד על הקטלניס מן המילה (וכבר איכא למימר אחרי ההודאה דחשבת כשוחין קלה מחשבת המילה, דלא קשיא מהדין מקני כלל, דאחרי דאתוקמא רבא בדעת רשב"ג נימא אגן בהיפך, דעד כאן לא פליג רבי אלא היכא דליכא מלוה, אבל במקום יבוש לא אמר ואפס הרי למדו רבא ממילה):

אמנם ראיתי להרמב"ם, בהל' מילה פ"א, שבאב אשה שמלה בנה ראשון כו'. אין מלין את הגליסי בזמנו אלא ממתי' עד שיגדיל ויתחזק כחו. ונראה מדבריו דחזקה זאת אינה אלא על הקטנים, שהחזקה להוליד חלושי', שאינן יכולין לסבול הוצאת הדם, ובזה היינו יכולין לחלק מעצמנו מסברא עצעים בין הגוסחים. וגודאי דסברא גדולה היא דמהלי' לגליסי לאחר שיגדיל, כי איך נחזיק מן הקטן אל הגדול, ואחרי שאנו רואין אותו שהוא בריא כאתן שלם, למה לא נמהלי'. ומני' לנו לומר שטבע האשה הזאת או המשפחה לבלתי סבול המילה כלל:

אבל הרי משנה שלימה שנינו הערל וכל העמאי' כו' נשיהם ובנדיהם יאכלו, ופירשו לה רש"י זהתו' בערל שמתו אחיו מחמת מילה. וכן בפרק אין מעמידין ר"ו דאיכא ישראל שמתו אחיו מחמת מילה דחזי למימהל אינם אחרינא, ואולי יאמר דנאמת לא יתכן לעמוד ערל בגדלות. אלא דזה הי' מתלוצי הדעת ונתירא ואין לו תו דין מומר לערלות וזה דחוק מאד. ומעשה דר' נתן דאמר המתינו לדעת שיגלע דמו. אינו הוא דקא חזי דהוי כן, ולא כן נסתם ומעשה המחוקות וכן משנה בתלמוד בכל מקום, והנה הרמב"ם בשני המקומות שציינתי, כתב שאם ערל. ועי' בחדושי הרשב"א על יבמו' בשם ר"ת ורו"ק. ואמנם בש"ע שהגיע כל לשון הרמב"ם בשי' רש"ג ובשי' רש"ד כתב וישראל ערל שמתו אחיו מחמת מיל"קס, וכנראה שהע"ז נשאר בזה, ועשה את הוי"ו כחבור, והוא דחוק. ואמנם בחדושי הרשב"א שם משמ' מי, דבמתו אחיו מחמת מיל' בהבלע"דם קליא מלת ול"ע:

סוף סוף לענין נדון דידן ודאי איכא לפלוגי בין מילה לנשואין דמילה נופה חולה שיש סכנה הוא, כדדרשי' כי עליך הורגנו כל היום. ועוד שהרי משמעות הלשון הוא. שמת מחמת מילה. שידים מוכיחות הן, שהמילה עשקה, ואת כי הכניד עליו החולי. אבל כאן אין דרכן של נשואי אשה להמית, ולעשות שני אחי' שתו מי' ומתו לא יאמר שלא' אחין מיתו, ואמנ"ל"ע נוה בעני' אם בם בדידי' אמרי' כן. שהוא מחלוקת הפוסקי' גבי נשואין וגבי מילה ועי' בע"ו הטעם גבי מילה, ובעיקר הפירוש להרמב"ם ואם בשאם אמרוהו. ועי' בש"ך ופריסה סי' רס"ג דנראה דהיינו דרלה הדריסה לתרן:

ועכ"פ צריכין לומר, דלא לגמרי בעי גמרא לאשוינהו, דהא אמר אני' חזי דשרית איסורא ואסנתא. ופרש רש"י ז"ל, איסורא למימהל בשבת, דהוי מילה שלא בזמנ', וא"כ גם כאן אסורה הוא לו מטו' אשת אח כיון שלא ניתנה ליבם כלל. ואף שנראה לומר, דאין דעת רש"י ז"ל שהיא נתון ומנה עי' תו' והרשב"א פ' הערל שם. אכ"פ פטור גמור הוא, ואפילו עשה מצוה, (כמו בשל ערב שבת בשבת) לא מקרי, דא"כ תהוי מצוה גמורה, אלא דפטור גמור הוא ומ"מ ערל מקרי, א"כ אף כאן אינ' מדאורי' עול' ליבום כלל, ומסתבר' לפי הפשו' דלחליצ' נמי אינו עולה, ולכל היותר יהא דינו כביאת כה"ג בתלמנה, וא"כ ודאי איקשי' אמי מקני' אלא דחילוק יש, ואינ' חשש גמורה וא"כ בדבר וודאי דלא מקשי' הכו' מידי, דדינא דיבום גופ' חשמשי' ולא איסור קטלניס לחוד, ונתחזק תירוץ זקני הגאון ז"ל היטב, דהיינו דחשמעי' דאף דיש בו איסור קטלניס, אין בו איס' יבום. אמנם לפי פשוט לשון התלמוד, וודאי דקרוני רבינו הראשונים ברורים דמזל גורם וליכא כאן, וגם אחדא ומנא לא חייש', ולכן הוא מוקר לגמרי ולא גורי' מי ביאה ראשונה אנו ביאה שני' אינעיא אמא דמתירא מפני הסכנה. (ונדולה מזו כתבו התו' לעני' יחוד גבי סוטה, שלא חייש. דמאוסה עליו), ואינעיא אימא דדוקא היכא דאיכא ביתה איסור אלא שהמלוה קדחה, אמרי' ס"כ, אבל כאן מה שאין מניחי' בשאר קפלני' אפי' ומנא חדא, היינו שלא ניתן הדבר לעבורי', ואין ענין להתיר פעם אחת, משא"כ בינוס שענינו פעם אחת, אלא דקשיא לי על המי אלוקא, בהוחזקה ב"פעמים בביאה ראשונ' מאי וכ"ע ואין להאריך שכן יש לי לבר מהא כמה עיונ', ואי אפשר להליגן הכה:

בשמים ראש רעז

ושכיב מרע דאמ' בפני יורשיו ובפני בעל הדב' ואין היורש מכחישין שני, אע"פ שלא הי' כאן עדים, דדברי ש"מ בכתובין ומסורי' בבריא דמי', ובקני' בריא לא בעי' עדים, היכי דהאי מודה, דלא אברי שהדי אלא לשקרי:

כסא דהרסנא רעז

דבר גדול משמיענו רבינו פה, דלגמרי הוי כקני' בבריי', ומה קני' בבריי, לא אברי שהדי אלא לשקרי אבל להקנות שני בינו לבין עצמו, אף דבזרו של ש"מ כ', ואף שהי' מקו' לומר כיון שאינו אלא שלא תערוף דעתו עליו, ולר"ת בחשת בחול לא כיון דאפשר בלא"ה, אלא דחשו חכמים כשרואה שלא יקיימו בניו לוותקו כדכתב הרשב"ם ז"ל בבא בתרא קמ"ו: ב', והשתא מה אם אם ירצו בניו, יכפרו שלא מה כלום, ומה לכם לחכמים לעשות תקנה על חסידתו של היורש, קמ"ל דכל שעשו חכמים שדבריו יועילו, הרי הן כקני' שאין צריך עדים, וכן נראה מבואר מדברי רשב"ם, שכתב בפירוש ראשון שאת עד שיגיעו עדים לקנות. נראה מדבריו דכל עיקר התקנה, כדי שיהא לבניו ולקרוביו בלא עדים. וכן חזר ואמר תערף דעתו של פלוני קודם שיבואו. ואף לכרוסא בתרא, לא אדר בי' מהאי, דבעי חכמים להקנות לו אף בלא שהדי, ונראה דאקני' לחוד שבר דליכא למיחש, דהרי אינו צריך שני' כלל, ובשעת דנורו יקנו ממנו, אבל ביאת עדים הוא דחייש' לשני' (ועי' עוד תו' קדושין ד"ו בעני' אי בעי' בפני הקונה, ובשמ"ע סי' קלה ס"ק י"ח שדבריו ל"ע, ובעיקר הענ' חשב שדברים הכתובי' בד"מ, הן מתנות מהרי"ו, וליתא! אלא דהד"מ לדד לומר כן, ובהנהותיו לפסק הלב' בעל דעתו, ונאמ' דבריו בד"מ צריכין פירו', וכבר דברנו בו לעיל סי' רס"ח (לא נדפס) ועי' בלשון רבינו פה, ובפני מי שנתן לו, ולדעתי מעשה שהי' כן שהי':

ומזה הי' נראה לכאורה דעת רשב"ם, כדעת הפוסקים שהביא ש"ך סי' פ"ח ס"ק ד"ב דקני' בעי שהדי, דאלא"ה מהו זה שעשו חכמים דלא יצערך קנין משום עדי', והרי עדים לא בעי' אף בבני, ונצטרך לומר בדוחק, שדרך הקני' כן הי' ואפקשוהו חכמים לגמרי, עכ"פ דינו של רבינו אמת, דאינו צריך עדים, וכן כתב סמ"ע סי' רנ"ג בפסיעות:

בשמים ראש רעח

ושואל שמתנהי דקיי"ל הניח להם אביהם פרה שאולה משמעשה בה כל ימי שאלתה, ואין חייבין באונסי' מ"מ אי בעי משאיל עכשיו הבו פרתי, או קבלו אותה ממני כשאלה חדשה:

רעט

והיא דעני המהפך החרב, ובא אחר ונטלה, דנקרא רשע, אומר ר"ת דדוקא במבר אמרי' ככי, אבל לא במלינה ומתנה, שאף זה רוצה לזכות בדבר שלא נמצא לו. ואי' מהא דאמרי' בבי בתרא, נפל לו עלי' מעבירי' אותו ממנו, ואמאי יקחנו אחר ולא יהא אלא כמהפך בחברה ובא אחר ונעלה:

רפ

אשר שאלתני האיש שעלול לנזילות. ויש לו מזה מיחוש גדול, שכל אינרו כבדי עליו, ומבלה ימי' רבים בצער, ואמרו הרופאים שאם יהי' לו העחורי' פתוחי', המקלחים דם, שהוא דבר המלוי בבני אותה מדינה ויתרפא! וייבלוהו ליקח בגינה ישבה ובמינה, ולשתות עליו יין חזק ועוד, ושניהם לא

לא נמצאו בעירך כשרים, דבר פשוט שמותר, כי לא גזרו במקום חולי, אפילו אין בו סכנה, וחולה שאין בו סכנה פטור מן התענית בע"ב, והתירו מלאכה שאל"ל בשבת כהיתר דפיקוח נפש, וכשולי שבת המירה, כי לא העמידו דברי בשתים במקום חולה ולערב, ומה שהבאת מגזרת רפואה בשבת הין זה כלום, דהתם גזרו על הדבר כזה עצמו, משום חשש, דשקוד שהוא בחול להתרפאות, יבוא לעשות שממני, והרי הרפואה בלא זה אינו איסור כלל, אלא שרצו לגזור כן, כללו של דבר, כל שאינו נמצא מפורש לאסור, בשתים נדון נזה להיתר, ויש ראיות אחרות עוד, ואיני רצוני להאריך בזה:

כסא דהרסנא רפ

עוד שיטת בהגהת רמ"א יור"דעה ובדברי הש"ך סוף סי' קנ"ה ובת"ה סי' שכ"ה, ובתשו' רמ"א שהביא המ"א שם ובכל אותן המקומות שהביאו רבותינו הפוסקים ז"ל, אין התלמוד להיתר ולאיסור, ועי' בדברי רבינו בעל התשובה פה ותמצא נחת, ואני האריכתי בעני' החלה, ולא אוכל להביא הנה, רק רמז' אחת בכונה, דכל בשתים דני' להיתר לגבי חולי שאין בו סכנה במידי דרבנן, והוא מאיזה כלל, שאברו לנו חכמינו ז"ל, דכבר הגזרות דוחה דרבנן בשתים, (וגם הכלל הזה יש לו יוצאים רבים, אלא דהיכא דלא אתמר נהגי כוותי') ועי' לקמן סי' שע"ה ובמקום שיתבנה בעיני הבריות הותרו הבנותי, ואפי' בדבר שמהותו בגלוי לבריות אף שהוא בינו לבין עצמו, בני הך דאבני מקורלות, והרי בבנת בתרא ע' תניא כוותי' דרב יודא דנודרין לבשות ולא למזונות, דאתי קא מצער והאי לא קא מצער הרי דיותר חייש' לצערא מלבזיונא, ואפילו נגד בזיון גדול בערוה בלי לבוש, עי' תו' ב"מ ל' ב': ובמ"א בל' ליצה, ואף לי בקראי פליגי, ודאי הוא דאי' לעצמו. דאין שייך כאן לומר גזירת הכתוב ודו"ק, הן אמת דבימי גבורי הקדמוני על גזרת זו, דכאן פליגי אמוראי במאי דפליגי קמאי בסנהדרין מ"ה ע"ב, דמסי' והבא בהא קמפלגי ולא עוד אלא דקשיא הלכתא אהלכתא עיי"ש, והעני' קשה מאד, לחלק לכאן ולכאן. בין האמוראים והתנאים, ועוד הרבתי לדבר בזה, בגדר הצער ובגדר הבדיקה, דודאי לאו בתרתי אים שימות ברעב פיירי, ובאותו אנדה הידאבה לנאום אים בס זו, ועוד אחרכתי בעני' זה, בתשובה להרב מהר"י פיק נרו', על מה שהאריך בספרו שאילת שלו' ד' ל"ה, בעני' הקי"ו מכסות אשה לאונות, ובלשון הבריתא מה אלו שאינן חיי נפש בו', ובארתי דאין מהך דר' הונא ורב יודא שאלה לשני הנגאים האלה, ובלשון השאלות שאלה ה' אין לו מה יאכל ומוכר ס"ת או נקו, ובדברי הירושלמי סוף בכורי' בעני' זה, ובגדר פקוח נפש עד היכן מגיע בגדריס פ' בני בניסת עצמו וחיי אחרי', ובהגהות מיימו' הל' שביתת עשור בשם ר"ת, ואי אפשר לדבר בכל זה מלבד רוחב הדבריס שיצרכו לספר אלם, עוד אני חושד שכלי אלא יביע לתכליתן, עכ"פ המשתכל היטב יראה דלפי הפשוט לער קשה יותר, וכשם שבשתים מפני כבוד הבריות, דומי' איסור דבריס, ק"ו מפני כבר ויסורין וכ"ש כשהוא בגדר חולי שאין בו סכנה:

ואמנם הי' להביא ראי' דאסורי מאכלות שאני, ואין מתירין האסור מדרבנן, משו' חולי שאין בו סכנה, מדהוצרך רבי בסוף פ' אין מעמידין, לפרוחו של ריבי' בני יין תפוחים, איפוק לי' דאי נמי אסור חולי שאני? ואין לומר דמחמיר על עצמו הי', או שלא הי' מיחוסו בגדול כ"כ לעקור איסור בשבילו דא"כ מאי אסהדותי' דריש"ל הי' ודו"ק. ויש לדחותו בכמה אנפי, עי' עוד היטב לעיל סי' ל"ד ובהגהותינו שם:

בשמים ראש רפא

ועל דבר ספר תורה שנמצא בו טעות, דבר פשוט ונהוג הוא, וכן דעת כל רבותי, שאפילו חסר מלה אחת ואות אחת, מוציאין ספר תורה אחרת ומשלימין, ואעפ"י שבראין דברי הרמב"ם ז"ל בתשובה, וכן דן הר"מ נרבונא ז"ל דכשר לקרות בו, ואני רואה כן בדין, ואפילו קריאה על פה, כראה לי דבדעבד יצא, הרי אמרי' ביומא פ"ב לו כ"ב, ולגלגל ולקרי? משום כבוד הצבור, קרי דבשביל כבוד לצבור, אם בשביל

חשש פגם ספר, קורי' לכתחילה על פה. מכלל דבעלמא בדיעבד יצא, ומעתה למה יברע בנמצא בו טעות, אלא דאחסר דאיכא למגזר, כן יבואו להשהותו כן, או דמדחוו דקורי' בו, יחשבו שכן הוא מדוקדק, ומשלי טעמא ברור, דכל מה שקר' בבר יצא ולא יברע ממגילה, דתכן בהדיא הקורא על פה לא יצא, ואפילו שכי אם השמיע גם הסופר מלות יוצא. אהרן הלוי:

כסא דהרסנא רפא

בה' שבוונתי לכל הדברים הנאמרי' פה, והבאתי אות הראי' ממגילה על הדרך שהיא בדורה פה. ובדאי בזה דברי הרשב"א ז"ל ורשותיו בתשובה תר"יא, ואני תמה על הרשב"א ז"ל במה דקקע עצמו בהך דאינו מעמיד אם הידים, ולא אבה בתירוץ הזו' דאייתי איהו, או בתירוץ הזו' דמגילה הכתוב שם לפנינו, דאינו אלא שריך לתקן, והעתם דאינו מעמיד אם הידי' עד שיתקנו. תיקשי לי אמגילה נופה דהא מוקמי' התם דאי נמצא בתגם מצונה אינו מעמיד הידים. ואעפי"כ התם בחסר אותה המלה מכל וכל וקרא מקומה יצא, אלמא דעומדת ידים שאני דכל שאינה כתובה בהלכתא ממש אינו מעמיד. והכו' לפי דעתם, שיכול לקרות לכתחלה, וא"כ לא יצא לדעתם מכלל ספר. ואמאי לא יעמיד אם הידים, ולפיכך אומר הקונטרס דלשון אחר נרע וכן לדעתי יסבור הרמב"ם, דטעם שלילת עומדת ידים הוא משו' דלשון אחר נרע, דהרי לשיטת' ז"ל בפ"ו דגירושין הנכה ח' דמקלתו בלשון זה, ומקלתו בלשון אחר פוסל בגט, אף דבולו בחד לישנא כשר אינה כשר, א"כ מאי שייל גמרא ממקרא שבתבו תרגום? דאף דבולו כשר מקלת ממנו פסול ואין לומר דהקונטרס מתרגום שבתבו מקרא דאז הכל בחד לשון. הא ליתא, דע"כ מהא לא קשיא כלל. חדא דהרי פרשי' להא בתלמודן, אקרא. דלבן קראו יגר סהדותא, ויעקב קרא לו גלעד. ולבאורה יפלא, דאם כתב על שניהם גלעד מהו מבוון המקרא, ואיה בין לבן ליעקב הלא זה הוא מאמר הכתוב. שזה דבר תרמית, וזה לא שינה אם לשונו, ואמנם באמת נראה כי מלבד שנחלקו בלשונותם בתרגומם, עוד נשתנה במלילה עצמה דיגר סהדותא הוא שמך, ושם הגל גל של העדות, ויעקב אמר גל הוא שם, ויהי בתבו סהדותא בלשון קודש גל העדות. ומן התרגום אונקלוס נראה עוד, דתרגום של גל אינו יגר אלא דגורא, ומ"מ איך שיהי' אי אפשר שתהא הקושיא מהא דשאל איהו לנפשי' דהא לשון הקודש ודאי כשר וכן נריכה שתהי' כתובה ואין לומר! דהשאלה הוא דלעולם כמו שהוא מקובל בתוכן הלשונו' וכל שינוי לשון לא ניתן לכתוב, דליתא דהא פריך לי' רשב"ג היא, מכלל דמתחלה לאו עליו קשי' לי', ובי הדר שייל הייכא יוונית מסיים שייל בדבר רבי' ואם תשתכל בלשון רש"י ז"ל כן הלכה של שמועה, דמתחלה לא ידע כלל לחלק, בין כתב ובין לשון, וסובר דאתני' ת' זה וא' זה שקירה, וכן נרא' לר' יודא ור' רשב"ג ומשו' מעשה דקלמי הותר יווני', ודאי דאף כתב יווני הוא, ופריקלי' בתחלה דשאלי לן בין לשון לכתב. והאי בריתא בכתב שלהם אירי ואמר דזה אי אפשר דא"כ לשון לא צריך כלל בבריתא, והדר בי', ובבר דמאן דמתיר לשון מתיר נמי כתב, ומאן דאסר כתב אסר נמי לשון, אלא דבריתא רשב"ג, ואסר באמת שתי' שייל לי' דהא ליתא יווניים דמתיר רשב"ג. מיהו עדיין יש לעי' בלשון רש"י ז"ל, ובעיקר דינא דשינוי כתב הרבה. ואי אפשר להאריך בזה, עכ"פ אין הקושיא מתרגום שבתבו, דהנהו מלות ודאי ינחתם כמו שהם. כדרך שאמר לבן, וכמו שאמרה תורה, ותדע דאם השאלה מזה מאי פריק לי' בנופן שלהן, על אינה שלהן הקי', ומאי יועיל שינוי הכתב לענני' השאלה, דצריך אפילו אלא לשמות למעלותא. ולכן ע"כ מהא לא קשיא, דהנהו מלות התורה מבתבן אחת לשון הקודש, ואין שייכו שינוי כאן, ועכ"פ לשון עברי, ובתוך לשון עברי פסו' מעמ' כיון דלהרמב"ם מקל' גרע מכולו מאי שייל? אלא דכיון דסובר דאחר מקלת כשר, היינו נופא מאי דשייל. כיון דאין לשון תרגום גרוע מעצמו, דהא אם הוא דאחרית דבכולו כשר, לא יהא אלא שאחר לגמרי ולמה יפסול בספר הנכתב בלשון הקודש, (ומינה דהתם נמי בדבר המבכב דיעבד אייתי, עי' תשו' רמ"א מסי' קן"ו עד סי' ק"ל). ואמנם

שניהם כאחד, שעל חלל אחד הן באין, ודוק. אמנם צריך לפרש הא דפריך על רב (סנהדרין בדף ל״ה ע״א) דאמר קח את כל ראשי העם כו׳, שירבה בתי דינין, והא אר״ח אבל במיתה אחת דנין, לפום ס״ד מקשה, ולא למסקנא דאמר ועבירה אחת, ואם כי מצינו כזה בש״ס, {נ״ב. וכזה בנדרים נ״ו ע״א גבי בית בביתי יעו״ש בתוס׳. [ממלואים]}

אבל זה הביא לרש״י לפרש בדרך אחר, ודוק:

הלכה יב: והמקום שהיו יושבין בו חול היה:
נ״ב יומא (דף כ״ה ע״א) **עי״ש:**

פרק טו

הלכה א: ואין האשה נסקלת עדומה וכו׳:
פסק כחכמים (סנהדרין מ״ה ע״א) דאמרי הואיל וכתיב ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה, בזיונא דאינש עדיפא ליה טפי מניחא דגופא, ולא שייך זה להא דפליגי אמוראי בפ״ק דבתרא (ב״ב ט׳ ע״א) אי בודקין לכסות ואין בודקין למזונות, או דילמא אפכא, דשם הלכה כמ״ד דאין בודקין למזונות, משום דהא מצער ליה והא לא מצער ליה, הרי דצערא עדיפא מבזיונא, מלבד דאינו דומה, דהא מיתה ואפושי צערא הוי, ובזיונא עדיפא לה. אולם האמת נראה דאין ה״נ דבזיונא עדיפא מצערא, רק נתבונן, ביש לו ואינו רוצה להתפרנס פליגי תנאי בפרק מציאת האשה (כתובות ס״ז ע״ב), יש שסובר שנותנין לו לשם מתנה וחחרין ונפרעין לאחר מיתה, ואטו אם אין רוצה להכסות לא יאמר שום אדם שנזקקין לו, משום דמזונות אף כי יש לו ואינו רוצה להתפרנס צערא דגופא יש לו, צער רעבון, רק דאיהו קא מצער נפשיה, אבל אם אין רוצה לכסות בשרו אינו נרגש כלל מזה, ואין לו בזיון, דבזיון הוא הרגש פנימי בנפש וכי יקר אצלו ממונו מבזיונו אין זה בזיון אצלו, לכן אמרינן דאין בודקין למזונות, דאף אם רמאי הוא ויש לו וקא מצער נפשו ג״כ צערא אית ליה, לא כן כסות, הלא אם יש לו והוא רמאי אין לו בזיון כלל, דאינו נרגש כלל מהעדר הבגדים, וכן כי מחויב הבעל לזון ולכסות את אשתו החיוב אף שאיננה רוצית לעשות לזון עצמה ולכסות בשרה, א״כ הוי קו״ח מזון מכסות, וכמו דיליף במכילתא משפטים (נזיקין פ״ג ד״ה שאהה), אבל לעולם בזיונא דאתא מעלמא גדולה מצער בעלמא, ולכן מצאנו דכבוד הבריות דוחה לדבר תורה בשב וא״ת, ולכן אלו היה כלאים כשהיה לבוש בשוק שב ואל תעשה היה נדחה מפני כבוד הבריות, כדאמרו ברכות פרק מי שמתו (י״ט ע״ב), ומצטער לא מצאנו דנדחה שום מצוה מפני צערא, אדרבא בסוכה דוקא כתיב תשבו כעין תדורו, למיפטר מצטער (סוכה כ״ה ע״ב), ובלילה ראשונה יש פוסקים דאינו נפטר, דממצה ילפינן, אין זה רק כמו שבארנו, דבזיון גדול מצערא, ודוק:

ובזה בטלו דברי מי שרצה לפקפק דמצטער יהיה מותר בכל איסורים דדבריהם, מקו״ח דמשום בזיון נדחה כל לא תעשה דדבריהם, כדאמר בפ׳ מי שמתו שם דכבוד הבריות דוחה לא תעשה דשבת דמשום לא תסור, ובכ״מ. [וראיתי שלקח דבריו משו״ת חות יאיר סימן קצ״א, שהעיר כעין זה], וישתקע זה ולא יאמר, וכן הוא בעצמו הביא מהא דרבי חש במעיו, וקא שאיל כלום יש אדם שיודע יין תפוחים ש״ג אסור או מותר בסוף פרק אין מעמידין (ע״ז מ׳ ע״ב) יעו״ש אלמא דאסור, ועובדא דרע״ק בפרק עושין פסין (עירובין כ״א ע״ב) יוכיח כמה חמורים דברי סופרים, אף במקום דהיה חשש סכנה חש על נטילת ידים. והרבה היה להאריך, אך שאכ״מ, ולא באתי רק להרוס הראיה שהתפאר בה המחבר הנ״ל בספרו סימן ר״פ, כמש״ב. לבד היכי שפירשו חכמים, ואף בצער בע״ח, כמבואר שבת קכ״ח (ע״ב) ואף היכי דאיכא

פסידא היכא שפירשו, עי״ש (שבת) מ״ב מ״ג, וכ״ז אינו במאכלות אסורות ודוק:

שם: ובית הסקילה נבוה שתי קומות וכו׳:
בגמרא (סנהדרין מ״ה ע״א) תנא וקומה שלו הרי כאן ג׳, ומי בעינן כולי האי כו׳, אף כל כדי להמית י׳ טפחים כו׳. הנה בירושלמי (שם פ״ו ה״ה) פריך כן, ומשני אינו דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת, ומייתי אח״ז איליו דחבטין תורא בחיילא אין בו משום ריסוק אברים כו׳, וסוף הירושלמי הביאוהו הפוסקים. ובגמרא דידן חולין (נ׳ ע״ב) אמר ג״כ בית המטבחיים אין בו משום ריסוק איברים, הרי אף דמפילין אותו אחרים אין בו ריסוק איברים, ומאי פריך כאן, ולא מפרק כדמפרק ע״ז הירושלמי. ואולי נחלק בין אדם לשור, דשור דרכו למסרך בצפרניו, משא״כ אדם דאין לו במה למיסרך. ולפ״ז אם נאמר כן מוכח מהירושלמי דבכל מקום דמדעת, שיודע שהוא נופל, אפילו אין לו במה למסרך ג״כ שרי, אפילו גבוה יותר מי׳ טפחים, וא״כ יש לנו סיוע גדול לדברי הש״ך (יו״ד) בסימן נ״ח דכל שמדעת אפילו הפילוהו אחרים ואין לו במה למיסרך ג״כ שרי בפחות מי׳ טפחים, דאמדה נפשה ומתאמצת לפול באופן שתנצל מריסוק אברים, כיון שראינו שהירושלמי אפילו בגבוה הרבה אמר דאין בו ודאי ריסוק איברים, אף דהגמרא שלנו בגבוה הרבה לא מצאנו שאין ריסוק באין לו במה למיסרך, בזה כדאי הירושלמי לסמוך עליו, דאפילו במקום דלית ליה למסרך ואחרים מפילין אותו שרי, דמגמרא דילן לא למדנו רק גבוה עשרה, ודלא כהפלתי (שם סק״ג) שהשיג עליו, דסברא בדויה היא, ולפ״ז יש לה מקור מירושלמי:

אולם נראה דגם אדם דרכו להתחזק ברגליו כשנופל מדעת, ומה דגמרא דילן לא משני כן, הוא מטעם דבגמרא דילן (סנהדרין מ״ג ע״א) אמר רב חסדא שמשקין אותו קורט של לבונה שישתכר, ונאבד ממנו הדעת, והוי כנופל שלא מדעת בפתאום, וכן במסכת שמחות (פ״ב ה״ט) שלפנינו שנסדרה בזמן מאוחר להבבלי כתוב ומשקין אותן יין ולבונה כדי שלא יצטערו, הרי שאינן מרגישין כלל וכלל, אמנם בירושלמי ובתוספתא לא נזכר זה, לכן משני שפיר דהוי נופל מדעת, חה ברור. ולפ״ז אף בקפצה מן הגג דאמר בתלמודין (חולין נ״א ע״א) דאמדה נפשה יש להחמיר בשור שוטה דלא ידע להזהר, וכמו דחזינן בשור שוטה, וכן בשור שנפל בלילה לבור, דלא אמרו הו״ל לאיזדהורי, וחייב בעל הבור, הוא הדין דלא אמיד אנפשיה אם יוכל לקפוץ או לא, חה מוכח מהא דלא משני בגמרא דילן כהירושלמי, חה כבר שמעתי בשם חכם אחד שנסתפק בזה, ולפ״ז הוא מוכרח, ודוק. ויעוין דברי רבינו פ״ג מרוצח ה״ז, ויראה לי כו׳, כמו שאמרו בבור לענין בהמה:

הלכה ח: ולא הרוני כ״ד כלבר כו׳:
בירושלמי (סנהדרין פ״ו ה״ח) על משנה (שם מ״ו ע״א) ר״מ אומר בזמן שאדם מצטער כו׳ מתניתא דלא כר״מ דאמר {נ״ב. בבא מציעא דף צ׳ ע״א. [ממלואים]} אף המגדף עובר בלא תלין, ופירושו, דקאי על משנה הסמוכה (שם), ולא זו בלבד אמרו כו׳, ע״ז צ״ל מתניתא דלא כר״מ, דאמר אף המגדף עובר בל״ת, והביאור שהמשנה מפרש קודם כי קללת אלהים תלוי, כלומר מפני מה תלוי זה מפני שבירך את השם, ונמצא שם שמים מתחלל, א״כ טעם זה שייך על הרוגי ב״ד ג״כ, שזוכרין שהכעיסו את השם, אבל למת דעלמא סלקא דעתך שאינו עובר בבל תלין, ע״ז אמר ולא זו בלבד, אלא כל המלין את מתו עובר בל״ת כו׳, מרבויא דתקברנו, וכמו דיליף רשב״י בגמרא (שם ע״ב), וכן לפי הפשטנים שמקללין את הדיין ג״כ הוא רבותא, שאף במת דעלמא עוברין, אבל לר״מ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

בית אבן העזר קנד הלכות גיטין שמואל כז באר הגולה

אבן העזר קנד הלכות גיטין

שמואל

כז

באר הגולה

הגהות רע"א

[1] מיין לשון • כיב ל' מהר' רבינו מי' שליב :

ביאור הגרא

מי' : (מב) ואם יש לשלוח כו' . מפני מיכל ומיכלים מיקם קרים : (מג) ריש לא מלא כו' . מקלים מגדים יקנה דרך מקום ומיכל מי עין מיי ומיכלים מיקולמי שם מלבלב לשון כדרך לשון מגים לשון ריב : (מד) מגים כי אלמר כו' . מרשלים מיקון מלוף רבי אם מקום כלבר מוד מיקון לכמה לא לון לשון לכמה מי מכוון מכיל מקום לא מגדות מיקן מלוף לא מי מלוף מיקון לא מי מלוף מיקון לא מי מלוף מיקון

סימן א

ב"ה פה סאכטשאב.

שלום לכבוד הרב הגדול חריף ובקי שלשלת היוחסין יקר רוח מו"ה בצלאל נ"י אבד"ק לויבישש.

דבר האשה אשר מסתכנת בלידתה והרופאים אומרים שהיא מחמת שיש לה גוז בבטנה וכשהיא מתגדלת מסוכנת יותר והרופאים הזהירו אותה שלא תזדקק לבעלה עד שתעשה תחילה כום של עקרין והיא אומרת ג"כ שמרגשת שמתגדלת יותר, אם מותרת לשתות מחמת שהבעל לא קיים עדיין פו"ר שאין לה רק ג' זכרים ולא נקבות כלל.

תשובה

א) הנה כבודו כתב להמיר דיש הרבה פוסקים שאם יש לו בן אינו מחוייב לגרש, וכתב שריטב"א הטעם שמת משני' ג"כ יולד בן, הנה שני דברים, האחד אם יש וולד אחד מי הרשב"א כתב שאין מוציאין אותה ממנו, והביאו ריב"ש סי' ט"ו ורמ"א הביאו סי' קנ"ד, אך בדברי רמ"א יש מק"מ לטעות שכתב דווקא שלא הוליד זרע קיימא אבל אם הוליד כר משמע אפי' הוליד זה הוולד מאשה אחרת, וכריב"ש לא כתב רק ילדה זרע קיימא מי אבל הוליד מאשה אחרת לא מהני, וכן הוא להדיא במקור הדין ברשב"א, ורמ"א לא הי' לפניו הדושי רשב"א ידמות כי נדפס פעם ראשון בהסכמת המל"מ, זה דין אחד:

ב) דין הב' כתב הגמק"י ולכ"ע אם לא ילדה אלא כולם זכרים או נקבות אין כופין להוציא, ואין מובן דמה נ"מ בין נקיבה אחת או הרבה נקיבות דכל מה שצריך לשא אחרת הוא כדי שתלד זכר, ופעם ריטב"א שמת גם השני' תלד רק כמו שיש לו עכשיו שייך גם בנקיבה אחת, אך מלשון הריטב"א מקור הדין [רצ"ב דברי גמק"י הם מריטב"א כנודע] נעמוד על כוונת הגמק"י וז"ל ריטב"א וגראין הדברים שלא אמרו אלא שלא ילדה או שהיא מפלת נפלים וכדאיתא בגמ' אבל מפני "שאינה יולדת" אלא כולם זכרים או כולם נקיבות אין כופין אותו דמאן לימא לן שהאשה אחרת תלד לו זכר או נקיבה עכ"ל, משמעות דבריו שגם עכשיו היא בת בנים ויולדת, רק שנאמר הוחזקה זו שתלד רק זכרים או רק נקיבות כמו הוחזקו לנכלי, ע"כ אמר ריטב"א דאין מוציאין דשמא גם האחרת תלד כך, שהרי עניין זכרים או נקיבות הלא תלוי מי מזריע תחילה, ויש לומר שהיא הגורמת שממהרת זריעתה ויולדת תמיד זכרים, או מאחרת, ויולדת תמיד נקיבות, ויש לומר אשה זו כאשה דעלמא אך הוא הגורם, או שעכשו למהר ומוליד תמיד נקיבות, ע"כ אין מחייבין אותו לשא אחרת:

ג) והנה דין הריטב"א בשגם עכשיו בת בנים אך דניתי עלה מדין חזקה, נאמר שמא הוא הוחזק, אך הגמק"י שכתב "אם לא ילדה" אלא כולם זכרים ולא מדין חזקה מיתי עלה, לכאורה אזיל לה זה הטעם אך הגמק"י אמר תריטב"א מדהולך לטעם שמא גם השני' תלד כיולא בו ולא לאו טעם זה הי' מחוייב לגרשה, ע"מ שגם בזה שייך חזקה כמו בהוחזקה לנכלי, נמצא מזה קולא, אף שעתה אינה בת בנים, מ"מ אינו מחוייב לשא אחרת שמא הוחזק הוא:

ד) ומדברי הגמק"י מבואר דאפי' עכשיו זקינה ואינה בת בנים, דאי שגם מתה בת בנים אלא שתמיד יולדת זכרים כו' הי' לו לומר שאינה יולדת לשון הוה כלשון ריטב"א, ומדכתב לשון עבר ע"מ ואפי' היא זקנה [ואי"ת שהגמק"י מיירי שעכשיו אינה יולדת ופסקה עשרה שנים מלילד אך מ"מ ראוי' להוליד, אבל לא בזקינה, מה נ"מ בזה כיון שהטעם ע"כ משום שמא הוחזק, דאי משום שזכה להבנות אפי' וולד אחד נמי, וא"ת דמ"מ מקילין חזוקא דראוי' להוליד דיש ספק שמא תחזור ותלד, כל כי האי הי' לו לפרש]:

ה) והשתא מובן החילוק בין לא ילדה אלא אחד, או ילדה הרבה זכרים או נקיבות, דבלא ילדה רק אחת וליכא חזקה כשישא אחרת בטח יהי' לו ממנה זכרים ונקיבות, ואם פעם תלד זכר תלד פעם אחרת נקיבה, אך בילדה הרבה וכולם מין אחד בזה הוחזקה להוליד כך ויש ספק שמא הוא שהוחזק, ע"כ אינו חייב לשא אחרת:

ו) והנה בריב"ש סי' ט"ו מבואר דאפי' ילדה כמה זכרים ועכשיו זקינה מחוייב לגרשה, וכן כתב הב"ש להלכה, ובודאי למד דינו מריב"ש, אך בודאי הריב"ש לא ראה ספר הגמק"י שהי' בזמן אחד ממש, ואולי גם הריטב"א לא ראה:

ז) ולדינא יש לחורות שאם לא הולידה אלא הרבה [היינו ג'] זכרים או נקיבות אפי' עכשיו זקינה אינו מחוייב לגרשה, אך אם לא הולידה אלא בת אחת או יש לה ממנו הרבה נקיבות והי' לה ממנו זכרים ג"כ אך שמתו, כיון שלא הוחזק מחוייב לגרשה ולשא אחרת, דסברת רשב"א ביש לה ולד מי ממנו דבזה לא שייך שמא לא זכה להבנות שהרי יש לו וולד ממנו ואולי תלד לו עוד, וזו שעכשיו זקינה ודאי לא יבנה ממנה עוד, ובהוליד מאשה אחרת כמה ממין אחד אינו מחוייב לשא אחרת שמא הוחזק, אבל ילד אחד חייב לשא אחרת, אף שמשמעות רמ"א אפי' הולד מאשה אחרת לשון ברשב"א הואיל וילדה "זר" אין מוציאין "אותה" ממנו. מבואר דהוליד מאשה אחרת לא מהני, ורמ"א לא ראה אי' רשב"א יבמות, וגם מריב"ש עצמו מוכח, מדחילק בין היא עוד בת בנים לזקינה, וע"כ משום דהיתר תלוי בילדה לו היא וולד מי שזכה להבנות ממנה אפשר יבנה עוד ממנה ע"כ בזקינה אסור, אבל אם ההיתר משום שהוליד ויש לו זרע קיימא ואף בזקינה יהי' מותר, ובאמת רמ"א השמיט איסור הזקינה והוא לפי שיטתו דההיתר משום הוליד כנ"ל [רק הב"ש הביאו] ע"כ לפענ"ד אין לכמוך על רמ"א בזה:

ח) ולבאורה הי' טעם לרמ"א, דהנה קי"ל דאין אדם מחוייב ליתן, אפי' בשביל מצוה טובה, הון רב, כמבואר באו"ח סי' תרנ"ו, ולגרש את אשתו הוא יותר מהון רב, ובסנהדרין (כ"ב.) קשין נירושין שהרי דוד התירו לו ליחד ולא התירו לגרש, הנה שגרש אשתו אמור מיחוד של פנוי' ואין מתירין איסור דרבנן בשביל הפסד הון רב, ובשבת אין מתירין רק שבות דשבות [זולת במקום שיש לחוש שיבוא לידי איסור תורה אם לא נתיר לו] ואף בזה רמב"ן חולק

ומה

ומה שחייב גרש בחין לו וולד כלל, דזה חמור מחד שלא ימחה שמו מישראל והתירה התורה משום זה אשת איש דבכרת, אבל בים לו וולד אחד שוב לא חמור משאר מ"ע, כן נ"ל לישב דברי רמ"א:

ט) **אך** מאחר שברשב"א וריב"ש מבואר להיפוך נראה לי לחלק בין שאר מ"ע כגון לולב זכדומה שאם לא יקח לולב בחג הסוכות זה מ"מ לא בטלה ממנו מצות לולב בכללות, שאם אין לו לולב בחג הזה יהי' לו בחג סוכות אחר, אבל בנים אם ימות בלא בנים כשיטות דהיינו בן ובת בטלה ממנו המצוה בכללה [ויודע שכל נפש מישראל צריכה לקיים כל המצוות, ובספרי המקובלים שהאדם צריך להתגלגל אפי' בשביל מצוה אחת שלא קיימה מעולם, וכל נשמה צריכה להתגלגל להיות כהן לפעמים או עכ"פ בחי' עיבור כדי לקיים כל המצוות, ועל כן אם ימות בלא מצוה אחת שחסרה לו, שמא לא קיימה נשמתו מצוה זו מעולם ויהי' מוכרח להתגלגל] על כן את כל הוגו יתן ואף לגרש אשתו כדי לקיימה:

י) **ואחר** שברור מקור הדין באורך וברוחב בעז"ה נבוא לעידון דידן, והיתר שכתב כבודו מריבב"א שמא גם משני' לא יהי' לו, תלוי אם לא הי' לה מעולם רק זכרים ההיתר טוב, ועוד עדיף מהיתר הנמק"י שאינו חייב לישא אחרת בים לו כולם ממין אחד שמא הוחזק הוא לולד כך, ואף אם ישא אחרת כולם יהי' מאותו מין, וכאן לענין היא עצמה הוא היתר ודאי בין הוחזק הוא בין הוחזקה היא מ"מ תלד עוד כולם מאותו המין, אבל אם הי' לה נקיבה ממנו ומתה בטל היתר [וגם היתר הרשב"א שיש לה ולד ממנו פשיטא שאינו בנ"ד, שאם תשתה כוס של עקרין הרי לא תוליד עוד] וכבודו לא ביאר זה במכתבו אם הי' לה תחילה נקיבה או לא:

יא) **מ"מ** נראה שאין איסור בשתייתה כוס של עקרין דאינה מחוייבת לבכן עצמה אפי' לפירש"י שלא נשים משמשות במוך היינו מותרות וחכ"א משמשת כדרכה כו' ושומר פתאים ה', היינו שאסורה ומחוייבת להמוך על שומר פתאים ה', אינו אלא בדברים אלו המצוים תמיד, אבל לא בנ"ד שיש לה גוז בחצי ונחמת זה מסתכנת, וראי' לזה מינקת תבינו שאסרו חכמים לישא מחשש דילמא מיעברא ומיעכר חלבה, ומקשה אי הכי דידי' נמי, ומשני דידי' ממסמס לי' בבגים וחלב, וקשה מ"מ לסמוך על שומר פתאים, וע"כ לומר דווקא קטנה מעוברת דברים המצויים [דקטנה נמי חכמים תקנו לה נשואין] משא"כ מינקת דידי' דיש לו תקנה בבגים וחלב, ולישא מינקת תבינו אין זה דבר המצוי, לא שייך בזה שומר פתאים, והיינו דמקשה אי הכי דידי' נמי, אין הקושיא שיאסור דידי' באמת שהרי כל האיסור שנכנס בגדול התינוק, והכא אדרבה היא אשתו טרם בא התינוק לעולם, אך הקושיא דבדידי' נמי איכא סכנה וזה מצוי תמיד ושומר פתאים ה', גם דחברי' נמי יהי' מותר דהיינו הך ושומר פתאים ה', ומשני דידי' ממסמס לי' ואין הסכנה מצוי', ע"כ דחברי' אסור, והנה מוכח דבדבר שאין הסכנה מצוי' לא אמרינן שומר פתאים ה', וה"נ אינה מחוייבת לבכן עצמה, ואם יהי' הדין לגרשה יגרשנה:

יב) **אך** אף לענין גירושין נראה דאף אם הי' לה נקיבות תחילה דאין היתר משום הוחזק להוליד זכרים תמיד, שמעתי ממו' הגאון מהר"י זל"ל אבד"ק קומנא שמהרי"ם לא הי' ט' רק זכרים ולא נשא אחרת עלי' [אף כי בארץ שהי' המהרי"ם לא פשטה תקנת חרגמ"ה משתי נשים] שסמך על ירושלמי דאף לב"ה יוצא בשני זכרים וב"ש אפי' זכר ונקיבה, הנס דגמ' דידן לא ס"ל הכי, דמקשה לב"ה גילוף ממשה, ומשני משה מדעתו' עביד [לא שאלתי באיזה ספר ראה זה, ואני אין לי פנאי לחפש, אולי יש לכבודו איזה ידיעה מזה ימחול להודיעני] ונראה לי טעמו של מהרי"ט כי בזוה"ק ח"ג (קמ"ח.) בפסוק ויהי ביום כלות משה, כי במאמר של נעליך מעל רגליך פקד לי' לפרוש מאשה ושאל מיכאל להקב"ה ע"ז תבעי לסתור אדם והא כתיב זכר ונקיבה ברא אם והשיב הקב"ה הא קיים משה פו"ר, והיינו כדברי הירושלמי דאף ב"ה מודים דסגי בשני זכרים, והנה עדותו של רשב"י מהקב"ה בעצמו, ובודאי ראה רשב"י המעשה ברוה"ק [וחכמי בבל בעלי התלמוד דידן לא ידעו מזה, וכהאי גוונא בזוה"ק פינחס ובגין דלא ידעי הכי בבלאי רחא דגטוחי ואולתא שחשבו שספק הוא ותרווייהו לריכי] והנס דלא בשמים הוא, זה שהגביא אומר כך אמר לי הקב"ה הלכה, אבל כשראה ברוה"ק מעשה שאמר הקב"ה מאמר שאינו הלכה וממילא נוכיח שכך הלכה אינו בכלל זה, גם בהא דלא בשמים הוא יש דברים בנו, ובגמ' עיזבין (ואו:) כאן לאחר בת קול, ותשובה מן השמים, וכבר האריך בזה האחולאי במערכת גדולים אות י' יעי"ש:

יג) **סוף** דבר להלכה אני מסכים עם כת"ר שמותרת לשתות כוס של עקרין ומסתמא לא יגרשנה מאחר שיש לו בנים, גם נראה שאינו מחוייב לגרש ויכול לכמוך על המהרי"ט ומעשה רב:

יד) **אך** שוב ראיתי בכנה"ג סי' א' בהגהת הב"י ס"א בשם רבו מהרי"ט על מה סמך מהרי"ט, מעם אחר משום שהי' לאחד מבנים בת אחת, והיש אם הי' לו שני נקיבות ואחת מהם הולידה בן עיי"ש, והשמיטה מהרב זל"ל מקומנא שורשה נשאר מעל, כי בדברי כנה"ג תלמידו מבואר באופן אחר לגמרי, ומ"מ י"ל שוב כהאי גוונא אינו חייב לגרש אשתו, דשוב דומה לשאר מ"ע שאינו מחוייב לפזר עלי' הון רב וכ"ש לגרש אשתו, והחילוק שחלקנו דווקא לולב אם לא יקח עכשיו אפשר ידמן לולב לשנה הבאה, ואין המצוה בטלה בכללות ה"נ בזה, אפשר ילד הבן נקיבה ויתקיים המצוה, ולפי זה אפי' כמה נקיבות לא יתחייב לגרש:

דברי הדו"ש הק' אברהם

סימן ב

ב"ה יום ג' פ' בלק תרל"ט לפ"ק פה נאשעלסק.

שלום ושע רב לכבוד הרב הגדול המפורסם
גר ישראל עמוד הימיני פאר הדור כש"ת
מו"ה משה שליט"א אבד"ק טאמשוב.

יקרת מכתבו קבלתי בדבר האשה גומר בת דבלים אשר הי' פירוד בינה לבעלה יותר משנה ואח"כ ילא עלי' קול שהרתה לזנוים, וה הי' ברי"ת מרתשון, וקודם פורים הי' לפני רו"מ בד"ת ותבטש את בעלה לדין של שהוליא עלי' קול חנם באמרם שנתגלה שהינה משוברת כלל ע"י פילגת ומדוע זרע לה

כ. כפירוש רש"י שם [נ"ל נסידור]:

ציונים לרמ"א

תרנו ס) הרא"ש [נכנס קמא פ"ט סימן ז] ורבינו ירוחם נתיב י"ב חלק ג' [קד, ד]: כ") תשובות נ, א: ג) הרשב"א [נכנס קמא ט, כ ד"ה מכל] וראב"ד ז"ל:

חכמת שלמה

תרנו (סעיף א הגה) [אבל לא תעשה כרב]. נ"כ, עיין במג"מ פ"ק ה' מה שכתב דמותר לעבור על לא תעשה מכח פיקוח הנלבות. ועיין בתיבורי על יו"ד מהדורא א"ר סימן ש"ה הסיק לפיטור טוב טעם ודעת מהדורא קמא בקונטרס אחרון סימן נ"ד מה שכתבתי לדחות ראיה זו, ומה שכתבתי שם בשורש הטעם יתבאר, ודוק:

הגהות והערות

ה) בד"ר הגירסא "מי יקדים לוטו יותר משלש". ובמהדורות שלטוקי שכ"מ וקרלקא ש"מ מוקנה הגירסא:

ו) עיין בי"ד סימן (קנ"ו) [קמ] [סעיף ו בהגה] ופוף סימן שלד [בהגה]: (גליון פ"א) כי"ד שם כתוב שאין מדם מייב להולים ממוטו כדי לחמות בטוכרי עריבה. אך אמנם דכוותו לאו"ח סימן שלד סעיף ו בהגה, שכתב שאסור לחלב שנם כדי לחלל ממוטו:

ז) תוספת מהדורת אמ"ד תנ"ם:

ח) כ"ב הדרכי משה, אך המעיין בדשב"ם ובמהדורי הרלב"ד שם יראה שהוא מדברי הרשב"ם בעצמו ולא מהרלב"ד. וכ"ה בשיטה מקובצת שם:

ט) לפנינו בנ"י ליתא, עיין לבושי שרד ומרי מגדים. ועיין במאמר מרדכי פ"ק ה' שדמק ל"ש:

י) תוקן ממהדורת דיסרבפסרט אל"ב, וכן הגיה מקור חיים:

יא) בים של שלמה שלפניכו הטעם אם יחדמן לו "עגריס":

יב) נוסף ממהדורת אמ"ד תקי"ד (פרופס), וכ"ה לבושי שרד:

יג) תוקן ממהדורת למבערג תר"כ, וכן הגיה טוכרם השלמן:

(19)

(ד) בצמצום כגון שהוא ג (א) כביצה מצומצם ואחר כך מצא גדול ממנו מצוה להוסיף עד (ב) שליש (ב) מלניו בדמי הראשון ד כדי (ג) להחליפו ביותר נאה ג [ב] ויש מי שאומר שאם מוצא שני אתרוגים לקנות והאחד הדור מחבירו ה יקח (ד) ההדור אם אין מייקרים [ו] אותו יותר [ג] משליש מלניו בדמי חבירו: [הגה (ד) ומי שאין לו אתרוג או שאר מצוה עוברת ו אין צריך לבזבז [ה] רב וכמו שאמרו [ז] המבזבז אל יבזבז יותר ממומש [ח] ואפילו ז מצוה עוברת [ט] ג) ודוקא מצות עשה [י] ב אבל לא מעשה ח יתן כל [יא] ממונו קודם שיעבור ועיין לקמן (סוף) [יב] סימן תרע"ח (בהג"ה) [יג]:

הוא רוצה לקנות, אז מיזב ההוספה שלש עליו על השיעור הכתוב על פי מכמים, כמו שכתב ב"י [עמוד מקנו ד"ה וכתב] ושו"ע, ומו לא דאם לא כן לעולם ימצא נאה ונאה כמו שכתב ב"י [שם ד"ה ומ"ש] בשם סמ"ג [נעתן מד קכא, ב]. אבל אם כבר קנה אתרוג, ממילא הוא ליה אותו אתרוג לגבי דידיה [שם] שיעור מכמים לכל אדם, ואז מיזב ההוספה על אותו סך שקנה: (ב) שליש מלניו. פירוש, אם הקנון נמכר בשש, יוסף שני דינרי דהיינו שלש של תוך הדמים. ואלו מלבר היינו שימלוק הדמים לשמה יוסף מלק שליש, דהיינו שיוסף שלשה דינרין. ובעיא היא בגמרא [נכנס קמא ט, ב] איזה שלש יוסף ולא מיפשטא, ואזלינן לקולא:

חכמת שלמה

[ד] ההדור. עיין באר היטב מה שכתב בשם מהר"מ מינץ ושו"ת חכם צבי. ועיין במשנה למלך הלכות מעשה הקרבנות פרק ט"ז [הלכה ז] שכתב גם כן כדברי החכם צבי. ועיין בתפארת צבי [או"ח] סימן כ"ח. ועיין ביד אפרים מה שכתבתי בישוב דברי מהר"מ מינץ בזה: (ה) רב. עיין באר היטב. וכתב בכנסת הגדולה [הגב"י] בשם המבי"ט חלק ג' סימן מ"ט, דאע"ג דאמרינן מה שמוסיף בהדור מצוה משליש משל הקב"ה יפרע לו בחייו, (והתם) [והתוספות] [ו] שם ד"ה משל כתבו שאוכל פירות בעולם הזה כו'), מכל מקום היינו דוקא אם אין זה סיבה לייקר האחרים, אלא לפרסום הדור מצוה, ע"ש. ועיין באליהו זוטא [ס"ק א] הפתיק זה, ומשמעות דבריו דקאי על תוספת שליש, וליתא, דעל תוספת יותר משליש קאי (ובאליה רבה ס"ק א גרשם על זה סמ"ק, ונראה שהוא

שערי תשובה

תרנו (ד) ההדור. עיין באר היטב מה שכתב בשם מהר"מ מינץ ושו"ת חכם צבי. ועיין במשנה למלך הלכות מעשה הקרבנות פרק ט"ז [הלכה ז] שכתב גם כן כדברי החכם צבי. ועיין בתפארת צבי [או"ח] סימן כ"ח. ועיין ביד אפרים מה שכתבתי בישוב דברי מהר"מ מינץ בזה: (ה) רב. עיין באר היטב. וכתב בכנסת הגדולה [הגב"י] בשם המבי"ט חלק ג' סימן מ"ט, דאע"ג דאמרינן מה שמוסיף בהדור מצוה משליש משל הקב"ה יפרע לו בחייו, (והתם) [והתוספות] [ו] שם ד"ה משל כתבו שאוכל פירות בעולם הזה כו'), מכל מקום היינו דוקא אם אין זה סיבה לייקר האחרים, אלא לפרסום הדור מצוה, ע"ש. ועיין באליהו זוטא [ס"ק א] הפתיק זה, ומשמעות דבריו דקאי על תוספת שליש, וליתא, דעל תוספת יותר משליש קאי (ובאליה רבה ס"ק א גרשם על זה סמ"ק, ונראה שהוא

באר היטב

תרנו (א) כביצה. אבל אם הוא גדול כשאר אתרוגים, אע"פ שנתמעט כאיש לפניו לקנות, אין ממוזב לקנות ההדור לכתחלה אז, ב"ח [מ"מ ס"ק ג]: (ב) מלניו. פירוש, אם הקנון נמכר בשש, יוסף ג' דינרין, דהיינו שלש של תוך הדמים. ואלו מלבר היינו שימלוק הדמים לשמה, ויוסף מלק שליש, דהיינו שיוסף ג' דינרין. ובעיא היא בגמרא [נכנס קמא ט, ב] איזה שלש יוסף ולא מיפשטא, ואזלינן לקולא: (ג) להחליפו. אם מכירו אינו רוצה להחליפו, רק למכרו, אינו ממוזב לקנות, כיון שכבר קנה אתרוג אחר, ב"ח, [מ"מ ס"ק ד]: (ד) ההדור. אבל אם כבר קנה אתרוג אחר, אין צריך להוסיף כל כך, וכן הגיה מקור חיים [מ"מ ס"ק ד]: (ה) מבזבז. משמע קצת בגיטין דף נ"ו במעשה דבר קמצא שמותר לעבור על לא תעשה מפני מיתת המלכות, ע"ש. אם אין בידו אלא ד' מלכות

לבושי שרד

(ד) בצמצום כגון שהוא ג (א) כביצה מצומצם ואחר כך מצא גדול ממנו מצוה להוסיף עד (ב) שליש (ב) מלניו בדמי הראשון ד כדי (ג) להחליפו ביותר נאה ג [ב] ויש מי שאומר שאם מוצא שני אתרוגים לקנות והאחד הדור מחבירו ה יקח (ד) ההדור אם אין מייקרים [ו] אותו יותר [ג] משליש מלניו בדמי חבירו: [הגה (ד) ומי שאין לו אתרוג או שאר מצוה עוברת ו אין צריך לבזבז [ה] רב וכמו שאמרו [ז] המבזבז אל יבזבז יותר ממומש [ח] ואפילו ז מצוה עוברת [ט] ג) ודוקא מצות עשה [י] ב אבל לא מעשה ח יתן כל [יא] ממונו קודם שיעבור ועיין לקמן (סוף) [יב] סימן תרע"ח (בהג"ה) [יג]:

ערך לחם למהריק"ש

תרנו סוף סעיף א [יותר משליש]. לפיכו למוה עוברת המבזבז אל יבזבז יותר מומש. וכ"ש לומרים [רבינו ירוחם נתיב יב ס"ג קד, ד] שמייב לקנות בעיטור נכסיו. וכמי מ"ש למצות עשה אבל למצות לא תעשה אפילו כל ממונו. ועיין ריב"ש סימן שפ"ז [עמוד תקמה ד"ה ומס] (ופיתן ס"מ):

הוא רוצה לקנות, אז מיזב ההוספה שלש עליו על השיעור הכתוב על פי מכמים, כמו שכתב ב"י [עמוד מקנו ד"ה וכתב] ושו"ע, ומו לא דאם לא כן לעולם ימצא נאה ונאה כמו שכתב ב"י [שם ד"ה ומ"ש] בשם סמ"ג [נעתן מד קכא, ב]. אבל אם כבר קנה אתרוג, ממילא הוא ליה אותו אתרוג לגבי דידיה [שם] שיעור מכמים לכל אדם, ואז מיזב ההוספה על אותו סך שקנה: (ב) שליש מלניו. פירוש, אם הקנון נמכר בשש, יוסף שני דינרין דהיינו שלש של תוך הדמים. ואלו מלבר היינו שימלוק הדמים לשמה יוסף מלק שליש, דהיינו שיוסף שלשה דינרין. ובעיא היא בגמרא [נכנס קמא ט, ב] איזה שלש יוסף ולא מיפשטא, ואזלינן לקולא:

הגהות והערות

ה) בד"ר הגירסא "מי יקדים לוטו יותר משלש". ובמהדורות שלטוקי שכ"מ וקרלקא ש"מ מוקנה הגירסא:

ו) עיין בי"ד סימן (קנ"ו) [קמ] [סעיף ו בהגה] ופוף סימן שלד [בהגה]: (גליון פ"א) כי"ד שם כתוב שאין מדם מייב להולים ממוטו כדי לחמות בטוכרי עריבה. אך אמנם דכוותו לאו"ח סימן שלד סעיף ו בהגה, שכתב שאסור לחלב שנם כדי לחלל ממוטו:

ז) תוספת מהדורת אמ"ד תנ"ם:

ח) כ"ב הדרכי משה, אך המעיין בדשב"ם ובמהדורי הרלב"ד שם יראה שהוא מדברי הרשב"ם בעצמו ולא מהרלב"ד. וכ"ה בשיטה מקובצת שם:

ט) לפנינו בנ"י ליתא, עיין לבושי שרד ומרי מגדים. ועיין במאמר מרדכי פ"ק ה' שדמק ל"ש:

י) תוקן ממהדורת דיסרבפסרט אל"ב, וכן הגיה מקור חיים:

יא) בים של שלמה שלפניכו הטעם אם יחדמן לו "עגריס":

יב) נוסף ממהדורת אמ"ד תקי"ד (פרופס), וכ"ה לבושי שרד:

יג) תוקן ממהדורת למבערג תר"כ, וכן הגיה טוכרם השלמן:

ב (הגה סעיף א) אבל לא תעשה. נ"ב, לפענ"ד לאו במצות עשה ולא תעשה תליא מילתא, אלא קום ועבוד או שב ואל תעשה. אשר על כן, לאכול פירות שביעית אע"פ שאינו אלא עשה [רמב"ם שמיטה ויובל ז, א], וכן טעם כעיקר שאינו אלא עשה לחד דעה [תוספות זבחים עט, א ד"ה אמור בשם ה"ר יוסף ראזלינש], מכל מקום יתן כל

מלגון הרא"ש פרק לולב הגזול שהובא בט"ז ס"ק ל' משמע כך: (ו) שם פכ"ב בהידור לכולי עלמא וכו'. דהא אפילו דעה ל' [בטור"ם] המתמיד נקנה הוזק ולהט"ז הרא"ש ממתיר בזה: (ח) שם כשהוא הדור שלישי. דבפסוק מבלי מיט משוב, ויותר משלש מיט צריך להוסיף כלל, לכן לא מעכבת אלא בהדר מצוה שלש, לא פחות ולא יותר: (ט) שם פכ"ו אין צריך לבזבז. טעות הדפוס הוא, וצריך להיות מנוקד על מה שכתב המפגר יותר משלש כו', כמו דלכי מ"ש וכו', כמו שכתב נמוקי יוסף מיהו אמרינן בגמרא דהמוסיף יוסיפו לו בעולם הבא ואמר כך שייך מה שכתב בפעיף שאחר זה, וכתב יש של שלמה דמי שמייז מתמיד כו', עד הייש של שלמה מולק עליו, הכל שייך לכאן. וכן מוכח בגליון רש"ל [ג] שהיה כך הגירסא לפניו. מיהו מה שכתב יוסיפו לו בעולם הבא, נראה בעולם הזה, דהא מייר יותר משלש, ובהוא קאמר בש"ס [נכנס קמא ט, ב] דמוסיפין לו בעולם הזה, הוכא בנ"י [עמוד מקנו ד"ה קנה]: (יא) שם כדאיתא ביורה דעה, [כל"ל]. שם כתוב כן לענין נדקה, דאלמא מעשה עוברת של נדקה נרוץ ליתן כך, והוא הדין אז כל שכן במצוה עוברת:

אוצר מפרשים

ב (הגה סעיף א) אבל לא תעשה. נ"ב, לפענ"ד לאו במצות עשה ולא תעשה תליא מילתא, אלא קום ועבוד או שב ואל תעשה. אשר על כן, לאכול פירות שביעית אע"פ שאינו אלא עשה [רמב"ם שמיטה ויובל ז, א], וכן טעם כעיקר שאינו אלא עשה לחד דעה [תוספות זבחים עט, א ד"ה אמור בשם ה"ר יוסף ראזלינש], מכל מקום יתן כל

אשר לו ולא יעבור. והחיפוך, אין צורך להוציא כל ממונו שלא יביאהו לידי תותידו ממנו עד בוקר [שמות יב, ח], אע"פ שהוא לא תעשה, מכל מקום כיון שבקום ועבור אינו צריך להוציא כל ממונו, כן נראה לפענ"ד:

(והתם

הגאון רבי שלמה הכהן נדפס מווילנא

לגמרי וכמו שכ׳ התוס׳ שם בד״ה דכ״ע. וא״כ הכא נמי היקשא איכא דהוקש כל הז׳ ימים והלילות בחד קרא והלכך אתי הקישא ואפקא מג״ש[ז].

ועפ״ז א״ש דלענין דינא דקי״ל כחכמים יפה כתב הכלבו דבלילה הראשונה מצטער חייב, אבל הגמ׳ מקשה דכיון דלקמן כ״ז מייתי במתני׳ פלוגתא דר״א וחכמים והכא הוי סתם מתני׳ ואתיא אפי לר״א ולר״א שפיר מקשה דלתני מצטער דפטור אפילו מלילה הראשונה וכ״ש חולה. והן אמת דעל מש״כ הריטב״א ז״ל הנ״ל דר״א סבר דדון מינה ואוקי באתרא יש לתמוה דאדרבא הלא מצינו להדיא לר״א דס״ל דדון מינה ומינה בחולין (דף ק״כ ע״ב) לענין דבש תמרים ויין תפוחים דר״א מחייב קרן וחומש, ואמרינן שם דטעמא דר״א דס״ל דדון מינה ומינה ע״ש.

וכבר הרגיש בתימה זו על הריטב״א ז״ל בנו של הגאון בעל נו״ב ז״ל בהגהותיו שעשה על ספר דורש לציון בדרוש ז׳ ד״ה דברי אאמ״ו הגאון המחבר זצ״ל ע״ש. ואמנם לענ״ד יש ליישב בפשיטות דהא הריטב״א לא כ״כ רק לפי מה דמשני דחזר בו ר״א, אבל קודם החזרה לא היה מוכרח לומר דר״א ס״ל כן[ח]. וא״כ י״ל דפלוגתא דהתם נישנית קודם חזרה ואז י״ל דר״א היה ס״ל באמת דדון מינה ומינה ופשוט הוא. וגם מש״כ שם דמענין חיוב שינה בלילה הראשונה בסוכה, תליא אי דון מינה ומינה, או דקי״ל כחכמים דשבועות דס״ל דדון מינה ואוקי באתרא, דאם נימא דדון מינה ומינה אינו חייב רק באכילה כמו מצה, ואם נימא דדון מינה ואוקי באתרא חייב גם בשינה כמו שאר הימים. ולפיכך הקשה דכיון דכתב בשו״ע (סי׳ תרל״ט סע׳ ה׳ בהג״ה) דאם ירדו גשמים בלילה הראשון חייב לאכול כזית בסוכה ואלו שינה לא הזכיר, משמע דס״ל דדון מינה ומינה. ולפי זה קשיא הלכתא אהלכתא דבשבועות (דף ל״א) לענין שבועת העדות קי״ל כחכמים שם דס״ל דדון מינה ואוקי באתרא ונשאר בתימה. והנה לא הבנתי קושייתו כלל דממה נפשך אם מיירי לענין חיוב שינה אם ירדו גשמים הא גם בשאר הלילות פטור, ומאי נ״מ אי ס״ל דדון מינה ואוקי באתרא[ט]. ולענין אם חייב בשינה בלילה הראשונה אם לא ירדו גשמים וגם אינו מצטער, פשוט דאסור לישן חוץ לסוכה דלא גרע משאר הלילות. ואם לענין אם מחוייב לכתחילה לילך ולישן בסוכה בלילה הראשונה אף אם אינו רוצה לישן, זה לא שייך לחקור כלל בזה, דא״א לאדם לישן בע״כ אם אינו רוצה. ועוד סו״ס מאי נ״מ בזה אי נימא דדון מינה ומינה או דדון מינה ואוקי באתרא, דהא גם בשאר לילות אינו מחוייב לילך ולישן בסוכה רק דאם רוצה לישן אסור לישן חוץ לסוכה. ולכן דברי הגאון ז״ל שם צלע״ג:

ודע דכל זה כתבנו לדעת הכלבו והרב בהג״ה דנראה דמחלקי בין חולה למצטער, אבל מדברי הריטב״א לסוכה שם ומדברי הרע״ב במשנה שם מבואר להדיא דחולה ומצטער שוין, וחולה לאו דווקא נקט והכל נלמד מתשבו כעין תדורו. וגם משמע קצת מדבריהם דאין שום חילוק בין לילה הראשונה לשאר הלילות, וכן הדעת נוטה, דהא קרא דתשבו דדרשינן מיניה תשבו כעין תדורו הא קאי גם על הלילה הראשונה, ונהי דגלי לן גזירה שוה דבלילה הראשונה הוא חובה, מכל מקום למאי דגלי גלי ולמאי דלא גלי לא גלי. ובאמת שלא נזכר הך חילוקא משום פוסק רק בכלבו.

ומיהו כל זה בסוכה אבל לענין מצה ושאר מצות עשה דמצטער גם כן חייב, בוודאי דה״ה חולה דחולה לא עדיף ממצטער לענין זה, ובפרט לענין מצה

ז. כדברי רבינו מבואר בפנ״י סוכה שם, דד״א קודם שחזר בו לית ליה דין גז״ש מחג המצות לחייב אכילת כזית פת בסוכה בלילה הראשון. וכ״כ השפ״א שם. אולם המלאכת שלמה והערל״נ ס״ל דאית ליה לר״א הך גז״ש, ורק הוסיף שחייב לאכול כל יום ב׳ סעודות.

ח. בתקונים והוספות סי׳ כ״ו הוסיף רבינו: בנידון מה שכתבתי בתשובה מ״ז: אבל קודם החזרה לא היה מוכרח לומר דר״א ס״ל כן וכו׳. אין להקשות דהא מתחילה כתבתי שם דאדרבה דגם קודם חזרה היה ס״ל כן ובזה.הוכחתי שם דלר״א ע״כ דס״ל דמצטער פטור גם בלילה הראשונה. אבל אינו קושיא, דע״כ לא הוצרכתי לזה רק לפי מש״כ בתחילה דתליא לר״א בדון מינה ומינה. אבל לפי מש״כ אח״כ דהקישא אפקא מג״ש ואמרינן דג״ש לא אתי רק למחצה וכמו דאיתא בזבחים (מ״ט) מעתה אינו מוכרח לומר דר״א ס״ל דדון מינה ואוקי באתרא, דאף דסבר דדון מינה ומינה ג״כ אתי שפיר, כיון דהג״ש לא נאמר ללמוד סוכה ממצה רק להיפך, ורק דאתינן עלה מתורת דאין ג״ש למחצה, וכיון דאיכא היקישא להיפך אמרינן דאתי הקישא ואפקיה מג״ש ולא למדין כלל וכלל ממצה ופשוט הוא.

ט. יש לבאר דלר׳ אלעזר הגז״ש ממצה מגלה שבט״ו בתשרי בענין תשבו מ״מ, אף דלא הוי כעין תדורו, דחיובי סוכה בלילה הראשון הם חיובים גמורים כמו מצה בלילה הראשון, ולכן מצטער חייב אף בשינה, דהגז״ש קאי על כל החיובים של סוכה ולא דין מחודש דאכילה כמו לחכמים. ולפי״ז יתכן שלר״א מחויב לאכול יותר מכזית, דהכא לא כתיב אכילה אלא תשבו, והיינו שאסור קביעת סעודה, וצ״ע בזה.

בקל יוכל לקיים באופן דלא יגיע לו שום צער והפסד, דהא יכול לטחון הכזית מצה דיהיה דק כקמח ואח"כ יערב הקמח במים צוננים או לערבו בטייא אפילו חמין, אך דיהיה חום דכלי שני, ויוצא בהם ידי חובת מצה, דהא קי"ל דיוצאין ברקיק השרוי שלא נימוח. ומיהו אפשר דכיון דנטחן המצה לקמח ויערבו במים הוי כנימוח דאין יוצאין בו וצ"ע בזה[1].

ומיהו קצת יש מקום להביא ראיה דאינו מחוייב להכניס עצמו בחולי וצער הגוף בשביל מ"ע ואף דלא יגיע סכנה מזה, מהא דמבואר בשו"ע או"ח סי' תרנ"ו דאינו מחוייב ליתן כל ממונו בשביל מ"ע, ואפשר דיש ללמוד מזה דה"ה דאינו מחוייב להכניס עצמו בצער וחולי בשביל מ"ע, דהא צער הגוף וחולי עדיפא לאנשי מממונא, דהא קי"ל בב"ק (צ"ג) דאם אומר שבור את כדי ע"מ לפטור פטור, ואלו בצער הגוף תנן דאם אומר הכני פצעני אפי' באמר ע"מ לפטור חייב. ודעת הרא"ש שם והטור בח"מ סי' תכ"א סי"ח דאפי' בצער הגוף בלבד ג"כ לא מחיל איניש, וא"כ הדבר נלמד במכ"ש. ומיהו לדעת הרמב"ם שהובא בב"י דדוקא על ראשי אברים אין אדם מוחל אינו ראיה. וגם לדעת הרא"ש והטור ג"כ יש לדחות ראיה זו בכמה גווני ודו"ק:

שוב מצאתי בבשמים ראש בסי' צ"ד שנשאל ע"ז אם חולה שאין בו סכנה חייב לאנוס את עצמו ולאכול מצה ומרור, והביא ג"כ ראיה מהמשנה דחולה ומשמשיו דלא תני מצטער דהוא רבותא יותר, אלא וודאי דתני חולה למילף מיניה לעלמא דהתורה לחיים ניתנה ואין זה דרכי נועם עכ"ל שם. ואמנם לענ"ד אין משם שום ראיה כלל דהא כבר תי' הגמ' דמשו"ה תני חולה לאשמעינן דגם משמשיו פטורים, וא"כ אינו ראיה דגם בעלמא חולה פטור ואדרבה מדלא אמרינן רק הך נפקא מינה בין חולה למצטער משמע דלענין שאר מצות חולה ומצטער שוין. וגם מש"כ עוד שם בספר הנ"ל דיש סברא לפטור כל חולה ממ"ע מצד דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, תמהני, מה שייך בחולה עוסק במצוה דהא אינו טרוד בשום מצוה כלל. וגבי משמשי החולה שפיר שייך דפטירי מצד העוסק במצוה, דכיון דהחולה פטור מן הסוכה ואוכל וישן בביתו, ממילא גם משמשיו פטירי מצד שהם עסוקים במצות ביקור חולים ולשמש את החולה ואינם רשאים להפרד מאתו ולילך לסוכה, אבל בחולה עצמו לא שייך זה.

ואכן לענ"ד נראה פשוט דכל כגון זה תליא בהרגשה שמרגיש החולה בעצמו שאפשר שיזיק לו אם יאכל הכזית מצה ומרור, או אם ילך לסוכה, אז אינו רשאי להחמיר על עצמו. וכן אפילו אם החולה אומר דמרגיש בעצמו שלא יזיק לו, אך דרופא בקי אומר דאפשר דיזיק לו, ג"כ שומעין לרופא ואינו רשאי להחמיר על עצמו ולקיים המצוה, דלא חמיר ממצות עינוי של יוה"כ דהוא מ"ע שיש בו כרת, מ"מ קי"ל דמאכילין אותו ע"פ עצמו או ע"פ בקיאין. ואף דהתם מיירי בחולה שיש בו סכנה, מ"מ פשוט דיש ללמוד משם לענין מ"ע גרידא אף בחולה שאין בו סכנה כנ"ל פשוט:

ודע עוד דנ"ל דהא דקי"ל דהולכי דרכים ושומרי פירות פטורים מן הסוכה, היינו דאינן מחוייבין לחזור אחר סוכה ויכולים לאכול בדרך תחת כיפת הרקיע, וכמו שדרכן בכל ימות השנה שאוכל בעת שהוא הולך בדרך ואינו נכנס לבית. אבל אם א"א לו לאכול בדרך וע"כ צריך לכנס לבית ולאכול, אז נראה דמחוייב לחזור אחר סוכה, דבכה"ג לא שייך למפטריה מצד תשבו כעין תדורו:

ודע דלכאורה פשוט דהא שכתב הכלבו והרב בהג"ה דבלילה הראשונה מצטער חייב בסוכה, היינו כזית ראשון שחייב מצד דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות. אבל אם כבר אכל כזית בסוכה ורוצה לאכול עוד או דצריך לישן, פשוט דדמי לשאר הלילות בזה ופטור מצד מצטער דהא מצות לילה הראשונה כבר יצא בכזית אחד.

ואמנם אני מסתפק בזה לפי מה ששמעתי מכבוד הגאון האמיתי המפורסם מו"ה יוסף נ"י מפ"ק ווילנא שעלה בדעתו ליתן טעם על התורה דפטרה מצטער מן הסוכה, משום דעומד כנגדו מ"ע דשמחת יו"ט דכתיב ושמחת בחגך דמצוה לשמוח ביו"ט, ואם יצטער עצמו ויאכל בסוכה או דיישן בסוכה יבטל למ"ע דשמחה, ומ"ע דשמחה חמיר שכן מרובה מצוותו דנוהג בכל המועדים, ועוד דנוהג גם בנשים, ואף למ"ד דנשים פטורות משמחת יו"ט, מ"מ מוטל על הבעל לשמחה או באלמנה במי ששרויה אצלו וכדאיתא בקדושין (דף ל"ד), ואתי עשה דשמחה דנוהג בכל ודחי לסוכה שאינו נוהג בנשים ולפיכך פטרה התורה

י. בגדר נימוח לענין מצה, ראה ביאור הלכה סי' תס"א סע' ד'.

הנשיא הרצוג: "אם לא אבחר המלך הבא לעם ישראל"

מאת: יעקב בן-אמי

**הנשיא הרצוג הודיע בראיון לעיתון "הבוקר" כי אם לא יבחר המלך הבא לעם ישראל, הוא יתפטר מתפקידו. הרצוג הוסיף כי "אי אפשר לנהל מדינה בלי מלך, ואם לא אבחר מלך – אני לא יכול לשרת". לדבריו, "המלך הבא חייב להיות מי שיודע לאחד את העם, מי שיודע לדבר אל כל אזרחי ישראל, גם אלה שלא הצביעו לו". הרצוג הוסיף כי "אם לא אבחר מלך, אני לא יכול לשרת". הוא הוסיף כי "אם לא אבחר מלך, אני לא יכול לשרת". הרצוג

קח: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

שאף הן היו באותו הגם. ולא נלמ הלא טעמא לא היו חייבות משום דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא לא ע"ג דאר"ע סוטות דרבנן כעין דאורייתא תיקון: **דיין** באותו הגם. פי' רש"י שעל ידם נגאלו וכן במגילה ע"י אסתר ובחטטה ע"י יהודיה וקשה דלא משמע שאין עיקר ושוד דבירושלמי גרים שאף הן היו באותו ספק משמע באותה שכנה לבשמיד להרוג ולאבד והא דאמרינן דפטורות מסוכה אע"ג דאף הן היו באותו הגם כי בסוטות הוסבתי התם בעשה דאורייתא אבל באר"ע סוטות דרבנן תיקנו גם לנשים כיון שהיו באותו הגם*: **שתאן** חי יצא - משמע דלכתחלה בעי מזיגה וכן בפ' שלשה שאכלו (ברכות ד' נ:) אמרינן הכל מודים בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיהא לאותו מים וקשה דבפ' שלשה שאכלו (שם נא:) אמר י' דבריה נאמרו בכוס של ברכה ולריך חי ורש"י פי' דהא דקאמרינן דלריך חי הייט שיתנטל חי בכוס ברכת המזון לאפוקי שלא יחזגנו בכוס זה ויפרוך בכוס אחר ויברך ור"ת פי' דחי דהתם הייט מזיג ולא מזיג כדאמר בבן סורר (סנהדרין ד' פי) אינו נעשה בן סורר עד שישתה יין חי ומוקי לה במזיג ולא מזיג והא דמשמע בהמולית יין (שבת ד' סו:) שמוזגו כראוי דקאמרינן כדי שיחזגנו ויעמוד על רביעית הייט בברכה אלרן ד"א דאמר בפרק שלשה שאכלו (ברכות ד' נא:) ומוסיף בברכה אחרת ואומר ר"ת דמוסיף מים ולא כפרש"י דמוסיף יין וכן מפרש בערוך* וכני גרבול"ת מפרשי דחי קאי לכוס שיהא שלם ולא שבור כדאמרי' בפ' בתרא דמכות (ד' מז:) ריסק חצי גמלים ות' חיה וחייט שלם דאפילו חצי גמי חציב ברייה כדאמרינן בסוף גיד הנשה (חולין ד' קב:) גבי נפיר ממחה בין בחייה בין במיתתה בכל שהו ואמרינן נמי (נ"ק ד' נד:) שבירתן זו היא מיתתן ואחי שפיר דטולהו עשרה דברים לחטוס קיימי ונראה דדוקא בייטת שלהם שהיו חזקים לריך מזיגה אבל בשלנו לא* : **בברת** אחת. נראה כפירוש רש"י שמתאן לרופין ולא כפירש"י שעירה לרבעתן לאוך כוס אחד דשתאן משמע הרבה כוסות: **ידי** יין יצא. פי' ידי שמחה יו"ט דס"ד האוכל ד' כוסות לא נפיק מידי שמחת יו"ט אלא אם כן יצא ידי ארבעה כוסות: **אחד** מדש ואחד ישן. פירוש שפירש רש"י דישן עדיף הוא עיקר דאמרינן (מגילה ד' מז:) ולאחיו שלא כזאתה וגו' יין ישן שרוח זקנים טוחה הימנו ואמרינן (נ"נ ד' נא:) כל מילי עתיקא מעלו והא דנקט שאינו פשוט קדש פירשו לעיל בכילד צולין (ד' פה:) גבי אחד עשה כו': **רובא** דכסא. הייט כמלא לוגמיו כדפרי' לעיל ומיהו לכתחילה לריך לשתות רביעית: **ואת** אמרת כדי מזיגה כוס יפה. אית ספרים דגרסי מאי כדי מזיג' כוס יפה לכל אחד ואחד ולפי זה ס"ד דמקשה דמזיגת כוס יפה דקאמר שמואל בין כולם קאמר דהייט רובא רביעיות הלוג ובריייתא קתני רביעית הלוג יין חי בין טולן רובא רביעיות לכל אחד והא דקתני אחד אחד לא שדי ברביעיות מזוג אלא כלומר אחד יכול לשתותו מזוג אבל מ"מ בריייתא לא מייירי אלא בחי דבעי רביעיות לכל ד' לוך קשה אין היה סבור המקשה דבעי לטולהו במזיגת כוס יפה והא אינה בהני ארבעה כוסות כוס של ברכה שהא כוס יפה ודשב"ש נמי הקשה הלא בריייתא מתמא קתני לכך נראה כספרים דגרסי אחדי ואחדי מד שיעורא הוא דבדי מזיגת כוס יפה זהו רובא רביעיות הלוג יין חי לכל אחד כדי שיהא רביעיות עם המזיגה והי"ל מיירי בריייתא דמלרכא רביעיות עם המזיגה. ומתחילה היה סבור דמלרכינן יין חי הרביעיות הלוג לכל אחד ואחד ומזוג אלמייה קאי ולא לרביעיות דבריייתא אבל לנתר דשב' קאי שפיר לרביעיות והך סוגיא כרב נחמן וכרבא דרים המולית (שבת ד' סו:) דבברי כוס של ברכה לריך שיהא בו רובא רביעיות הלוג יין חי כדי שיחזגנו ויעמוד על רביעיות הלוג ושיעור הלאלת יין חגן התם דהוי כמזיגת הכוס יפה דהייט רובא רביעיות ופ"י מזיגה יעמוד על רביעיות כשיעור כל המשקין דקתני סיפא ואחר כל המשקין ברביעיות דאבדי פריך עלה התם מדא דתנן ובמזוג שני חלקי מים ושוד מים בכד ומלמרפין ונראה לפרש דלאבדי לריך רביעיות שלימה להולאה שבת וכן משמע התם בהמיא שמעתא דקאמר אבדי עד כאן לא קאמר רבי נתן הכא דכזיה בעי רביעיות כו' ופרש"י דהתם לא מיירא כמו שמפורש שם ובבר דכוס של ברכה בעי רביעיות יין בין חי בין מזוג אבל מים בכד לא מלמרפים:

אל תקרא יין כי יתאדם. הכא מייתי הא קרא לחשיבות יין לחוס ובהמוכר פירות (נ"נ ד' נז:) פי' רש"י התם דמייתי לה לגרישותא ושם משורש: תון

*שאף הן היו באותו הגם אע"ר יהודה אמר שמואל ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה שתאן חי יצא שתאן בבת אחת יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא שתאן חי יצא אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא שתאן בבת אחת ידי יין יצא ידי ארבעה כוסות לא יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק והוא דאשתי רובא דכסא מיתיבי ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין קתני מידת כדי רביעית ואת אמרת כוס יפה אמרי אידי ואידי חד שיעורא הוא מאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר לכל חד וחד דהוי להו כולהו רביעית רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה אמר רבא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב אל תרא יין כי יתאדם הכל חייבין בארבעה כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים אחד תינוקות אע"ר יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין יאלא מחלקין להן קליות

מפרשינן לה בגמ' שבת בהמולית יין (ד' סו.). והשתא קס"ד דמזיגת כוס יפה ורובא רביעית לאו חד שיעורא הוא. כוס יפה כוס של בהמ"ז משום דעשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה כו' כדאי' בגמ' ברכות (ד' נא.): שתאן חי. שלא מזגו במים יצא וכגון שיש בו רביעית לוג דבגמיר מרביעית לאו כלום הוא דכי היכי דמזוג בעינן רביעית בין הכל ה"ג חי בעינן רביעית: בבת אחת. עירה מרבעתן בתוך כד פירש רביע שלמה. ולא נהירא דאפי' שותה הרבה בכלי אחד לא תשיב אלא כוס אחד דהאי רביעית אינו אלא לתעוטי פחות מרביעית אבל טפי מרביעית בכוס אחד תשוב כוס אחד. וע"ל דהכי פירושו בבת אחת שלא על סדר משמעו אלא שתאן לרופין: השקה מהן. מכל כוס וכוס שלא שהה כולו כדמפרש לקמן: ידי יין יצא. שהה ארבעה כוסות: ידי חירות לא יצא. כלומר אין זו מצוה שלימה שאין תשיבות אלא בין מזוג. והכי מילי ביעות שלהן דדרו על חד חד אלא מיא אבל ביעות שלנו לא בעי מזיגה: ידי יין יצא. משום שמחת י"ט כדתניא לקמן (דף קנ.) ושמחת בחגך* בגמ' משמעו בין: אבל ידי ארבעה כוסות לא יצא. ומולן תשובין כוס ראשון ולא יותר ולריך להביא עוד שלשה כוסות על הסדר: צריך שיהא בהן כדי רביעית. כלומר בכל אחד ואחד כדי רביעית לוג: אחד חי. לריך רביעית דנגיר מרביעית לא תשיבא אלא בין מזוג. ואמי מילי ביעות שלהן דדרו על חד חד אלא מיא אבל ביעות שלנו לא בעי מזיגה: ידי יין יצא. משום שמחת י"ט (דברים מז) ושמחת בחגך* בגמ' משמעו בין: אבל ידי ארבעה כוסות לא יצא. וכ

הרב"ר ר' אפרים ווייס שליט"א

ואשר לפי"ז אתי שפיר סתירת דברי המג"א, דהן אמנם סבירא ליה עיקר דד' כוסות מעכבין זא"ז וכמדוייק מדבריו בסי' תע"ב סקי"ד הנ"ל, מיהו מאחר וסו"ס איכא נמי תקנה בההגדה שתאמר על הכוס, אשר זהו שכתב בר"ס תפ"ג דכשיש לו ג' כוסות יאמר על חד מיניהו לההגדה ויקיים בזה להתקנה דההגדה טעונה כוס.

ויעויי' בשו"ע הרב סי' תפ"ג סעי' ד' וח"ל, וכל זה כשאין לו יין כלל ולא שום משקה שהוא חמר מדינה, אבל אם יש לו כוס אחד יין או חמר מדינה יקדש עליו ולא יקדש על הפת, אף אם בשאר ימים טובים ושבתות הוא מקדש על הפת מכל מקום בלילה זה כשתקנו חכמים ד' כוסות תיקנו לקדש על היין ולא על הפת עכ"ל, אשר מבואר בזה להדיא כמש"נ, והיינו דהן אמנם דלגד עכס מצות ד' כוסות ליכא קיוס בשתיית כוס אחד, מיהו מאחר ותיקנו בכוס ראשון דאומר עליו קידוש היום הרי איתא בזה נמי תקנה מסויימת בהקידוש דליל פסח שיאמר על היין, ואשר ע"כ שוב לא סגי שיקדש בו על הפת וכשאר שבתות וימים טובים.

סימן ט"ו

בדין מי שהיין מזיקו או ששונאו

א

דין מצטער בקיום מצוות ובד' כוסות

שו"ע סי' תע"ב ס"י, מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו צריך לחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ארבע כוסות ע"כ, ומקורו מתשו' הרשב"א ח"א סי' רל"ח [הובא בב"י] שהוכיח כן מהיא דר' יהודה ב"ר אלעאי דלא הוה שתי חמרא ושתי ארבע כוסות ואמר חוגרני לידעי מפסחא ועד עצרתא וכדאי' בנדרים מ"ט ב', וכן מההיא דירושלמי רש ערבי פסחים דאיתא כעין זה נמי גבי רבי יונה יעויי"ש. ויל"ע בגוף החידוש דחדית לן הרשב"א בהאי דינא, ונראה דיש לדון בזה לפוטרו מתרי טעמי, א' מדין מצטער בקיוס מצוה, ב' דאין שתיה זו דרך חירות, וכדלהלן.

א] בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרפ"ז כתב לדון היתר בדבר התספורת בר"ח אייר, ובתו"ד שם כתב בזה ח"ל, תו איכא טעמא דאיכא נער בגידול השער למי שרגיל להסתפר, ולא עדיף האי מנהגא ממצות עשה של סוכה דקיי"ל מצטער פטור, ובל"ג יום רבי טפי והאדם מצטער וכו' עכ"ל, והמבואר דלדעתו המצטער פטור מכל קיוס מצות עשה וכשם שפטור ממצות סוכה. והנה עיקר דמיונו שדימה דין מצטער בשאר מצוות לדין מצטער פטור מן הסוכה ל"ע טובא, שהרי בסוכה אין הפטור משום לתא דמצטער, כי אם דעיקר המצוה היינו בחופן דתשבו כעין תדורו, ואדרבא אי איכא למוכח מינה הא אינו אלא לאידך גיסא, דמדבעינן לקרא מסויים לפטור מצטער מן הסוכה הרי על כרחך דלגד עכס מה דמצטער בקיוס המצוה שפיר יש לן לחייבו, ואמנם בדברי הרדב"ז נראה מבואר דלדעתו כל עיקר מה דהעמידה תורה למצות סוכה בחופן דתשבו כעין תדורו היינו משום לתא דנערא, בחופן דשפיר איכא למילף מינה אף בשאר מצוות דהמצטער בהו פטור מלקיימם. ויעויי' בחו"ז הל' ערב שבת סי' ו' [הובאו עיקרי דבריו להלן אות

ג') אשר מתוך דבריו נמצא נמי מבואר כדברי הרדב"ז הנ"ל עיש"ה.

ויעויי' עוד בברכי יוסף (תע"ב סק"י) שהביא מספר רמש יוסף (למהר"י אסקפה) להקשות אעיקר האי דינא דנרין לדחוק עצמו לשתות יין לד' כוסות ואע"פ שמזיקו או שונאו, דהלא המצטער פטור מן הסוכה ומכל המצוות, ושם בברכ"י מפרק לה דאך שאמי מצות סוכה דכתיב בה תשבו כעין תדורו, ומשא"כ גבי שאר מצוות דחייב בהו אף המצטער, וגם גבי מצוות דרבנן הדין כן דהא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון עיי"ש, ושם בהמשך דבריו כתב עוד לדייק נמי מדברי הר"מ פ"ד מתפילין הלי"ג דהמצטער חייב בכל המצוות עיי"ש.

ב] בשו"ת אגרו"מ (או"ח ח"א קע"ב) דן בענין אם מחויב להכנס בחולי בשביל קיום מ"ע דשופר וכדו', ותו"ד שם דודאי פטור, שהרי גם אונס ממון יותר מחומש נחשב אונס לפוטרו, וכ"ש בזה שנחשב לאנוס ופטור, שהרי רפואתו של אדם עדיפא ליה אף יותר מחומש ממון דהלא היה מוציא כל ממונו להתרפא עיי"ש. ולדבריו ז"ל נפקא לכאו' דהוא הדין לענין נערא, דכל שהיה מוציא למניעתה יותר מחומש מממונו, שוב באנו בזה לכלל פטורא דיותר מחומש בממונו, דלא גרע.

האמנם דעיקר דבריו קשים מאוד לענ"ד, שהרי כל עיקר פטורא דיותר מחומש במ"ע הוא משום חששא דעניות וכמבואר בפוסקים ואכ"מ, ואשר נמצא לפי"ז דהוא פטור המסויים לענין ממון דוקא, ואין מינה שום הכרח לפטור במקום נער וחולי. וגם בלא"ה מסברא נראה דאם נבא לשער בכל מניעת חולי ונער אי עדיפא ליה לאדם יותר מחומש מממונו אי לאו, הרי באנו בזה לידי חילוק בין עשיר לעני, והוא דבר שלא ניתן להאמר כלל דלגבי אותו מידת נער וחולי יהיה חילוק בין האנשים אי חשיבא כאונס לגבייהו, ודוק.

שו"ת בשו"ת אבני נזר (אהע"ז ח"א סי' א') שהקשה גבי שוהה י' שנים בלא בנים דאמאי בעי לגרש את אשתו והא לא גרע זה מהון רב אשר אינו מחויב להוליד עבור מצוה ואפי' מצוה עוברת, ויעוי"ש מה שמי'. ועכ"פ מקושייתו למדנו, אשר כל יסוד דין פטור מצטער במצוות הוא לפי דלא גרע זה מהון רב אשר אינו מחויב להוליד, והיינו כדברי האגרו"מ הנ"ל.

ג] באור זרוע (הל' ערב שבת סי' ו') כתב, דאע"ג דמי שבא בספינה מחוץ לתחום לאחר שחשיכה אסור לו לירד מן הספינה לתוך העיר, מיהו אם גשמים יורדים עליו ומצטער, או שזרחה עליו חמה ושורפתו כגון בתקופת תמוז, מותר לו לצאת מן הספינה לתוך העיר מפני הצער מתרי טעמי, חדא דהוא ק"ו מסוכה וכו', ועוד דהא מצינו לכבוד הבריות שדוחה לאיסורי דרבנן וה"ה לענין נערא יעויש"ה, והיינו דסברא ליה להאו"ז דלא גרע נערא מכבוד הבריות הדוחה לאיסורי דרבנן. והנה בדין כבוד הבריות קיי"ל דדוחה עשה שבתורה בשוא"ת, ול"ת דדבריהם אף בקו"ע, ולסברת האו"ז נמצא דהוא הדין לענין נערא דדוחה לעשה דאורייתא בשוא"ת ולל"ת דדבריהם בקו"ע, ויעוי' ברמ"א או"ח סי' ת"ד ובדרכ"מ שם דמייתי לדברי האו"ז, והרי דהכי קיימא לן.

והנה באור שמח פט"ו מסנהדרין הל"א כתב להוכיח דבזונא דאינש גדול טפי מצעריה, שהרי כבוד הבריות דוחה לדבר תורה בשוא"ת ואשר

מה"ט אינו לובש כלאים בשוק אינו בעי לפושטם משום כבוד הבריות, ומאידך לגבי מלטער לא מצינו לשום מלוה לנדחית מפני לערא, ואדרבא בסוכה דוקא כתיב תשבו כעין תדורו למיפטר מלטער, ויש פוסקים דס"ל דעם כל זה אינו נפטר בלילה הראשונה, ועל כרחך דהיינו משום דבזיונא גדול מלערא, ויעוי"ש בתו"ד שהוסיף עוד בזה ח"ל, ובזה בטלו דברי מי שרצה לפקפק דמלטער יהיה מותר בכל איסורים דדבריהם מק"ו דמשום בזיון נדחה כל ל"ת דדבריהם וכו', ושתקע זה ולא יאמר וכו', והרבה יש להאריך אך שאכ"מ, ולא באתי רק להרוס הראיה שהתפאר בה המחבר הנ"ל בספרו סי' ר"פ כמו שביארתי ע"כ, [והנה מאי דאתקיף לאיזה מחבר בספרו סי' ר"פ, ראיתי מי שליין דכוונתו בזה לספר בשמים ראש, ואינו תמ"י לעיין בו, וכבר נתבאר בדבריו שבכל הדברים הללו כן איתא נמי להדיא באו"ז ופסקו הרמ"א, וכפיה"נ דנעלם כל זה מעיני הבדולח דהאור שמח, ול"ע].

והנה עיקר תשובת האו"ש על הדמיון שבין לערא לבזיונא הוא דבזיונא גדול מלערא, ואשר נמצא לפי"ז דאף איהו מודה במקום לער גדול השוה לבזיונא שהוא פטור, הלא מעתה נפקא דאין בזה שום פלוגתא, כי האו"ז נמי לא התיר אלא במקום לערא כזה אשר לא גרע מדין כבוד הבריות הדומה לאיסורא דדבריהם, ותתיישב בזה נמי בפשיטות הערת האו"ש אמאי בעינן לילפותא מיוחדת דתשבו כעין תדורו לפטור מלטער מן הסוכה, ולאשר דגדר הלער הפוטר מן הסוכה היינו משתברא המקפה וכמבואר בסוכה כ"ח ב', אשר הוא קלוש טובא מבזיונא, והן אמת דבלער כזה השוה לבזיונא לא בעינן לקרא ושפיר יש לנו לפוטרו מדין כל מ"ע הנדחה מפני לערא בשוא"ת.

ד] אדאתאן להכי נמצינו למדים ג' שיטות בדין פטור מלטער מן המצוות, א' שיטת הרדב"ז הרא"ש יוסף [והאו"ז בחד טעמא] דהמלטער שפטור מן הסוכה הוא דין כללי לכל מ"ע, ואשר לפי"ז נפקא דגדר הלער הפוטר היינו אף לער מועט כזה השוה לשתברא המקפה, ואכן דכן נראה מבואר להדיא מדברי הרדב"ז שם שדן לענין הלער שבגידול שיער ל"ג יום כדין לער הפוטר מן המצוה, ב' שיטת האו"ז והאו"ש דאינו נפטר אלא במקום לער כזה השוה לבזיונא שאמרו בו דגדול כבוד הבריות שדוחה לעשה שבתורה בשוא"ת, ג' שיטת האבנ"ז והאגרו"מ דאף לער השוה להוצאת יותר מחומש ממונו יש בכוחו לדחות למ"ע.

ועכ"פ דא נמצא לכו"ע דודאי איכא שום דרגת לער אשר יש בכוחה לדחות לעשה שבתורה בשוא"ת, ויש להביא קצת סמך לזה משו"ע חו"מ סי' שס"ז ס"א [ומקורו מסוגיא דב"ק ק"ג], דהגוזל את חבירו אע"פ שכפר בו, הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה אינו חייב לרדוף אחר הבעלים להחזיר להם אלא יהא בידו עד שיבואו ויטלוהו, ובסמ"ע שם סק"ב דהוא מפני תקנת השבים, [והנה נמצא דלדעתו אי לאו תקנת השבים שפיר הוה בעי לער עצמו אף עד כדי כך, וא"ע דנראה לכאו' דהאי לערא הוא בדרגה הפוטרת לכל השיטות המזכרים לעיל, ואפשר דשאני מצות והשיב את הגזילה שהיא כפרעון חוב, ודוק], ואמנם בש"ך שם סק"ב פליג על הסמ"ע ולדעתו שם ריהטות הש"ס מורה אשר מעיקר דינא הוא דאינו חייב לרדוף אחריו, יעוי"ש"ה ודוק.

ה] והנה להמבואר יש לדון טובא בהיא דר"י בר אלעאי ורבי יוחנן דשתו לאדבע כוסות על אף שגרם להם לחוש בראשם עד כדי חגירת לדעיהם

מפסחא ועד עצרתא, דיש לעיין אי טעמם בזה משום דדינא הכי הוי, או דלא עבדו כן אלא לפנים משורת הדין ולפוס חסידותם. וריהטות הדברים נראה, דאכן אין בזה חיוב מעיקר הדין ובאשר הוא נער מופלג, והני תנאי לגופייהו הוא דעבדו כן ולגודל חסידותם, הלא מעתה שוב יל"ע בכל עיקר הוכחת הרשב"א מהני תנאי לכל אדם א.

ואשר נראה פשוט דאף הרשב"א לא מיירי בני שהיין מזיקו כל כי האי דהני תנאי, רק מיירי בדרגת נער כזו אשר לגד עצם הנער פשוט הוא שמחויב לדחוק ולנער עצמו כדי לקיימה [ויעוי' מ"ב סקל"ה ודוק], ואלא דסלקא דעתך אמינא דליכא בזה שום קיום ולפי דאחר וכל עיקר שתיה זו אינה אלא נער הרי אין זה בכלל ארבע כוסות דתקון רבנן 'דרך חירות', ואהא הוא דמייתי שפיר ראיה מהני תנאי שדחקו עצמם טובא לשתיית ד' כוסות ואם אינא לא היו מצערים עצמם בחינם. ודוק.

ב

בדין שתיה דרך חירות

בגמ' פסחים ק"ח ב', שתאן חי אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא, ופירש הר"ן כלומר שלא קיים מצוה מן המובחר, ולישנא דרש"י והרשב"ם הוא כלומר אין זו מצוה שלימה, ובחי' מרן ר"ז הלוי פ"ז מחו"מ הל"ט אסברה לן דהמכוון בדבריהם היינו כהר"ן. אשר מבואר בזה, דדין שתיה דרך חירות אינו לעיכובא, כי אם דהוי מצוה מן המובחר. ויתר על כן יעוי' שם ברשב"ם שהוסיף עוד בזה, שאין חשיבות אלא ביין מזוג, ואשר מבואר בדבריו דאף כל עיקר דין מזיגה לכתחילה אינו אלא דבעינן שתהא מעשה שתייתו דרך חירות, כי אם משום לתא דעצם המשקה דבעינן שיהיה חשוב. וכפי הנראה דהביאור בכל זה הוא, דאע"ג דבגמ' ק"ז ב' איתא להדיא דארבע כסי תיקנו רבנן 'דרך חירות', מיהו עיקר המכוון בזה היינו דהמעשה מצד עצמו חשיב מעשה דרך חירות, ומיהו לא בעינן בזה להנאתו מן השתיה בפועל.

האמנם הנה יעוי' ברמב"ם פ"ז מחו"מ הל"ט ח"ל, ארבעה כוסות האלו צריך למזוג אותן כדי שתהיה שתיה ערבה הכל לפי היין ולפי דעת השותה וכו' שתה ארבעה כוסות אלו מיין שאינו מזוג יצא ידי ארבעה כוסות ולא יצא ידי חירות עכ"ל, ובחי' מרן ר"ז הלוי שם אסברה לן בדעתו עפ"י מה שביאר שם דתרתי איתנייהו בהמצוה של ארבע כוסות, חדא מצות שתיית ארבע כוסות של יין שהוא עצמו מעשה דרך חירות, ושנית דין ארבע כוסות של ברכה שגם זהו מעיקר המצוה, וכוונת הר"מ דרק יצא ידי התקנה דארבע כוסות של ברכה, ואמנם לא יצא ידי עיקר מצות השתיה שהיא משום דרך חירות דלזה בעינן דוקא מזוג, יעוי"ש היטב בדבריו ההכרח לזה. והנה אי משום הא לחודא הא אכתי אינו מבואר אלא דכל שהחסרון הוא בעצם המשקה - שאינו מזוג דרך חירות -

---

א. הן אמנם דלדעת הני אחרונים דכל יסוד פטור מצטער במצוות הוא לפי דלא גרע זה מהון רב אשר אינו מחוייב להוציא, נפקא דאכן שאני מצות ד' כוסות אשר אמרו בה דאף שואל ומוכר כסותו, ואשר לפי"ז היה אפשר דאף הן הן כל עיקר דברי הרשב"א להוכיח דאכן שאני מצות ד' כוסות אשר צריך לדחוק עצמו ולהצטער כדי לקיימה יותר משאר מצוות, מיהו אכתי יל"ע דסו"ס מאי מייתי הרשב"א ראיה מהני תנאי, והלא ממה דאינהו עבדו כן לא מוכח מידי, דשפיר אפשר דלגופייהו הוא דעבדו ולגודל חסידותם.

דהרי זה מעכב בעיקר התקנה, ומיהו אינו מוכרח למקום שהחסרון הוא בהמעשה שהיה שאינו ערב עליו שהוא מעכב גמי. האינרא דשם בהמשך דבריו כתב הגרי"ז, דריהטות דברי הר"מ שכתב לגרוע לעשות המזיגה לפי דעת השותה לכאו"א לפי מה שהוא, נראה דכל עיקר האי דינא דשתי' דרך חירות אינו דין הנאמר בהחפצא של הכוס, רק הוא דין הנאמר בהמעשה שהיה דבעינן שתהיה שהיה עריבה דרך חירות לכאו"א יעוי"ש.

ואשר נמצא לפי"ז דכשבאנו לדון לדינא דהרשב"א גבי מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו אי צריך לדחוק עצמו לד' כוסות בליל פסח, הרי באנו בזה לידי פלוגתת הראשונים הנ"ל, ואכן רק לדעת הני ראשונים דאין שתי' עריבה דרך חירות מעכת בעיקר התקנה שפיר איכא למימר דיש לו לדחוק עצמו, ומשא"כ לשיטת הר"מ דס"ל דכל שאין שתייתו עריבה דרך חירות לית בזה שום קיום דשוב אין לו לגער עצמו בחינם, [והן אמנם דאף לדעת הר"מ בעי לשתות ער"פ משום לתא דהדין ארבע כוסות של ברכה דאיכא במצות ד' כוסות, מיהו אי משום הא לחודא הא אינו בעי לשתות בעצמו, וסגי בזה שיצא ע"י חבירו וכמבו' בחי' מרן רי"ז הלוי שם, ויעוי' מ"ב סקל"ו והבן].

ובאמת שמסוגיא זו דהני תנאי שדחקו ולישרו עצמם כל כך לשתיית ד' כוסות יש לעיין טובא בשיטת הר"מ, דאם אית דכל שאין שתייתו עריבה דרך חירות אינו יוצא יד"ח, אמאי ליערו עצמם בחינם, ואי משום לתא דהדין ד' כוסות של ברכה דאיכא בהו הרי לא הוצרכו לשתותם ושפיר היה אפשר להו לצאת ע"י שמיעה מאחר. וכמו"כ יל"ע בשיטת התוס' ריש ער"פ שכתבו דאכן שייך לצאת יד"ח ד' כוסות בשמיעה, ואשר מינה הוכיח הגר"א בשיטתם דליכא במצות ד' כוסות כי אם דין ד' כוסות של ברכה, ותימה דאם אית אמאי דחקו עצמם הני תנאי כ"כ לשתותם, וצ"ע.

ג

דין חולה בשתיית ד' כוסות

בשו"ע תע"ב ס"י, מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו צריך לדחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ארבע כוסות ע"כ, ובמ"ב שם סקל"ה כתב, מפני שמזיקו ר"ל שמצטער בשתייתו וכואב בראשו מזה ואין בכלל זה כשיפול למשכב, ובשעה"ל שם סקנ"ב הראה מקורו, כנ"ל פשוט דאין זה דרך חירות, ע"כ.

וכבר תמהו בזה דאמאי הוצרך לטעמא שאין זה דרך חירות, והלא בלא"ה אין בכלל החיוב לקיים מצוה עד כדי להביא עצמו לידי חולי, יעוי' שע"ת תר"מ סק"ז, ומ"ב תע"ג סקמ"ג ושעה"ל שם, וצ"ע.

ולפום ריהטא היה נראה דאה"נ דאף בלאו האי טעמא היה לן לפוטרו, מיהו אשמעינן בזה עוד טעמא אחרינא המפקיע לכל עיקר הקיום, וגפ"מ בזה ברוצה להחמיר על עצמו דלית בזה שום עינא.

ונראה להוסיף עוד בזה, דהנה להמבואר השתא דכל עיקר דברי השו"ע סובבים והולכים בענין מי שהיין מזיקו לומר דחשיבא שתייתו דרך חירות, א"כ נראה דבאמת לא אתי המ"ב לאשמועינן כלל בזה דין פטורא, רק קאי בזה לבאר דברי השו"ע, והכי קאמר דאע"ג שכתב המחבר דמי שהיין מזיקו או שונאו חשיבא שתייתו דרך חירות, מיהו לא כיוון בזה שכן הוא בכל ענין, כי אם עד שיפול למשכב, ועי'.

פ"ם הכם ,ום ה"הנו ,ונמס ,ואמ"ר ,ל"ראשמ ת"ש.ג ,יעקבאל ,ונם
לסמ ,ז ,ינמ"ש ,ומאמנו ,ינ"ר ,ונ"ר ,ומ"ש ,ל"ר ,ל"ר ,ומ"ש ,ומ"ר ,ל"ר ,ומ"ר
דונ ,ונמ"ר ,ומאמ"ר ,ומ"ר ,ינ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר
אמנ ,ונמ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר
פ"ם ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר
הנאמ ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר
לנ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר
הנאמ ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר
הנקל ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר
נ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר ,ומ"ר
לאמנ

מא שהשמיט שלא בדרכו את הטעם דעני חייב לחזר על הפתחים דלא ס"ל דהוי דוקא במקום שיש פירסומי ניסא אלא שהיה מסתבר לו שכן הוא בכל המצות, וכן במי שמצטער ויפול למשכב מבואר דס"ל דמחוייב. [אמנם יל"ע קצת מהא דאיתא ברמב"ם פ"ד מהל' חנוכה הי"ד ואיפסק בשו"ע סי' תרעא ס"א וז"ל: צריך ליזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק, עכ"ל, ועי' במ"ב סק"ד ואפי' עני וכו' משום פרסומי ניסא, עכ"ל. ועיי"ש בביה"ל ד"ה ואפילו עני וכו' הרה"מ כתב דהרמב"ם למד כן מדין ד' כוסות דזה וזה הוי משום פרסומי ניסא. ולפי"ז נראה דהגבאים מחוייבים ליתן לו נרות להדליק כמו בד' כוסות וכו' [חמד משה], עכ"ל. ועוד יל"ע קצת דלמה לא תירץ הביה"ל בסי' תרנו דשאני נר שבת דהוא משום שלום בית וחמירא מפרסומי ניסא וכדאי' בגמ' שבת כב ב ואיפסק להלכה בשו"ע או"ח סי' תרעח ובמ"ב שם ס"ק ב. ועוד יל"ע קצת דהטעם מבואר להדיא בגמרא פסחים קיג א דהוא משום פרסומי ניסא. אמנם באמת ל"ק כלל דעי' במקור הדברים במ"מ שם וז"ל: נראה שלמדו ממה שנתבאר פ"ז מהל' חמץ ומצה שאפילו עני שבישראל לא יפחות מד' כוסות והטעם משום פרסומי ניסא וכ"ש בנ"ח דעדיף מקידוש היום כמו שיתבאר בסמוך, עכ"ל. ויל"ע דמאי כ"ש איכא מד' כוסות לנ"ח אם שניהם מחמת פרסומי ניסא, ולמה הביא ק"ו מהא דקודם לקידוש. והנה עי' בביאור הגר"א סי' תרעא שם וז"ל: ואפי' עני כו' דאמרי' בפ' ע"פ ולא יפחתו כו' ואפי' מן התמחוי ופי' רשב"ם שואל או כו' ואמרינן בגמ' מן התמחוי פשיטא לא נצרכה אלא לר"ע כו' תנא דבי אליהו אע"פ שאמרו עשה כו' אלא דבר מועט לכבוד שבת צריך לשאול על הפתחים שואל או מוכר כנ"ל. ואמרינן שם דקידוש קודם לכבוד היום וכבוד הלילה ואמרינן בשבת שם דנ"ח קודם לקידוש היום ש"מ דמוכר כו', עכ"ל. אלמא דכן הוא הדין בכבוד שבת וקדוש ולא רק בנר שבת. וכן איפסק בשו"ע ובמ"ב ובביה"ל סימן רמב ס"א ובפרט במ"ב שם סק"ט והחומרא דנר דשלום בית הוא דקודם לשאר מאכלים ואולי לסעודה שלישית וכדאי' שם בביה"ל סוד"ה אין וכו'. ובקידוש וכבוד דדבר מועט ודאי ליכא משום שלום בית וא"כ צודקים דברי המו"ק והביה"ל בסי' תרנו דכן צריך להיות בכל המצות, והא דאי' דהטעם משום פרסומי ניסא היינו רק להמציא צד חומרא שיש בד' כוסות דשונה מסעודה שלישית לד"ע וללמוד נר חנוכה בק"ו מקידוש היום והעדיפות דקודמין לשאר מאכלים ולסעודה שלישית וכנ"ל. ועי"ע בדיני קדימה בהל' חנוכה בסי' תרעב ובסי' תרעט ובסי' תרפא ובהל' פורים בסי' תרסז ס"ב. ואין העדיפות בחובת וצער ההשתדלות לקיימן, וא"כ אין הכוונה דדוקא בהני תרתי חוזר על הפתחים אלא דגם בהני מחוייב בכך].

ג. והנה עוד משמע כן בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ק סי' רס שאסר בקיום מ"ע למי שיסתכן עי"ז בסכנת נפשות ובהמשך דבריו כתב וז"ל: מספקא לי אם אוכל דבר שמזיק לו לבריאות גופו אי מקרי כלל אכילה דהרי אמרו ביומא דף פ ב דאם אוכל אכילה גסה או כוסס שעורה פטור משום דכתיב כי יאכל פרט למזיק ופי' הרמב"ם בפ"י מתרומות הואיל ומזיק לגופו לא מקרי אכילה ושתיה וא"כ ה"נ, ולפי"ז לכאורה קשה איך פסק בשו"ע סי' תעב ס"י דמי שמדק לו

שתיית יין ידחוק עצמו לשתות אע"פ שמזיקו, וכ"ש שהדין כן לענין מצה ומרור ואמאי והא כי יאכל פרט למזיק ולא מיקרי אכילה. ואין לומר דהא דדבר המזיק לי מקרי אכילה היינו אם אינו מצוה דהואיל דלאו אורחא דאינשי לאכול דבר המזיק אבל אם הוא מצוה אחשבי' ומצותו אחשבי' להיות נקרא אכילה דרחמנא אחשבי' ונימא דבכה"ג אפי' דבר המזיק מקרי אכילה זה אינו דהרי ביבמות מ א אמרינן באוכל שיידי מנחה אכילה גסה לא מקרי אכילה ומביא ראיה מהא דפטור באכילה גסה ביוהכ"פ ומאי ראיה דלמא מצוה שאני דמצותו אחשבי' אלא ודאי דאין סברא לחלק וא"כ גם כאן נימא כן ואמאי אמרינן דאם מזיק לו שתיית היין ואפ"ה ישתה. ונראה דהא דממעטינן כי יאכל פרט למזיק היינו אם הוא מזיק לו מיד בשעת אכילתו ושתייתו, וא"כ אינו נהנה ממנו מיד וכן כ' שם בס' תויה"כ, אבל אם הוא נהנה ממנו אלא שלאח"ז מזיקו שפיר מקרי אכילה וכו' נראה כן דכל שנהנה ממנו בשעתו אע"ג דלאחר זמן מזיק לו מקרי אכילה ושתיה, בין לענין איסור לאו ובין לענין מ"ע וא"כ אם אין בו חשש סכנה אפילו מזיק לו שפיר מחוייב לאכול ומברך כדמוכח מדברי השו"ע סי' תעב ס"י הנ"ל, וכ"ז אם אין בו סכנה, ע"כ. הרי דבהחיוב לדחוק את עצמו אינו מחלק לא בין ד' כוסות לשאר מצות ולא בין מצטער לחולה.

ד. עי' בשו"ת בשמים ראש סי' צד שכבר דן בזה הגאון רבי יצחק בן לב ז"ל לגבי מצה ומרור וז"ל: ושאלתני אשתך אינה יכולה לסבול המרור החד שהוא התמכא כי לא נמצאים בעירך החזרת ועולשין וכשתאכל כזית ממנו תחלה אם יום או יומים ותפול למשכב ויהפוך חגך לצער. ושאל שאתן לך בזה עצה, תשובה, לא מבעי מרור דלא אברירא הלכתא כדברי מי אם נשים בראשון חובה או רשות ונמצא למ"ד רשות ודאי לא מחיי' למיעבד זכר למקדש לרשות שלהם, אלא אפילו מצה למ"ד מצה בזה"ז דאורייתא פטור דאמרי' בסוכה חולים ומשמשי' פטורים מן הסוכה לא חולה שיב"ס אלא אפי' שאין ב"ס ולאו דוקא סוכה שאפילו מצטער בעלמא פטור דתשבו כעין תדורו כתיב, אבל להכי נקיט חולה שאב"ס למילף מני' בעלמא דהתורה לחיים ניתנה ואין זה דרכי נועם. ועוד דהאי נמי מצוה גדולה להברות גופו מכל חולי ועוסק במצוה הוא ופטור משאר מצות עשה, ולא נאמרה סכנה אלא לעבור על איסור דאורייתא שכל זמן שלא הגיע עד שערי מות אין זה מן העשה הדוחה לאו וכו' אבל בחולה הנופל למשכב אין מחייבין אותו בדבר הקשה לו וכה"ג אינו צריך הבריא להביא עצמו לידי מדה זו ואיסורא נמי איכא לחבול בעצמו וההיא דר' יוחנן בירושלמי דהוי חזיק רישא מדבתא ועד עצרתא, אב"א דוקא ד' כוסות דחביבא להו ואותו לבד קראו פרסומי ניסא אע"ג דאוכל מצה ומרור ואמר הגדה ואף גם צערא בעלמא, והובאו דבריו בכה"ח סי' תעג סקפ"ח, ועיין בכה"ח סי' תעב סוס"ק סט דמשמע קצת מלשונו שהשווה את פסקי הבשמים ראש והמ"ב בד' כוסות ולא נראה דא"כ למה בד' כוסות ציטט המ"ב טעם מיוחד דאינו דרך חירות הלא לבשמים ראש פטור בלי טעם זה.

ה. ועי' מה שהשיב בשו"ת בנין שלמה סי' מז (דף נה עמ' ג בד"ה ודע וכו') וז"ל: לענין מצה ושאר מ"ע דמצטער ג"כ חייב בודאי דה"ה חולה דחולה לא עדיף ממצטער לענין זה וכו' ומיהו קצת יש מקום להביא ראיה דאינו מחוייב להכניס

עצמו בחולי וצער הגוף בשביל מ״ע ואף דלא יגיע סכנה מזה מהא דמבואר בשו״ע או״ח סי׳ תרנו דאינו מחוייב ליתן כל ממונו בשביל מ״ע ואפשר שיש ללמוד מזה דה״ה דאינו מחוייב להכניס עצמו בצער וחולי בשביל מ״ע דהא צער הגוף וחולי עדיפא לאינשי ממונא דהא קי״ל בב״ק צג דאם אומר שבור את כדי ע״מ לפטור פטור ואילו בצער הגוף תנן דאם אומר הכני פצעני אפי׳ כאמר ע״מ לפטור חייב ודעת הרא״ש שם והטור בחו״מ סי׳ תרא סי״ח דאפי׳ בצער הגוף בלבד ג״כ לא מחיל אינישׁ וא״כ הדבר נלמד במכ״ש. ומיהו לדעת הרמב״ם שתובא בב״י דדוקא על ראשי אברים אין אדם מוחל אינו ראיה וגם לדעת הרא״ש והטור ג״כ י״ל ראיה זו בכמה גווני זדו״ק. שוב מצאתי בבשמים ראש בסי׳ צד שנשאל ע״ז אם חולה שאי״כ סכנה חייב לאנוס את עצמו ולאכול מצה ומרור והביא ג״כ ראיה מהמשנה דהחולה ומשמשיהן דלא תני מצטער דהוא רבותא יותר אלא ודאי דתני חולה למילף מיניה לעלמא דהתורה לחיים ניתנה ואין זה דרכי נועם, עכ״ל שם. ואמנם לענ״ד אין משם ראיה כלל דהא כבר תי׳ הגמ׳ דמשו״ה תני חולה לאשמועינן דגם משמשיו פטורים וא״כ אינה ראיה דגם בעלמא חולה פטור ואדרבה מדלא אמרינן רק הך נ״מ בין חולה למצטער משמע דלענין שאר מצות חולה ומצטער שוין. וגם מש״כ עוד בספר הנ״ל דיש סברא לפטור כל חולה ממ״ע מצד דהעוסק במצוה פטור מן המצות המהני מה שייך בחולה עוסק במצוה בהא אינו טרוד בשום מצוה כלל. וגבי משמשי החולה שפיר שייך דפטירי מצד העוסק במצוה, דכיון דהחולה פטור מן הסוכה ואוכל וישן בביתו ממילא גם משמשיו פטירי מצד שהם עסוקים במצות ביקור חולים ולשמש את החולה ואינם רשאים להפרד מאתו ולילך לסוכה, אבל בחולה עצמו לא שייך זה. ואכן לענ״ד נראה פשוט דבל כגון זה תליא בהרגשה שמרגיש החולה בעצמו שאפשר שיזיק לו אם יאכל הכזית מצה ומרור או אם ילך לסוכה אז אינו רשאי להחמיר על עצמו ואפי׳ אם החולה אומר דמרגיש בעצמו שלא יזיק לו, אך דהרופא בקי אומר דאפשר דיזיק לו ג״כ שומעין לרופא ואינו רשאי להחמיר על עצמו ולקיים המצוה דלא חמיר ממצות עינוי של יוה״כ שהוא מ״ע שיש בו כרת, מ״מ קי״ל דמאכילין אותו ע״פ עצמו או ע״פ בקיאין, ואף דהתם מיירי בחולה שיש בו סכנה מ״מ פשוט דיש ללמוד משם לענין מ״ע גרידא אף בחולה שאיב״ס כנ״ל פשוט, ע״כ. והנה מבואר דמחמיר יותר מהבשמים ראש אלא דלא ביאר איזהו הגדר של היזק הפוטרו. ומבואר דהפטור הוא אף בדלא הגיע לידי סכנה (ועי׳ שו״ת ציץ אליעזר חי״ד סימן כז ס״א ועוד בחט״ו סימן לד ס״ח אמנם גם שמה אינו מבואר בדיוק גודל ההיזק הפוטרו).

ז. ואי׳ קצת כדברי הבנין שלמה בחק יעקב סי׳ תעג כנ״ל בהא דאי׳ בס״ה במחבר שכל מיני מרור מצטרפים לכזית וכתב הח״י בסקכ״א ואם א״א לו כלל עכ״פ יאכל מעט או ילעוס לזכר טעם מרירות, ע״כ. והובא בהגר״ז סע׳ לא ובשדי חמד ח״ז מערכת חו״מ סי׳ טו ס״ד. ולא ביארו הגדר של אי אפשר הפוטרו מאכילת מרור. ועי׳ במ״ב שם סקמ״ג וד״ל; ומי שהוא חולה או אסטניס מותר לו ליקח מאיזה מין שירצה וכו׳ ואם גם זה א״א לו מפני בריאותו עכ״פ יאכל מעט או ילעוס בפיו לזכר טעם מרירות אך לא יבדך ע״ז, עכ״ל. ועי״ש בשה״צ

אות סא וז״ל; אבל אם אינו נוגע לו לבריאותו ראוי לו לדחוק עצמו בכל יכלתו אף שקשה לו לקיים מצות חז״ל (אחרונים) עכ״ל, וכ״ה בכה״ח סקפ״ז, אמנם גם הם ז״ל לא ביארו את השיעור של היזק בריאותו הפוטרו, וגם הכא י״ל דהיינו רק כשכבר נחלה או באיסטניס שהוא כבר קצת כעין חולה, ומשא״כ במי שיחלה דאולי יש להחמיר וכנ״ל.

ואין לומר דהפטור במרור נמי משום חירות וכדמצינו דין חירות במצה בשו״ע סי׳ תעב ס״ז דמי שאכל מצה בלא הסיבה צריך לחזור ולאכול בהסיבה, וכל יסוד דינא דהסיבה הוא להראות זכר לחירות כמבואר בסוגיית פסחים קח א וברמב״ם פ״ז מהל׳ חו״מ, אבל במרור לא שייך כלל חירות כמבואר בגמרא ובראשונים שם להדיא. ועוד דאפילו במצה עיקר חיובא דהסיבה אינה אלא מדרבנן ומשום דיני זכירת יצי״מ ולאו משום בערב תאכלו מצות. ועי׳ באריכות במקראי קדש הל׳ פסח ח״ב סי׳ לא, ואינו מעכב בהמצוה דאורייתא דאכילת מצה.

וא״כ לכאורה מבואר דחולה מחוייב בסוכה בלילה דאשונה דכל פיטורו מתורת מצטער ומצטער גופיה הלא מחוייב בלילה ראשונה וא״כ י״ל דהרמ״א השמיט דין חולה מדכבר ביארו כמצטער. ואכן בספיקת האחרונים יש בו צד אחר דבמצטער גופיה איכא שתי הלכות שונות שנלמדו מהפסוק דתשבו כעין תדורו הא׳ שיש שהופקע ממנו שם ישיבת סוכה לגמרי וכהא דסי׳ תרלד סעי׳ א בסוכה שאין בה ז׳ על ז׳ וכן הא דסי׳ תרלג ס״ב בהעצין יורדין לתוך י׳, ועוד ובאלה שיש בהם צורך גדול בדירתו הופקעה שם דירה לגמרי ואינו סוכה כלל וא״א לקיים בהן מצוה אפי׳ בישב בהן. ויש עוד גדר ב׳ דשם דירה כגוף הסוכה איכא ורק שהגברא פטור מפני צערו או טירחתו וכעין הא דסי׳ תרע ס״ו וס״ז וס״ח ועי״ש במ״ב ובמתאמץ מקיים מצוה, וכדאי׳ שם במ״ב וכן בביה״ל סוס״י תדלט בד״ה וכל וכו׳ דמצות סוכה איכא אפי׳ בירידת גשמים ורק דנקרא הדיוט מחמת חילול כבוד יו״ט וכן עיי״ש בס״ב ברמ״א בשותה מים בסוכה דפטור ומיהא מצוה איכא והארכנו בספר הזכרון להגאון רבי יעקב בצלאל זולטי זצ״ל ואכ״מ. וי״ל דהכא נמי באכילת כזית בגשמים לא נקרא מצטער כ״כ ומחוייב לדחוק את עצמו מחמת חובת לילה ראשונה ובחולה יש לעיין אם מקרי מצטער כשדוחק עצמו לאכול כזית גרידא וכעין זה מצאנו בשו״ת דברי מלכיאל ח״ב סי׳ לב ובפרט בד״ה והנראה וכו׳ (דף כח ע״א) ולפי״ז הפטור דחולה בסוכה הוי דין מיוחד בהלכות סוכה וכמבואר מכל הני ראשונים ואחרונים ואין כאן ראיה לשאר מצות ואדרבה מדבעינן טעם מיוחד לסוכה משמע דבשאר מצות שפיר חייב.

ז. ועי׳ בחלקת יואב דיני אונס ענף ז וז״ל; מחוייב לסבול צער גדול עד שיהיה פקוח נפש אפילו על מ״ע גרידא כמבואר באו״ח סי׳ דש ס״א. אך צ״ע דהמעיין באו״ח סי׳ תרמ מבואר דחולה שא״ב סכנה פטור מסוכה אף בלילה ראשונה. דהרי בסעיף ג שם לא מחלק הרמ״א בין לילה ראשונה ובין שאר ימים רק בס״ד גבי מצטער מחלק הרמ״א כן ועי׳ בטו״ז שם סוסק״ח וצ״ל דיש חילוק בין לעבור על עשה בשב ואי״ת דזה שפיר חולה שאיב״ס פטור מלקיימה משא״כ לעבור עליה בקום ועשה. ובסי׳ דש חשוב כקו״ע כיון שהגר תושב עושה מלאכה

עבורו, וכמש"כ התוספות שבועות ל ב ד"ה אבל בתירוצם שם ואין לומר וכו' עי"ש דזה לא מיקרי שוא"ת, ע"כ.

והנה בדיוקו ברמ"א בדין זה דחולה בלילה ראשונה דסוכות קדמוהו בלבוש ובא"ר סק"ד ובברכ"י דמספקא להו דאולי יש להוכיח מלשון הרמ"א להיפך דחולה שאיב"ס מחוייב דז"ל המחבר חולים ומשמשיהם פטורים מן הסוכה ולא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חש בראשו חש בעיניו, ע"כ. ועי' במ"ב סק"ו וז"ל: משום דכתיב תשבו כעין תדורו זאם היה לו זה החולי כל השנה לא היה יושב בביתו דוקא אלא היה הולך למקום שנקל לו לחלוה, עכ"ל. וציטט בשעה"צ אות ט שהוא מרבינו מנוח זכן משמע בלבוש ומבואר בברכי יוסף סי' תעב אות י ובכה"ח סי' תרמ סקי"ב ובסי' תעב סקע"א, ובאזר שמח פט"ו מהלכות סנהדרין ה"א ובחזון יחזקאל רפ"ב דסוכה ומבואר דאינו פטור כללי בחולה אלא דין מיוחד בסוכה ונמצא ددינו בלילה הראשונה כמצטער ועי' במ"ב סקט"ו דהרמ"א לשיטתו לעיל בסי' תרלט ס"ה דמצטער חייב בלילה ראשונה ואפילו ירדו גשמים דילפינן ט"ו ט"ו ממצה וכדאי' במ"ב שם סקל"ה ועי"ע בבנין שלמה שם באריכות ובמקראי קדש הל' סוכות ח"א סי' לה שדן בכל זה והוא הוכיח במפורש מספר החינוך מצוה שכה ומדברי הריטב"א והמאירי בסוכה דהפטור דחולה משום תשבו כעין תדורו ודלא כסברות הבשמים ראש והחלק"י. ועי"ע בשבו"י ח"ג סי' מז ובשערי תשובה סק"ה ובכה"ח שם סקט"ו וסקכ"ו.

ואכן כל זה בשכבר נחלה ומוסיף בצערו ע"י הליכתו לסוכה דיש לדון בו מתורת מצטער מדאין עצם החולי פוטרו, והשאלה דידן אם מחוייב להכנס למצב של חולי לכתחילה. ואח"כ מצאתי שבחילוק זה כבר עמד במקראי קדש הל' פסח ה"ב סי' לב וכמשי"ת בע"ה. ועי"ע בט"ז שם סק"ח ובמקראי קדש הל' סוכות ח"א סי' לה ובהררי קדש.

ח. ועי' בסי' לח ס"א וסעי' ט דיש דחולה ומצטער פטורים מן התפילין והתם נמי הוא טעם מיוחד לתפילין דאסור להסיח דעתו מתפילין וכדאיתא במ"ב שם סק"ה וגם התם בשכבר הוא חולה או דשרוי בצער ר"ל, ועי' במ"ב שם סק"ל וז"ל ומיירי בשא"א לו ליישב דעתו אבל אם אפשר לו חייב ליישב דעתו ולהניחן, עכ"ל. ועיין ברבינו יונה פ"ג דברכות (יד ב בדפי הרי"ף) ד"ה משום וכו' בא"ד מדא' בידוש' ר' יוחנן לא היה מניח תפילין אלא מפסחא לפסחא והיה מחזיק לרישיה מפסחא ועד עצרתא פי' ר' יוחנן היה חושש בראשו מקרירות ומפני זה לא היה מניח תפילין אלא פעם אחת בשנה כדי שלא יזיק אותו ואעפ"כ מפני אותו פעם בלבד היה חושש והיה צריך לחזק ראשו מפסח ועד עצרת, ע"כ. והובא בר"ש סי' לא ובתשובת בעל תרוה"ד בס' לקט יושר דהוסיף לבאר וז"ל אלא ע"כ מדתו כך היה שאם היה מניח יותר מפ"א בשנה היה גופו אנוש והיה חושש לסכנה, ע"כ. ומבואר דאף דמצטער פטור מן התפילין מ"מ אינו פטור מלהניח אם עכשיו הוא בריא ויצטער אח"כ זמן רב. והחיוב לתרוה"ד הוא עד כדי חשש סכנה. ואמנם מזכה מכאן שמחוייב לעשות מצוה אע"פ שיצטער ממנה זמן רב ושפטור במקום חשש סכנה אבל גדר החיוב אינו מבואר בדקדוק.

ב. ביסוד דינא דאל יבזבז יותר מחומש

א. והנה הקשו (עיין להלן משו"ת אבני נזר זלעיל מחלקת יואב) מהא דאיתא בכתובות נ א א"ר אלעא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, תניא נמי הכי המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות מעשה הכו', ע"כ. ואיפסק להלכה ברמ"א יו"ד סי' רמט ס"א ואינו דק בצדקה אלא בכל המצות, וכדאי' ברמ"א או"ח תרנו וז"ל: ומי שאין לו אתרוג או שאר מצוה עוברת אין צריך לבזבז עליה הון רב זכמו שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש אפילו מצוה עוברת (ברא"ש ורבינו ירוחם נ"ב ח"ב) ודוקא מ"ע כו', ע"כ. והוכיחו דק"ו דצערא דעדיף מהפסד ממון וכדמשמע מע"ז יב ב (עי' לעיל מכסא דהרסנא) ומב"ק צג (עי' לעיל מבנין שלמה) ויש לדחות דמגמ' ע"ז משמע להיפך דאי' שם ת"ר וכו' ישב לו קוץ בפני עבודת כוכבים לא ישתה ויטלנה מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים ואם אינו נראה מותר. נתפזרו לו מעותיו בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לעכו"ם ואם אינו נראה מותר וכו' מאי אינו נראה וכו' אלא אימא אם אינו נראה כמשתחוה לעכו"ם מותר, וצריכא וכו' ואי תנא מעות דממונא אבל קוץ דצערא אימא לא, ע"כ. כלומר דבהו"א הוה ס"ד דחמור הפסד ממון מצער וקמ"ל דמקילים גם בצער. ולולא שגילו קולא זו לא היינו יודעים ואפי' למסקנא אין הכרח לומר ק"ו ממון לצער ורק בדינם שוה וכמו שיתבאר בע"ה. והראיה מב"ק כבר רחה שם בבנין שלמה ואכ"מ.

ומבואר להדיא בברכות סא א תניא ר' אליעזר אומר אם נאמד בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אלא אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך, ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך, ע"כ. הרי דתלי בדעתא דאינשי ויש כגון דא ויש כגון דא, ועי"ע בכתובות לב א.

ב. ועוד נראה דקושיא מעיקרא ליתא דעי' בגמ' ב"ק ט ב א"ר זירא א"ר הונא דבמצוה עד שליש מאי שליש אילימא שליש ביתו אלא מעתה אי איתרמי ליה תלת מצותא ליתיב לכולי ביתא, אלא א"ד זירא בהידור מצוה עד שליש, ע"כ. ועי' בב"י או"ח תרנו וז"ל: כתב הרא"ש מדאמרינן אילו מתרמי ליה תלתא מצותה יהיב לכולי ביתיה שמעינן דאין אדם מחוייב לבזבז הון רב בשביל מצוה ואפי' היא מצוה עוברת כגון אתרוג ולולב ותלמודא בפרק לולב הגזול (מא א) חשיב גוזמא על ר"ג שהיה נשיא ישראל מה שנתן אלף זוז באתרוג אחד וגם תקנו חכמים שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, עכ"ל. ורבינו ירוחם כתב דברים אלו בנתיב יג ח"ג ובסוף כת' ומ"מ בעישור נכסיו חייב לקנותו, עכ"ל. ולא ידעתי מנין לו, והרשב"א כתב מהא דאמרינן אילו מתרמי ליה תלתא מצותא יהיב כוליה משמע דאפי' למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחוייב לתת אפי' שליש ממונו וזה תימא איך נתנו דמים למצוה עוברת, וכתב הראב"ד ד"ל כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור וכמו שאמרו בכתובות נ א המבזבז אל

יבזבז יותר מחומש העוני כמיתה ומ״מ לא כמיתה ממש אמר הרב אלא במ״ע בשב ואל תעשה אבל במל״ת אפילו כל ממונו, עכ״ל.

ונמצא דלהראב״ד שיעור חומש אינו רק בהל׳ צדקה אלא בכל המצות. ועי׳ נמי לשון הרמב״ם סוף הל׳ ערכין וחרמין פ״ח הי״ג וז״ל כל המפזר ממונו במצות אל יפזר יותר מחומש, ע״כ. (ומדויק כן בירושלמי ריש פאה דאי׳ במתני׳ אלו דברים שאין להם שיעור וכו׳ וגמ״ח, זאי׳ שם הדא דתימר בגופו אבל בממונו יש לו שיעור דאתייא כיי דמר ר״ש בן לקיש בשם ר׳ יוסי בן חנינא באושא נמנו שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה, ע״כ. דמשמע דעיקר הדין שנוי בכל מצות ולישנא אתיא משמע דהשוו את הדין דגמ״ח וצדקה למה שכבר ידוע בשאר מצות). ומבואר להלכה כהראב״ד מרמ״א שציטט הלשון מגמ׳ בכתובות בהלכות לולב, והטעם כבר ביאר בהל׳ צדקה וכנ״ל וכן מפורש במ״ב סק״ז וז״ל: הנה שליש מנכסיו מוכח בגמ׳ בקדיא דאין צריך ליתן עבור מצוה אחת והפוסקים הסכימו דאפי׳ פחות משליש ג״כ אין צריך ליתן וסמכו דינו כמו לענין צדקה שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יעני ויצטרך לבריות וה״ה בזה, עכ״ל. ונמצא מבואר דחומש שייך בין בצדקה ובין בשאר מצות, והטעם הוא שמא יעני ח״ו, ועוד מבואר מירושלמי דבממון איכא שיעור ובגוף ליכא.

ג. ויש לעיין במקור יסוד האיסור להוציא יותר מחומש. ועיין במתני׳ ערכין כח מחרים אדם מצאנו ומבקרו ומעבדיו ומשפחותיו הכנענים ומשדה אחוזתו ואם החרים את כולם אינם מוחרמים דברי ר״א א״ר אלעזר בן עזריה מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו על אחת כמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו, ע״כ, ועיי״ש בגמ׳ מנא הני מילי דתנו רבנן מכל אשר לו (ויקרא כז) ולא כל אשר לו מאדם ולא כל אדם מבהמה ולא כל בהמה משדה אחוזה ולא כל שדה אחוזה וכו׳ דא״ר אחא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכו׳. ועיי״ש ברש״י ד״ה חומש דגמרינן מיעקב דכתיב ביה (בראשית כח) תרין איסורין וכו׳ ועיין בירושלמי פאה שם מעשה ברבי ישבב שעמד והחליק את כל נכסיו לעניים שלח לו ר״ג והלא אמרו חומש מנכסיו למצות ור״ג לא קודם לאושא. ר׳ יוסי ב״ר בון בשם ר׳ לוי כך היתה הלכה ושכחוה ועמדו בשנים והסכימו על דעת הראשונים ללמדך שכל דבר שבית דין נותנים נפשן עליו הוא מתקיים כמה שנאמר למשה מסיני, ע״כ. ומפורש דשיעור חומש היה הלכה למשה מסיני ושכחוה וחזרו ויסדוה וא״כ בהכרח איכא סברא ביסודה. ומבואר לאור דברי הראב״ד דשיערו חז״ל ברוח קדשם דבבזבוז יותר מחומש איכא סכנת עניות ודוהו הפוטרו ממצות. וכן מבואר מדברי הרמב״ם בסוף הל׳ ערכין וחרמים שם וז״ל: לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו והעושה כן עובר על דעת הכתוב שהרי הוא אומר מכל אשר לו ולא כל אשר לו כמו שבארו חכמים. ואין זו חסידות אלא שטות שהרי הוא מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות ואין מרחמין עליו. ובזה זכיתצא בו אמרו חכמים חסיד שוטה מכלל מבלי עולם. אלא כל המפזר ממונו במצות אל יפזר יותר מחומש ויהיה כמו שציוו נביאים מכלכל דבריו במשפט בין בדברי תורה בין בדברי עולם. אפי׳ בקרבנות שאדם חייב בהן הרי חסה תורה על הממון ואמרה שיביא כפי מסת ידו. קל וחומר לדברים שלא נתחייב בהן אלא מחמת נדרו שלא ינדור

אלא כראוי לו שנאמר איש כמתנת ידו כברכת ה׳ אלקיך אשר נתן לך, עכ״ל. ועיי״ש בקרית ספר למבי״ט וז״ל: אלא כל המפזר לא יפזר יותר מחומש כדכתיב ביעקב עשר אעשרנו דהיינו שתי מעשרות שהם חומש ולא רצה לנדור יותר אפי׳ במה שלא בא לידו, עכ״ל.

ד. והנה הפליגו חז״ל בגודל האיסור להכנס לסכנת העניות ושפוטרו ממצות. דעי׳ בשבת קיח א במצות ג׳ סעודות בשבת והא דתנן מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי מזון י״ד סעודות לא יטול מן הקופה (דמשמע דלו׳ ימים בעינן רק י״ד סעודות דהיינו שנים לכל יום ואפי׳ בשבת) מני וכו׳ אלא הא מני ר׳ עקיבא היא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, ע״כ. וכ״ה להלכה בשו״ע או״ח סי׳ רמט דפטור מסעודה שלישית ועי׳ בביה״ל סו״ס תרנו דבגדר הצטרכות לבריות לקיום המצות יש לדמות מצות עונג שבת לשאר מצות וכנ״ל, ועי׳ פסחים קיג א זב״ב קי א וברמב״ם פ״ג מהל׳ ת״ת ובשו״ע יו״ד סי׳ רנה ס״א. ועי׳ באריכות בביה״ל שם. ונראה כנ״ל שהוא משום סכנת העניות שמעבירו על דעתו ועל דעת קונו וכמו שאחז״ל בעירובין מא ב, ועי׳ ביצה לב ב ושמו״ר לא אות יא, ועוד.

וא״כ חילוק גדול ישנו בין הך דינא דחומש דהוא משום סכנת עניות שהיא קלקול גדול העלול לבטלו מכל, ואמרינן ליה תתבטל ממצוה אחת כדי שתשמור מצות הרבה וכמו שיתבאר בע״ה, דאינו כחולה שאיב״ס שאפשר להבריאו בתרופות בע״ה, ועי׳ ב״ק מא א דיש דפסידא דממונא לא הדר וחמירא מפסידא דגופא דהדר וכ״ש בעניות, וגם יש עוד נימוק בזה דגדול צערא דבזיון מצערא דגופא וכדהוכיח באו״ש פט״ו מסנהדרין ה״א.

ג. חילוק בין פוגי חולה שאין בו סכנה

א. עי׳ ברמ״א ביו״ד סי׳ קנז ס״א וז״ל: ואם יוכל להציל עצמו בכל אשר לו צריך ליתן הכל ולא יעבור ל״ת (ר״ן פ׳ לולב הגזול, ורשב״א וראב״ד וריב״ש סי׳ שפז), עכ״ל. ועי׳ בש״ך סק״ג וז״ל: אבל מ״ע אפי׳ מ״ע מצוה עוברת א״צ לבזבז יותר מחומש כמ״ש הרב באו״ח סי׳ תרנו וע״ש ואם יש סכנת אבר צ״ע אי דמי לממון או לנפש עי׳ בריב״ש וכו׳ ונראה לקולא, עכ״ל. ויל״ע ביסוד דינו דסכנת אבר פוטרו ממ״ע ואפילו בדאורייתא.

ב. והנה עי׳ ע״ז כח ב אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב עין שמרדה מותר לכחלה בשבת סבור מיניה ה״מ הוא דשחקי מאתמול אבל משחק בשבת ואתויי דרך רה״ר לא. א״ל ההוא מרבנן ור׳ יעקב שמיה לדידי מיפרשא מיני׳ דרב יהודה אפי׳ מישחק בשבת ואתויי דרך רה״ר מותר וכו׳ נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת מאי טעמא שורייני דעינא באבנתא דליבא תלו וכו׳, ע״כ. ועי׳ בשו״ע או״ח סי׳ שכח סי״ז דאין מחללין שבת בסכנת אבר זמ״מ כתב בס״ט וז״ל: החושש בעיניו או בעינו וכו׳ מחללין עליו את השבת, עכ״ל, ועיי״ש במ״ב סקכ״ב וז״ל: ואע״ג דמשום סכנת אבר אין מחללין באיסור דאורייתא לכו״ע

וכדלקמן בסי״ז עין שאני שורייקי דעינא בליבא תליא ואיכא סכנת נפש (גמרא), עכ״ל, וכ״ה הסכמת רוב הראשונים ואחרונים. ומיהו עי׳ במאירי בע״ז שם וז״ל: אלא אף בסכנת אבר אחד מחללין ולא אמרו שורייגא דעיני בלבא תלו אלא לומר שהפסד סכנת האבר קרובה לבוא, עכ״ל יעו״ש. ומבואר דס״ל דאפי׳ בסכנת אבר מחללין את השבת וי״ל בסברתו בזה.

ג. בהא דמחללין שבת במקום סכנה עי׳ ביומא פה א וב וכבר היה ר׳ ישמעאל ור״ע ור״א בן עזריה מהלכין בדרך ולוי הסדר ור׳ ישמעאל בנו של ר״א בן עזריה מהלכין אחריהן נשאלה שאלה זו בפניהם מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת וכו׳ ר׳ שמעון בן מנסיא אומר ושמרו בנ״י את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. א״ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הו״א דידי עדיפא מדידהו זחי בהם ולא שימות בהם. אמר דבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל וכו׳ וכולהו אשכחן ודאי ספק מנלן ודשמואל ודאי לית ליה פירכא (רש״י, אשר יעשה האדם המצות שיחיה בהם ודאי ולא שיבא בעשייתה לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק), ע״כ. ומתבאר מדברי הגמ׳ דמפסוק דוחי בהם נלמד לדחות מצות התורה בסכנה. ומחללין את השבת אפי׳ במקום ספק סכנת נפשות. ויש לחקור אי הא דבעינן סכנת נפשות הוא ניהו עצם הגדר היוצא מפסוק דוחי בהם, דהוא דין בהלכות שמירת הנפש והחיים דדוחה מצות אינו פוטר ממצוה אלא במקום סכנה או דילמא דשמירת החיים עד כדי דחיית מצות שייך אפילו בדליכא סכנה והא דבעינן סכנה או חשש סכנה לחילול שבת היינו מחמת חומרת השבת, אבל בשאר מצות שאינן חמורות כ״כ וכגון במצות עשה יש דלא בעינן סכנת נפשות להפטר מהן.

ד. מדברי המאירי יוצאים שני דינים הא׳ דוחי בהם שייך נמי בסכנת אבר ואף שאין סכנת נפשות וכנ״ל בירושלמי, וב׳ דגם זה דוחה את השבת. וא״כ לדידן שאנו פוסקים כנ״ל דאין סכנת אבר גרידא דוחה מלאכות מדאורייתא יש לעיין כנ״ל אם אנו סוברים דהפטור דוחי בהם לא חל אלא במקום סכנת נפשות, או דילמא גם לדידן זחי בהם קיים אפילו בדליכא סכנת נפשות ורק דאין בזה דחיית שבת ומחמת חומרת האיסור, ואשר נראה מדברי הש״ך מבואר להדיא כצד השני דמצות וחי בהם שייך אפי׳ שלא במקום סכנה, ורק דאינו דוחה את השבת, והיינו דסבירא ליה דשאר מ״ע שאינן חמורות כמו השבת שפיר דחויין במקום סכנת אבר. (ועי״ע בירושלמי תענית פ״ד ה״ה ואינו ראיה ברורה כ״כ חדא דאולי איכא חשש פיקו״נ דשורייקי דעינא בליבא תליא. ועוד דאינו ברור אם ההיזק למאור עיניו קבוע או שאינו אלא דזמן ההבראה נתארך, ועוד דאולי אינו להלכה דעי׳ במ״ב סי׳ תקנ בסק״ו שציטט את הטעם הראשון שבירושלמי ואולי הא בהא תליא ועי״ש ובשעה״צ אות ט דבעל נפש יחמיר ואכ״מ).

ה. זכבר מבואר דבנידון דידן איכא פלוגתא בין הפוסקים ואין הגדרים ברורים כ״כ, ולפי דבריגו נראה בע״ה להכריע במחלוקת הפוסקים בהכרעה נכונה, דאיכא שתי הלכות שונות בדין חולה שאין בו סכנה. חדא, חולי עראי שהוא לשעה ושאפשר להעבירו בע״ה בעזרת תרופות וטיפול, ואיכא עוד גדר של חולי קבוע שהוא מצב קבוע ר״ל ואית בזה ביטול דוחי בהם מדאיכא קצת שם מיתה על

אבר אחד או על הרגשים וכחות מסויימים, וכנ״ל, וגורם לשינוי יסודי בכל מהלך ואורח חייו של החולה ואיכא סכנה שמעבירו על דעתו ועל דעת קונו וכדאי׳ בחז״ל ודומה לסכנת עניות שהיא אסורה ודוחה אפי׳ למ״ע בשב וא״ת, וכנ״ל. (ועי׳ בספורנו בבראשית שם פכ״ח פסוקים יט־כא בתפלת יעקב אבינו ע״ה וז״ל: אם יהיה אלוקים עמדי להסיר מעלי כל מזיק ומונע המעביר את האדם על דעתו וע״ד קונו כאו״ל ג׳ מעבירין את האדם על דעתו זעל דעת קונו. ושמרני מן האנשים הרעים המתקוממים ומכריחים ונתן לי לחם לאכול שלא יכריחני בעניות לעבור על דעתי ועל דעת קוני. ושבתי בשלום מן החלאים המעבירים ג״כ את האדם והוא דוח רעה שהזכירו ז״ל, ע״כ. ונמצא דהרשוה סכנת חלאים לסכנת עניות).

ז. וכעי״ז איתא נמי בשו״ת אבני נזר חיו״ד סי׳ שכא וז״ל: ילד הנולד ברגל עקום ורופא מומחה אומר שיש אופן ליישר הרגל ע״י גופסין כל עוד שהעצמות של הילד רכים ואם ימולו אותו קודם יתקשו העצמות ולא יהיה אפשר אח״כ ליישר הרגל אך אם יעשו האפיראציע (גופסין) עתה יחלש עי״ז הילד ולא נוכל למולו ביום ח׳ אם מותר לעשות האפיראציע לדחות המילה בזמנו. או למולו אף שעי״ז ישאר הילד בעל מום. תשובה: אם האמת כדברי הרופאים הדבר ברור דמותר לעשות האפיראציע שמ״ע אינו מחייב לבזבז עליהן הון רב (כדאי׳ באו״ח תדנו בהגה) כ״ש שלא יהיה הילד בעל מום, ע״כ. ואף שכתב שם עוד טעם להקל מ״מ בעיקר הסתמך בזה להלכה ולמעשה עיי״ש בסוף התשובה. ועולה דס״ל דפטור ממ״ע דמילה ביום השמיני מחמת היזק קבוע שא״א לרפאותו וכדברי הש״ך. וכ״נ דרק במקום מום קבוע מיפטר ממ״ע. ובחולה כזה שפיר יש לדמות לסכנת עניות וכנ״ל, ודלא כחלקת יואב שהסיק מזה לפטור בכל חולה וכנ״ל. ועי״ע בשו״ת פרי יצחק ח״א סי׳ לב בדין קריעת טומטום ולשיטתו לא שייך לדידן דאיכא סכנה וכדביאר בפרי״צ שם (דף לח), ועי״ע בתוספתא חזון יחזקאל בשבת פט״ז ה״ה במילת ילדים חלשים וגם שם חושש לסכנה.

ז. ועי׳ בשו״ת ציץ אליעזר ח״ח סימן טו פ״י באות י וז״ל: והנה כהיום אומרים הרופאים שכמעט אין לך סכנת אבר שלא כרוך בזה גם סכנת כל הגוף. ע״י הרעלה וכדומה, וכנראה שנשתנו הטבעים. ורמז לכך הערוה״ש באו״ח סי׳ שכח בסעיף יח בהוסיפו לכתוב על הדין הזה דאבל אם ע״י האבר תשלוט המחלה בכל הגוף מקרי זה סכנת הגוף ומחללין עליו את השבת ע״י ישראל אפילו באיסור דאורייתא עי״ש, א״כ ולפי״ז דודאי יש להקל בסכנת אבר לכו״ע.

ד. באיסורים רבנן ובאיסור חכלה

א. עי׳ בבשמים ראש סי׳ רפ ובכסא דהרסנא שם שהעירו מהא דמותר להתרפאות באיסורי הנאה ובאיסורי שבות מדרבנן וכ״ש בביטול מ״ע מדרבנן, ונראה דאין ראיה כלל דאיכא בגדרי ההיתרים האלה אריכות גדולה מאד, ואכילה מיהא אסורה דאכמ״ל. (ועי׳ ברמ״א יו״ד סי׳ קנז ובפתחי תשובה ביו״ד סו״ס קנה ובשד״ח ח״א דף 65 ובח״ז דף 116 ובמערכת חו״מ סי׳ ו סי״ ועי״ע במל״מ הלכות

יסוה"ת מתשובות הרשב"א והרדב"ז, ובשד"ח ח"ח מערכת יין סי' ב). ובקיצור נראה כעין הא דאי' במ"ב סי' תקנ סק"ד דיש דבמקום צער וחולי לא גזרו כלל והיינו רק באיסורים וגם רק בגדרים המוגבלים המבוארים בפוסקים אבל במ"ע דהוי מעוות לא יוכל לתקון לא הקילו כלל, וכנ"ל משו"ע סי' תע"ב. ואל תתמה שמצוה חמורה מאיסור שכן מצינו להדיא במהרי"ט אלגזי פ"ג מהל' בכורות ריש דף יז ע"ב בדפוס וילנא, וז"ל: ואין להקשות על הר"ם באופן אחר דלאו הכי כיון דאיהו ס"ל דלענין איסור כל הספיקות מותרין מן התורה אם כן גם בספק יולדת למה חייבה התורה קרבן על הספק הא מספיקא פטורה, דהא ליתא דסברת הר"ם אינו אלא באיסורין אבל במצות עשה אם נסתפק אם קיים המצוה או אם חייב לעשות המצוה מן התורה חייב לקיים העשה דכיון דעשה אלים מלאו דהא קי"ל דאתי עשה ודחי ל"ת לענין ספק נמי אלים וחייב מספק וכו' ע"כ, וכן עי' בזה בחוות דעת ריש סי' קי ובשו"ת כת"ס או"ח סי' יד מהחת"ס נמי זכן בשו"ת שם אדיה יו"ד סי' עג דלר"מ ספל איסור אינה שחוטה וחמור מלאו מדהוי איסור עשה ועי' באריכות בשדי חמד ח"ד מערכת ס' כללים מ מדאורייתא זמ"א (דפים 404-405). ועי"ע באו"ח סי' יג דיש דכבוד הבריות דוחה לאו ולא עשה, ויש להאריך עוד הרבה ואכ"מ.

ב. ומה שהקשה בבשמים ראש דאיכא איסורא דחבלה ואפי' בעצמו וכדא' בב"ק צא וברמב"ם פ"ה מחובל ומזיק ה"א הנה עיין ב"ק כח א וברמב"ם פ"ג מעבדים ה"ה דהחובל לאפרושי מאיסורא פטור מתשלומין, ויש דמותר לכתחילה ומצוה נמי איכא, ואפי' בהכאה וכדאי' בערכין טז ב וברש"י ב"ק שם ד"ה איסורא ובראש"ש שם סי' ג זבתרומת הדשן סי' ריח. ובשו"ת מהרי"ק סי' קסא ובב"י חו"מ סי' תב וביש"ש ב"ק פ"ג סי' ט ופ"ה סי' ט זכן הוא להלכה במחבר חו"מ סי' תכא סעי' יג וברמ"א שם ובסעי' ו ובאהע"ז סי' קנד סעי' ג. וישל"ע דלמה אין באלה איסור חבלה, ועי' ב"ק צא ב מאן תנא דשמעת ליה אין אדם רשאי לחבול בעצמו וכו' אלא האי תנא הוא דתניא אמר ר"א הקפר ברבי מה ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש זכי באיזה נפש חטא זה, אלא שציער עצמו מן היין. והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כו"כ, ע"כ. ואינו רק חטא גרידא אלא איסור חבלה ממש דד"ל הרמב"ם בהל' חובל ומזיק שם: אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך (נציון) [בזיון] הרי"ז עובר בל"ת שנאמר לא יוסיף להכותו אם הזהירה תורה מלהוסיף בהכאת החוטא ק"ו למכה את הצדיק, ע"כ.

ויש לדייק דבגמ' איתא פסוק בנזיר וברמב"ם ציטט את הפסוק דלא יוסיף. ומבואר דהפסוק בנזיר הוא רק גילוי מילתא בהלכות חבלה שבעצמו נמי עובר באיסור דחבלה וכמו בנזיר, ולאו דוקא בצער הגוף ממש כדבנזיר אלא אפילו בהכאה גרידא. ואי' בתענית יא א אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא ומקורו מהא דר' אלעזר הקפר והובא ברמב"ם פ"ג ופ"ד מהל' דעות וכ"ה להלכה בקצוש"ע סי' כט ס"ז וכבר הקשו בתוס' כב"ק שם ובתענית שם אטו כל היושב בתענית או המקבל נזירות נקרא חוטא ועובר באיסור דחבלת עצמו, ועיל"ע דא"כ

איך גזרו חז"ל להתענות בתעניות צבור אלא ע"כ צ"ל כדדייק ברמב"ם בלשונו להוסיף דרק הכאה שהוא בדרך בזיון אסור אבל לא כשהוא לצורך מצוה דאז לית כה משום איסור דחבלה כלל. ויש דמצוה נמי איכא וכדאי' בב"ק כח ובערכין וכמו בנזיר עצמו שמקיים מצוה ויש דמצוה נמי איכא בקבלת הנזירות וכמו ברואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין וכדאי' ב"ק צג ובתענית שם. וכן בנידון דידן כל שמצער את עצמו לשם קיום חובת מצוה לית בה משום חבלה. [והמקור להרמב"ם נראה דלמד מדינא דלא יוסיף עצמו דעיקרו במלקות בבי"ד שהוא בדרך בזיון דוקא וכדאי' במכות כב ב נתקלקל וכו' וכב א מ"ט וכו' אמר שמואל כפתהו ורץ מבי"ד פטור ועיי"ש ברש"י ד"ה פוטרין אותו דנקלה קרינן ביה דהא קלה. וכ"ה ברמב"ם פי"ז מהלכות סנהדרין ה"ד וה"ו ועיין בחידושי הגר"ח הלוי על הרמב"ם פ"ב מהל' עדות ה"ב, ולפי"ז מאד מדויק הגירסא דהאיסור דחבלה חל דוקא כשהיא בדרך בזיון ודו"ק. ועי' בתו"ת במדבר פ"ו פסוק יא אות פד שהאריך בביאור דברי הרמב"ם בהל' דעות ולפי"ד אין שיטת הרמב"ם כתוס' אלא דאיכא מצוה גמורה בתענית היכא שהיא מותרת. ולכאורה כן משמע נמי משיטת בעל המס"י בזה בפי"א ובפי"ג].

ה. אם ע"י חוליו יתבטל מועד מצות רבות

עיי' בגמ' דיומא פ"ה במסקנא דהא דפיקו"נ דוחה שבת ואפי' בספק וחשש דנלמד מפסוק דוחי בהם. ויל"ע בסברא הראשונה דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה אי נדחה לגמרי, וכל הדין דדחיית שבת בין בסכנה ודאית ובין בספק וחשש נלמד מפסוק דוחי בהם, או דילמא דיש לסמוך גם על הסברא הראשונה בדאיכא ודאי סכנה והא דוחי בהם הוא לכלול שם בספק סכנה. ועי"ע בחכמת שלמה באו"ח סי' שכח שנשאל אי יש לסמוך על סברא זו לאכילת טריפות ולחילול שבת שלא במקום סכנה במי שנחלה בעיניו בחולי המסנור ר"ל ואין לו עצה אלא להכנס לבי"ח של נכרים ושו"ט להתיר מכח סברא זו. ואף שלמעשה לא הסתמך בזה בחומר ענין חילול שבת מ"מ פתח מקום להקל בשאר מצות התורה, דיש לומר לו תתבטל מצוה אחת כדי שתשמור מצות הרבה. ועי' במ"ב סי' שו ס"ק נז שציטט הסברא דחלל עליו וכו' להלכה ולמעשה וא"כ בנידון דידן כשיחלה ויתבטל ממצות רבות פשיטא שאין לו לקיים מצוה אחת על חשבון ביטול מצות רבות וכל האמור לעיל שמחוייב לקיים מצוה ואפי' כשיחלה הוא רק כשיאופשר לו להמשיך בקיומי המצוות בחולין. ועיי' באריכות בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' טו.

ו. והעולה לדינא מכל הנ"ל

א. דמחוייב האדם לקיים מצות הי"ת ואפילו מצוה דרבנן אע"פ שיחלה ממנה ויפול למשכב ח"ו.

ב. אם ע"י קיום המצוה יסכן אחד מאבריו או שישאר בחולי קבוע הוא פטור.

ג. אם על ידי קיום מצוה אחת יחלה ר"ל זיתבטל מעוד מצות רבות הוא פטור.

ד. במצות ד' כוסות עוד איכא פטור מיוחד משתיה כשאיננה בדרך חירות וכגון בשיפול למשכב מזה.

ה. אין איסור חבלה בעצמו כשאיננה בדרך בזיון והיא מוכרחת לצורך מצוה.

ז. תמצית הענינים

א. חובת ההוצאות והצער בד' כוסות יש שהיא בכל המצות ולאו דוקא בפרסומי ניסא. ושלום בית ופרסומי ניסא קודמין לסעודה שלישית ושאר מאכלי שבת.

ב. בדין היזק מחמת אכילה אן בשעת אכילה דיש בו הפקעת חירות למ"ב ולמהר"ם שיק לאו שמה אכילה כלל.

ג. בדין מרור כשיצטער וכשמזיקו.

ד. דחולה פטור מסוכה מחמת מצטער וביאור ספיקת האחרונים בחולה בלילה ראשונה אי הוי מצטער בכזית גרידא.

ה. בדין תפילין.

ו. דהא דאין מבזבזין יותר מן החומש שייך בכל המצוות והטעם שמא יעני.

ח. דיש דמצוה דרבנן חמירא מאיסור דרבנן בחולה וכדין ספק דאורייתא לחומרא במצות.

ט. דאיסורא דחבלה רק בדרך בזיון.

הרב שמואל הלוי ואזנר
זכרון־מאיר, בני ברק

בגדר חובת הצלה לזולת שיגרום לתורם חולשת הגוף וטורח

אחדשה"ט וש"ת באהבה, זה כמה קבלתי ב' מכתבים ומחוסר זמן אשתדל להשיב בקצור — ואשר נסתפק כב' להלכה דדבר המצוי שיש חולה מסוכן הזקוק למנות דם, ובפרט באופן שהחולה יש לו סוג דם שאינו מצוי כ"כ בבנק הדם וניתן להשיגו רק אצל יחידים לפעמים כאן ולפעמים במקום רחוק, ויש מקרים שצריכים מחמת הסכנה לכדוריות דם וד"ז משיגים ע"י שמוציאים מהבריא ע"י מכשיר מיוחד את דמו שבגופו במשך שעות ואח"כ מחזירים לו את הדם, ומוציאים את הכדוריות ונותנים לחולה, והשתא נסתפק מעלתו אם מי שמונע עצמו מזה מחמת חולשת גופו או שקשה עליו הטירחא או מפחד מזה עובר על לא תעמוד על דם רעך או לא.

וכב' העיר מתשובת הרדב"ז ח"ג סי' תרכז שהובא ג"כ בפ"ת חו"מ סי' תכו וביו"ד סי' קנז — ואבא על סדר דבריו ומה שנלענ"ד בזה, דהנה בב"י חו"מ סי' תכו בשם הגהות מיימוניות דחייב להכנס לספק סכנה כדי להציל חבירו מסכנה ודאית, והב"י בספרו הקצר לא הביאו להלכה וכ' הסמ"ע והיינו משום דהראשונים הרי"ף והרמב"ם הרא"ש והטור השמיטוהו מכלל דלא ס"ל כן. וברדב"ז הנ"ל סי' אלף נב (תרכז) לא הביא כלל מזה רק פשיטא לי' דאל יכניס עצמו לזה, וכ' בסו"ד ואיך יעלה על הדעת שיניח אדם לסמא את עינו או לחתוך ידו וכו' כדי שלא ימיתו את חבירו הלכך איני רואה טעם לדין זה אלא מידת חסידות ואשרי חלקו מי שיכול לעמוד בזה, ואם יש ספק סכנת נפשות ה"ז חסיד שוטה דספיקא דידי' עדיף מודאי של חבידו, ע"כ. למדתי מזה דברישא מיירי דאין ספק סכנה דהא משכח חסידות זה וכ' ואשרי חלקו ואעפ"כ אין חייבין כדין אפי' לסכנת אבר בלבד, ואם יש סכנת הגוף אפי' דרך ספק חסידות של שטות הוא, ואין לומר דדוקא אם אין סכנת הגוף אבל יש עכ"פ סכנת אבר כ' הרדב"ז כן, אבל לא בפציעה בעלמא דזה אינו דהא הביא הרדב"ז למעלה מזה מפצע תחת פצע כויה תחת כויה דאפילו על חשש דחוק חששה תורה, והיינו מן הדין אבל בזה עכ"פ מדת חסידות איכא לדעת הרדב"ז. אבל בספק סכנה בכל אופן ספיקא דידי' עדיפא.

איברא בבנה"ג חו"מ שם מייתי ג"כ בשם הרדב"ז ח"ב וז"ל: ואפילו לסברת ההגהות אם הספק נוטה אל הרדאי ואפילו ספק מוכרח אינו חייב להכניס עצמו בסכנה אלא בספק שאינו מוכרח נוטה אל ההצלה והוא לא יסתכן הרדב"ז ע"כ דכנה"ג. וכתבתי בעניי בחי' להל' צדקה שבט הלוי ח"ה (כ"י) הנה דברי הרדב"ז אלה לא דאיתי אכל כנראה טעמו דיש ג' מיני ספק בכל דבר, ספק נוטה אל הודאי שע"פ רוב הכי הוי, ספק מוכרח ר"ל ספק השקול מחצה על מחצה, וספק שאינו מוכרח ר"ל שהוא רק על צד המיעוט, והשתא נהי דאין הולכין בפקוח נפש אחרי

36